ANNEMETTE NYBORG LAURITSEN

LIVLINE TIL VERDEN

DET GRØNLANDSKE HUS I KØBENHAVN

LIVLINE TIL VERDEN

LEKTOR, PH.D. ILISIMATUSARFIK/GRØNLANDS UNIVERSITET
ANNEMETTE NYBORG LAURITSEN

Udredning af bistandsværgeordningen for forvaringsdømte og psykisk syge foranstaltningsdømte grønlændere i Danmark og Grønland

ILISIMATUSARFIK
University of Greenland

DET GRØNLANDSKE HUS KØBENHAVN
KALAALLIT ILLUUTAAT

LIVLINE
TIL VERDEN

LEKTOR, PH.D. ILISIMATUSARFIK/GRØNLANDS UNIVERSITET
ANNEMETTE NYBORG LAURITSEN

ILISIMATUSARFIK
University of Greenland

DET GRØNLANDSKE HUS KØBENHAVN
KALAALLIT ILLUUTAAT

KOLOFON

LIVLINE TIL VERDEN
Udredning af bistandsværgeordningen for forvaringsdømte og psykisk syge foranstaltningsdømte grønlændere i Danmark og Grønland.

FORFATTER
Lektor, ph.d. Institut for Samfund, Økonomi & Journalistik
Afdeling for Samfundsvidenskab Ilimmarfik, Annemette Nyborg Lauritsen

KORREKTUR
Martine Lind Krebs

SÆRLIG TAK TIL
Professor Anette Storgaard har bidraget med inspirerende spørgsmål, tankevækkende kommentarer og værdifulde forslag i undersøgelses- og skriveprocessen. Dette har været en uvurderlig støtte. Enhver kritik af indholdet hører dog fortsat til hos forfatteren.

TAK TIL BEVILLINGSGIVER
Justitsministeriets Forskningspulje

OMSLAG AF FOTOGRAF
Kristian Mainz

GRAFISK DESIGN
GetGraphic.dk v. /Susanne H Pedersen

TRYKT OG INDBUNDET HOS
Toptryk - Grafisk

OPHAVSRET
Ilisimartusarfik - University of Greenland og Kalaallit Illuutaat
- Det Grønlandske Hus i København

OPLAG
1.000 stk.

ISBN
978-87-987435-1-4

1. udgave, 1. oplag, 2018
Udgivet af Det Grønlandske Hus, København

INDHOLD

KAPITEL		SIDE
	FORORD	5
1.	RESUMÉ OG ANBEFALINGER	8
2.	OM UNDERSØGELSEN	13
2.1	Formål	13
2.2	Datagrundlag og fremgangsmåde	14
2.2.1	Den viden, der aldrig blev hørt: Bistandsværgeseminar som datagrundlag	
2.2.2	Kvalitativ dataindsamling i Danmark og Grønland	
2.2.3	Spørgeskemaundersøgelse, herstedvesterdømte	
2.2.4	Dokumentgennemgang og korrespondance	
2.2.5	Fortrolighed	
2.3	Rapportens opbygning	16
3.	BISTANDSVÆRGEORDNINGEN - OVERORDNET	17
3.1	Hvem skal eller kan få beskikket en bistandsværge?	17
3.2	Beskikkelse af bistandsværger	17
3.2.1	Afbeskikkelse	
3.3	Fuldbyrdelsesinstitutioner i Grønland og Danmark	18
3.3.1	Foranstaltninger for psykisk syge kriminelle, kriminallovens § 157	
3.3.2	Forvaring på ubestemt tid, kriminallovens § 161	
3.4	Bistandsværgernes opgaver som rådgivere og omsorgspersoner	20
4.	PERSONKREDSEN MED RET TIL BISTANDSVÆRGE	21
4.1	Hvor mange skal have bistandsværge? – En jagt på tal	21
4.1.1	Antal i Danmark	
4.1.2	Antal i Grønland	
4.2	Politiets liste	22
4.2.1	Personkredsen	
4.3	Har alle bistandsværger?	23
5.	BISTANDSVÆRGEORDNINGEN FOR GRØNLANDSK ANBRAGTE I DANMARK	24
5.1	En omstridt ordning	24
5.1.1	Den første tid i rådgivningskontoret Pooq	
5.1.2	Manglende regelgrundlag – kampen for en bistandsværgebekendtgørelse	
5.1.3	Den Grønlandske Retsvæsenskommission	
5.1.4	Grønlands Hjemmestyres arbejdsgruppe om værgeordninger	

5.1.5 Bekendtgørelsen om bistandsværger bliver til virkelighed
5.2 Koordinatorfunktionen ved Det Grønlandske Hus 28
5.2.1 Rekruttering, beskikkelse og kunsten at finde den rette bistandsværge
5.2.2 I lære som bistandsværge
5.2.3 Koordinator som bistandsværgers arbejdsgiver
5.3 Samarbejde med fuldbyrdelsesinstitutioner 33
5.3.1 Retspsykiatrisk afsnit, R 3, Aarhus Universitetshospital, Risskov
5.3.2 Herstedvester Fængsel
5.4 Opsamling 36

6. BISTANDSVÆRGERNE I DANMARK 38
6.1 Hvem er bistandsværgerne? 38
6.1.1 At være bistandsværge – indtryk fra bistandsværgeseminar
6.1.2 Pårørende som bistandsværge
6.1.3 Hvilke kompetencer skal bistandsværger have?
6.2 Bistandsværgens vigtigste rolle 41
6.2.1 Oplæring og vejledning
6.2.2 Forventninger til bistandsværgekoordinatoren
6.2.3 Bistandsværgemøder
6.3 Bistandsværgens forhold til de anbragte 43
6.4 Samarbejde med institutionerne 45
6.5 Bistandsværgers betydning for tvangsanbragte grønlændere i Danmark 45
6.6 Ildsjæle og aktivister - når bistandsværger sætter den politiske dagsorden 47
6.7 Opsamling 48

7. BISTANDSVÆRGEORDNINGEN I GRØNLAND 49
7.1 Organisering af bistandsværger i Grønland 49
7.1.1 Rekruttering af bistandsværger
7.1.2 Oplæring og vejledning
7.2 De fuldbyrdende myndigheder i Grønland 51
7.2.1 Fuldbyrdelse af foranstaltninger for psykisk syge
7.2.2 Fuldbyrdelse af forvaringsdom, Anstalten for Domfældte
7.3 Forvaringsdømte i Grønland – deres behov for bistandsværge 54
7.4 Bistandsværgerne i Grønland 55
7.5 Opsamling 56

8. LUKKET ANSTALT I NUUK – FREMTIDENS BISTANDSVÆRGEORDNING 57
8.1 Uvis fremtid for de indsatte i Herstedvester og deres bistandsværger 57
8.2 Den danske bistandsværgegruppes anbefalinger til Grønland 58
8.3 Behov for revidering af bistandsværgebekendtgørelsen 59

9. AFSLUTNING 61
BILAG 64
LITTERATUR 66

FORORD

LIVLINE TIL VERDEN

At været bistandsværge for en indsat er ikke nogen let opgave. Som bistandsværge skal man repræsentere alle de ting, der foregår uden for fængslets mure, og samtidig rumme de udfordringer, følelser og tanker, der rumsterer hos den indsatte. Bistandsværgen bliver for mange af de indsatte en væsentlig livline.

Koordineringen af bistandsværgeopgaven har siden 1970´erne været placeret i Det Grønlandske Hus i København. Etableringen af anstalten i Nuuk er en kærkommen lejlighed til at få beskrevet opgaven og dermed få overleveret de erfaringer, bistandsværgerne i Danmark kan bidrage med. Som rapporten beskriver, kan bistandsværgernes arbejde være med til at forbedre den indsattes livsbetingelser og være med til at bevare relationerne til verden udenfor. Vi håber, at denne grundige gennemgang kan danne baggrund for det fremtidige arbejde på dette vigtige felt i Grønland.

Mange tak til alle involverede, der igennem mange år har lagt meget tid og hjerteblod i denne særlige opgave, bistandsværgearbejdet er.

Leise Johnsen
Direktør Det Grønlandske Hus, København

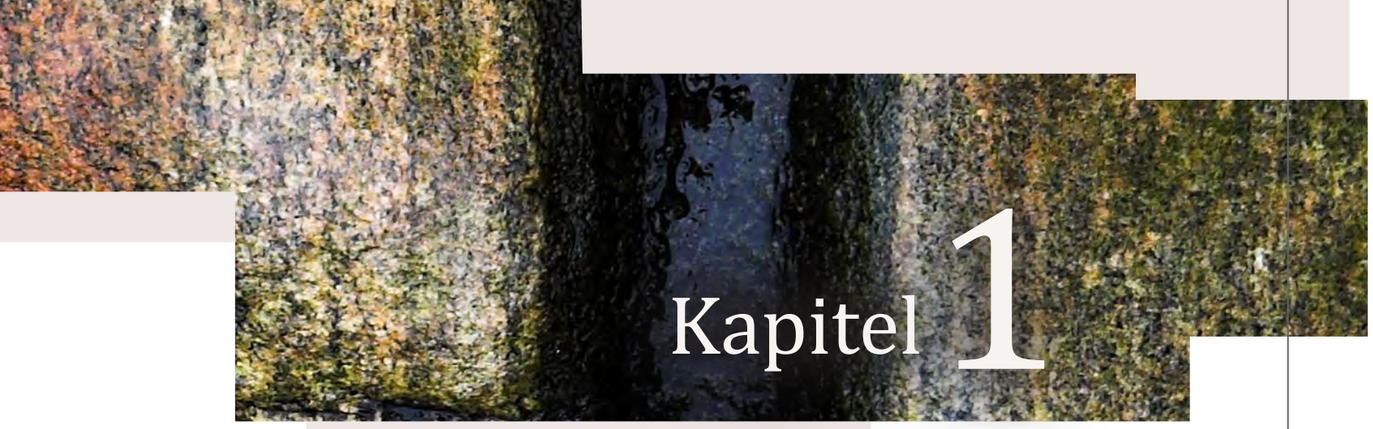

Kapitel 1

RESUMÈ OG ANBEFALINGER

Når bistandsværger lever op til hvervet, udgør de det, som både dømte og bistandsværger har kaldt *"en livline til verden"*. De støtter den enkelte i afsonings- eller behandlingsforløb, forklarer regler og sikrer sig, at indgreb ikke varer længere end nødvendigt. De tilbyder støtte og samvær til mennesker, der ofte er ganske ensomme i et stort system, der kan være kompliceret at forstå.

Bistandsværgeordningen er iværksat for at sikre, at retssikkerheden overholdes for psykisk syge foranstaltningsdømte og forvaringsdømte (samt tiltalte) grønlændere i Danmark og Grønland. Siden 1970'erne har Det Grønlandske Hus i København koordineret ordningen for bistandsværger til anbragte i Danmark, mens der ikke er en tilsvarende ordning i Grønland.

Rollen som bistandsværge er todelt, idet bistandsværgerne både skal være rådgivere for de dømte og yde dem omsorg (Bekendtgørelse nr. 366 §§ 8,9). Kriminallov for Grønland (lov nr. 306 af 1. maj 2008) regulerer, hvornår der skal beskikkes en bistandsværge. Bekendtgørelse om bistandsværger beskikket i medfør af Kriminallov for Grønland (bekendtgørelse nr. 366 af 22. april 2016) beskriver bistandsværgernes opgaver, og hvordan ansvaret er fordelt mellem de involverede instanser.

Opgaver og ansvar er i henhold til bistandsværgebekendtgørelsen fordelt forskelligt i Grønland og Danmark: *Se figur 1.*

Størsteparten af de opgaver, som bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus udfører, er ikke indskrevet i bekendtgørelsen. Men i praksis varetager koordinatoren en stor del af kommunikationen til de øvrige myndigheder, som herfra formidles videre til bistandsværgerne i Danmark.

Af kriminallovens § 163 fremgår, at personer idømt foranstaltninger for psykisk syge kriminelle (§ 157) eller forvaring (§ 161) *skal* have beskikket en bistandsværge, mens personer der tilbageholdes, og hvor dom ud fra en af de to paragraffer kan komme på tale, *kan* få beskikket en bistandsværge.

Det har vist sig vanskeligt at få et overblik over, hvor stor persongruppen med ret til bistandsværger er. Særligt gruppen af psykisk syge foranstaltningsdømte har det vist sig vanskeligt for de grønlandske kommuner og socialstyrelsen at bevare overblikket over. Det har vakt bekymring i Det Grønlandske Hus, hvorvidt der findes flere personer anbragt på institutioner i Danmark, end dem koordinatoren kender til. De oversigter, som de forskellige instanser har udarbejdet, er meget forskellige; eksempelvis oplyste Socialstyrelsen i april 2018, at der ikke var psykisk syge foranstaltningsdømte i Grønland, mens det fra Psykiatrisk afdeling ved Dronning Ingrids Hospital i Nuuk i marts 2018 blev oplyst, at der var knap 100 personer.

I foråret 2018 opgjorde Grønlands Politi listen over personer med krav på bistandsværge. Tallet for anbragte i Danmark i politiets oversigt er en anelse lavere end det antal, som oplyses fra Det Grønlandske Hus. Ifølge Grønlands Politi var der i alt 143 personer i foråret 2018 med krav på bistandsværge, som fordeler sig som følger: *Se figur 2.*

Ud af de 94 personer i Grønland mangler 39 personer at få beskikket en bistandsværge, mens to ud af de 49 anbragte i Danmark ligeledes mangler bistandsværge.

Bistandsværgerne har blandt andet til opgave at tilse, at den idømte foranstaltning, som ikke er tidsfastsat i dommen, ikke strækker sig længere end nødvendigt. De skal

FIGUR 1. OPGAVER OG ANSVAR FORDELT PÅ DE ENKELTE MYNDIGHEDER I GRØNLAND OG DANMARK.

	Grønland	Danmark
Kommunale myndigheder	Indstiller et antal bistandsværger med bopæl i Grønland til politiet (§ 1). Evt. efter opslag i pressen.	
Det Grønlandske Hus i KBH		Indstiller et antal bistandsværger med bopæl i Danmark til Direktoratet for Kriminalforsorgen (§ 1). Foretager et "match" af bistandsværge og den anbragte. Kontakter politiet om konkrete forslag til bistandsværge (fremgår ikke af bekendtgørelsen).
Grønlands Politi	Hvis ikke egnet bistandsværge kan findes blandt pårørende (§§ 3, 5), vælges en person blandt de af kommunen indstillede. Indstiller beskikkelse af bistandsværgen til kredsretten	Indstiller til kredsretten om beskikkelse af bistandsværgen.
Kredsret	Beskikker bistandsværge, sender domsudskrift til bistandsværgen (§ 10).	Beskikker bistandsværge, sender domsudskrift til bistandsværgen. Sender domsudskrift til bistandsværgekoordinatoren (ikke nævnt i bekendtgørelsen)
Grønlands Politi	Skal oplyse bistandsværgen om den dømtes folkeregisteradresse og sidst kendte opholdssted (§ 10, stk. 3).	
Retten i Grønland	Skal vejlede og oplyse bistandsværgen om rettigheder og pligter (§ 12).	Skal vejlede og oplyse bistandsværgen om rettigheder og pligter (§ 12). I praksis er det bistandsværgekoordinatoren ved Det Grønlandske Hus, som står for vejledning. Det fremgår ikke af bekendtgørelsen.
Anbringelsesinstitutioner	Skal give bistandsværgen fri og uhindret personlig, skriftlig og telefonisk adgang til dømte/sigtede (§ 9, stk. 3). Skal oplyse bistandsværgen om dømte/sigtedes påbegyndelse og afslutning af ophold på institutionen (§ 13). Skal give bistandsværgen enhver oplysning, som er nødvendig for, at vedkommende kan varetage hvervet (§ 14).	Skal give bistandsværgen fri og uhindret personlig, skriftlig og telefoniskadgang til dømte/sigtede (§ 9, stk. 3). Skal oplyse bistandsværgen om dømte/sigtedes påbegyndelse og afslutning af ophold på institutionen (§ 13). Skal give bistandsværgen enhver oplysning, som er nødvendig for, at vedkommende kan varetage hvervet (§ 14). En stor del af denne kommunikation foregår gennem bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus (ikke nævnt i bekendtgørelsen).
Grønlands Politi	Udbetaler honorar til bistandsværgen (§ 18).	
Det Grønlandske Hus i KBH		Udbetaler honorar til bistandsværgen (§ 19).

FIGUR 2. POLITIETS OVERSIGT, FORÅR 2018

	Anbragt i Grønland	Anbragt i Danmark
Forvaring (§ 161)	10 personer anbragt i anstalt	28 personer anbragt i Herstedvester Fængsel
Foranstaltning for psykisk syge (§ 157)	3 personer institutionsanbragt 81 personer med ukendt anbringelsesssted	8 personer anbragt på Retspsykiatrisk afsnit, R3, Risskov 13 personer anbragt på andre, identificerede institutioner
I alt	94 personer	49 personer

rådgive om klageadgang og bistå med at udforme eventuelle klageskrivelser. Umiddelbart efter beskikkelsen skal bistandsværgen aflægge den dømte et besøg og løbende opretholde kontakt med den pågældende. Bistandsværger i Grønland skal besøge den dømte efter behov, mens bistandsværger i Danmark har en udvidet omsorgsfunktion, der blandt andet indebærer, at de skal besøge den dømte mindst én gang om måneden (bekendtgørelse nr. 366, § 9).

Bistandsværger modtager et grundhonorar pr. år for at påtage sig opgaven. Dertil kommer et honorar, der udbetales hver tredje måned, den dømte i henhold til dommen er anbragt på institution.

BISTANDSVÆRGEORDNINGEN I DANMARK

Bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus sørger for at finde det bedst mulige match mellem bistandsværge og anbragte. Derudover står koordinatoren for sparring og rådgivning af bistandsværgerne i hverdagen, afholder bistandsværgemøder og arrangerer et årligt bistandsværgeseminar. Fra flere sider – også bistandsværgerne selv – er der anbefalet en grundigere og mere systematisk uddannelse af bistandsværgerne. Bistandsværgerne har brug for større indblik i lovgivning og regler samt sagsgangen ved de forskellige institutioner og i forhold til, hvordan de bedst muligt taler og samarbejder med personer med psykiatriske diagnoser eller personlighedsforstyrrelser.

Det er ofte mennesker med et stærkt socialt engagement, der påtager sig opgaven som bistandsværge. Udover at have et ønske om at gøre noget for et menneske, der har det svært, er personlig udvikling en vigtig motivation. Den dobbeltrolle, opgaven rummer, er en udfordring, og ikke alle vægter begge sider lige højt. Nogle lægger mere vægt på den personlige relation, medens andre gør mest ud af den retlige. For de anbragte er det af stor betydning at få bistandsværgens besøg, at have relationer til mennesker, der ikke er en del af systemet, men også, at de får hjælp til at forstå deres retssager og klageadgangen på institutionen.

Bistandsværgeordningen for anbragte grønlændere i Danmark har siden 1970'erne været en omstridt ordning, hvor der fra Det Grønlandske Hus i København er blevet arbejdet for bedre aflønning, oplæring af bistandsværgerne og en bedre kommunikation med de samarbejdende myndigheder. Problemstillinger, som også er blevet påpeget af Den Grønlandske Retsvæsenskommission og forskellige arbejdsgrupper. Det Grønlandske Hus har forsøgt at blive inddraget i de beslutninger, der vedrører bistandsværgeområdet, men det har været vanskeligt at trænge igennem hos Justitsministeriet. Først i 1998 udarbejdede Justitsministeriet en vejledning om bistandsværger beskikket efter den grønlandske kriminallov, mens der skulle gå næsten yderligere 20 år, før den nugældende bekendtgørelse trådte i kraft i 2016.

I 2004 efterlyste Den Grønlandske Retsvæsenskommission en holdningsændring til bistandsværgerne fra de samarbejdende og involverede myndigheder. En holdningsændring, der fortsat ikke er slået klart igennem at dømme ud fra interview foretaget til denne undersøgelse. Bistandsværgerne savner fortsat bedre og lettere kommunikation til de øvrige myndigheder. De oplever, at der på institutionerne ikke er tilstrækkeligt kendskab til bistandsværgefunktionen. Bistandsværger og koordinator mener, at de øvrige myndigheder ikke lever fuldt op til de forpligtelser, der påhviler dem ud fra bistandsværgeordningen. Derudover savner Det Grønlandske Hus og bistandsværgerne fortsat at blive inddraget og informeret om ændringer i de forhold, der vedrører bistandsværgeområdet, særligt i forhold til de ændringer en ny anstalt i Nuuk i 2019 vil medføre.

BISTANDSVÆRGEORDNINGEN I GRØNLAND

I Grønland er ansvaret for bistandsværgeordningen fordelt på flere myndigheder. Fælles for dem alle er, at bistandsværgeområdet er en lille og perifer opgave blandt mange øvrige. Bistandsværgeordningen i Grønland er præget af ringe kommunikation og manglende overblik, både hvad angår de personer, som har krav på bistandsværger, ansvarsfordeling mellem myndigheder og vejledning af bistandsværgerne. Domfældte og institutionspersonale udtrykker utilfredshed med den måde, hvorpå bistandsværgefunktionen bliver varetaget. Personalet på anbringelsesinstitutioner efterlyser tilsyn med bistandsværgernes opgavevaretagelse. Både blandt personale og domfældte er det indtrykket, at flere bistandsværger udelukkende er beskikket på papiret og ikke opfylder opgaven reelt.

Der er store problemer med rekruttering af bistandsværger. De bistandsværger, der fungerer i Grønland, er fuldstændigt overladt til sig selv, og det samme er de domfældte. Eftersom bekendtgørelsen om bistandsværger ikke har taget højde for alle faktorer, opstår der gråzoner, hvor det bliver uklart, hvor ansvaret ligger. Resultatet er, at bistandsværger i Grønland ikke modtager nogen form for introduktion til opgaven eller til den person, de skal være bistandsværge for. De modtager begrænsede oplysninger om, hvor de kan hente vejledning, og eftersom bekendtgørelsen kun foreligger på dansk, udelukker det bistandsværger, der udelukkende forstår grønlandsk, fra at sætte sig ind i opgaven.

I 2019 bliver en ny lukket anstalt i Nuuk taget i brug, hvor forvaringsdømte i Grønland fremover skal afsone. De forvaringsdømte i Herstedvester, der ønsker det, vil ligeledes blive flyttet hertil. Dermed vil der blive et øget behov for bistandsværger i Grønland. Eftersom mange forvaringsdømte vil komme fra andre byer end Nuuk, vil de have samme behov for den udvidede omsorgsdel, der indgår i opgaven vedrørende de, der er anbragt i Danmark. Dette er ikke tænkt ind i den kun to år gamle bistandsværgebekendtgørelse.

Bekendtgørelsen fra 2016 har primært fokus på bistandsværger i Danmark. Der er ikke ofret megen opmærksomhed på bistandsværger i Grønland, hvor de fleste personer med ret til bistandsværge befinder sig.

ANBEFALINGER

Såfremt bistandsværgeordningen skal fungere efter hensigten, som den er beskrevet i bekendtgørelsen, er der behov for væsentlige forbedringer. Det anbefales derfor:

- At bistandsværgebekendtgørelsen revideres og oversættes til grønlandsk.
- At en af de involverede myndigheder får til ansvar at lave en månedlig opgørelse over persongruppen med ret til bistandsværge. Anbringelsesinstitutioner og øvrige myndigheder indsender månedligt oplysninger herom til den pågældende instans.
- At der defineres, hvilke personlige kompetencer bistandsværger skal have, og at deres opgaver uddybes.
- At der iværksættes et uddannelsesforløb, hvor bistandsværgerne bliver gjort bekendt med tavshedspligt, regler og lovgivning, sagsgangen hos de fuldbyrdende myndigheder, samt bliver undervist i samtaleteknik i forhold til psykisk syge og personer med personlighedsforstyrrelser.
- At der holdes et årligt efteruddannelsesseminar, og at bistandsværgerne løbende har mulighed for supervision.
- At sætningen om "nærmeste pårørende så vidt muligt skal beskikkes" udelades af bekendtgørelsen.
- At der foregår en matching af bistandsværge og dømte, og der føres tilsyn med, at bistandsværgerne udfører deres forpligtelser.
- At den udvidede omsorgsdel og krav om et månedligt besøg gælder for alle bistandsværger til institutionsanbragte i både Grønland og Danmark.
- At alle bistandsværger ud over det årlige honorar får udbetalt et yderligere honorar, der udbetales hver tredje måned.
- At der oprettes en koordinatorfunktion i Grønland.
- At koordinatorfunktionens opgaver bliver tydeliggjort.
- At der oprettes en juridisk hotline.
- At alle instanser bliver gjort bekendt med deres forpligtelser i bekendtgørelsen og lever op til dem.
- At dialogen mellem de forskellige instanser styrkes, evt. med 1-2 årlige møder indkaldt af bistandsværgekoordinator.
- At bistandsværger med virke i Grønland får dækning af rejseudgifter til besøg, såfremt rejseudgifterne ligger udover almindelig transport i institutionens nærområde.

Særligt i forbindelse med den nye anstalt i Nuuk:

- At der i samarbejde med bistandsværger og Det Grønlandske Hus snarest findes en afklaring på, hvad der skal ske med bistandsværgeordningen i Danmark: Skal Det Grønlandske Hus i København fortsat koordinere bistandsværger for de tilbageblevne forvaringsdømte i Herstedvester Fængsel? Kan de nuværende bistandsværger fortsætte? Skal bistandsværger for psykisk syge foranstaltningsdømte, der primært er anbragt i Jylland, fortsat koordineres fra København?
- At bistandsværger modtager de samme oplysninger, som de herstedvesteranbragte og deltager i de møder, som holdes for de indsatte om den nye anstalt, så bistandsværgerne har bedre forudsætninger for at uddybe konsekvenserne for de forvaringsdømte, forud for at de beslutter sig for, om de vil overflyttes til den nye anstalt i Grønland.

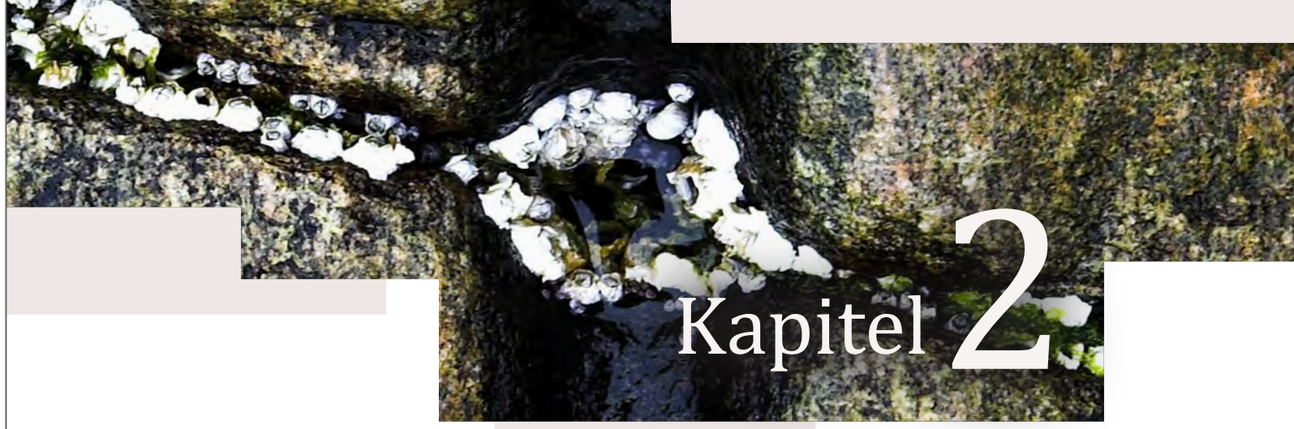

Kapitel 2

OM UNDERSØGELSEN

Personer, der ud fra Kriminallov for Grønland er idømt forvaring (§ 161) eller er idømt foranstaltninger over for psykisk syge kriminelle (§ 157) til anbringelse på hospital eller anden institution, skal gennem retten have beskikket en bistandsværge. Bistandsværgen skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og sørge for, at opholdet og andre indgreb under opholdet ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Desuden er det bistandsværgens opgave blandt andet gennem besøg at lette institutionsopholdet, mens bistandsværger for dømte anbragt i Danmark også har til opgave at støtte de anbragte i deres grønlandske identitet.

I mere end 40 år har Det Grønlandske Hus i København[1] stået for koordinering af bistandsværger for grønlandsk dømte i Danmark. I årenes løb har Huset oparbejdet en unik viden på området, der endnu ikke er blevet systematisk kortlagt. Derfor indgik Det Grønlandske Hus og Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet i 2017 et samarbejde om at få indsamlet erfaringer og viden omkring bistandsværgeordningen for tvangsanbragte grønlændere i Danmark. De anbragte grønlændere i Danmark er primært dømt til anbringelse i Herstedvester Fængsel eller til retspsykiatrisk behandling på Aarhus Universitetshospital, Risskov. Dertil kommer et antal anbragte på forskellige institutioner, som eksempelvis institutioner for personer med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne eller på en af Kriminalforsorgens udslusningsinstitutioner.

I Grønland findes ikke en koordinatorfunktion i lighed med den, som Det Grønlandske Hus varetager. Her er det Politimesterembedet, der efter indstilling fra de kommunale myndigheder rekrutterer et antal bistandsværger med bopæl i Grønland. I 2019 forventes en ny anstalt i Nuuk taget i brug, hvor det er hensigten, at forvarings dømte skal afsone, ligesom det er tanken, at flere af de herstedvesteranbragte skal overføres til Nuuk. Der vil derfor blive behov for flere bistandsværger end hidtil i Grønland. For at inddrage dette aspekt i undersøgelsen er der indsamlet erfaringer om, hvordan bistandsværgeordningen hidtil er blevet udmøntet i Grønland.

Eftersom bistandsværgeordningen, som den varetages fra Det Grønlandske Hus, historisk set har været sat i system i en anden grad end det ses i Grønland, vil den del af ordningen, der foregår i Danmark, have størst fokus i undersøgelsen. Dette med henblik på, at erfaringerne fra Danmark kan anvendes ved opbygning af et bistandsværgenetværk i Grønland.

2.1 FORMÅL

Formålet med undersøgelsen er at systematisere og synliggøre den viden, Det Grønlandske Hus i årenes løb har oparbejdet om bistandsværgeordningen. Herunder at identificere problemstillinger, der undervejs har spillet ind i forhold til rekruttering og oplæring af bistandsværger. Det kan være samarbejde med forskellige aktører, ændringer i ordningen, ændringer i gruppen af forvaringsdømte – både i forhold til antal dømte, de dømtes forventninger til bistandsværgerne samt øgede krav og forventninger til bistandsværgernes arbejde fra samarbejdspartnere.

Derudover bliver det undersøgt, hvordan bistandsværgeordningen fungerer i Grønland, og hvilken betydning det har, at der ikke findes en koordinerings- og oplæringsinstans i lighed med Det Grønlandske Hus i København.

[1] Herefter omtalt som Det Grønlandske Hus.
Der er fire Grønlandske Huse i Danmark. Det er Det Grønlandske Hus i København, der koordinerer bistandsværgeordningen.

Endelig er det formålet at udvikle anbefalinger til opbygning af et kommende bistandsværgenetværk i Grønland.

Undersøgelsen vil have fokus på følgende temaer:

1. Redegørelse for bistandsværgeordningen, lovgivning og bekendtgørelse.
2. Persongruppen, som skal have en bistandsværge.
3. Bistandsværgeordningen for grønlandsk dømte i Danmark, koordinatorfunktionen i Det Grønlandske Hus.
4. Profil af bistandsværgerne i Danmark.
5. Bistandsværgers betydning for de dømtes liv i Danmark.
6. Administration af bistandsværgeordningen i Grønland.
7. Lukket anstalt i Nuuk – øget behov for bistandsværger.
8. Anbefalinger til en fremtidig ordning i Grønland.

2.2 DATAGRUNDLAG OG FREMGANGSMÅDE

Til at belyse de nævnte temaer er der anvendt flere metoder til indsamling af data. Som det vil fremgå, bygger undersøgelsens datagrundlag på bistandsværgers fælles erfaringer formuleret på et internatseminar, kvalitative interviews samt spørgeskemaundersøgelse blandt indsatte i Herstedvester Fængsel. Derudover er der indhentet oplysninger gennem korrespondance med diverse myndigheder samt dokumentgennemgang i Det Grønlandske Hus.

2.2.1 DEN VIDEN, DER ALDRIG BLEV HØRT: BISTANDSVÆRGESEMINAR SOM DATAGRUNDLAG

Som eksterne aktører i forhold til retssystemet er bistandsværgerne sjældent blevet inddraget i forhold og ændringer, der vedrører bistandsværgernes hverv og de anbragte. I september 2017 afholdt Det Grønlandske Hus et internatseminar for grønlandske bistandsværger i Danmark, hvor størsteparten af bistandsværgegruppen deltog. Seminaret blev brugt som startskud til denne undersøgelse. Hensigten med seminaret var at indsamle den viden, der ellers aldrig bliver hørt; bistandsværgernes egne erfaringer.

Seminaret blev indledt med oplæg om forskning blandt grønlandske indsatte samt præsentation af undersøgelsen. Herefter arbejdede bistandsværgerne med at formulere erfaringer vedrørende følgende fire punkter:

1. Hvilke glæder er der ved at være bistandsværge?
2. Hvilke udfordringer står bistandsværgerne overfor?
3. Hvad er motivationen for at være bistandsværge?
4. Anbefalinger til et bistandsværgenetværk i Grønland.

Hvert emne blev behandlet ud fra samme fremgangsmåde: Temaet blev skrevet på tavlen. Enkeltvis havde bistandsværgerne fem minutter til at skrive deres tanker ned. Herefter blev deltagerne opdelt i fire grupper, hvor de gruppevis havde 30-40 minutter til at diskutere, hvad de som gruppe kunne fremlægge som det vigtigste. Hver gruppe fremlagde deres vigtigste punkter, som blev skrevet på tavlen. Til sidst skulle hver enkelt deltager afgive i alt tre stemmer ud for de punkter, som de anså som vigtigst. Dermed nåede bistandsværgerne frem til, hvad der kunne anses som de vigtigste udsagn inden for hvert tema.

På seminaret var der en levende og engageret debat, hvor bistandsværgerne satte pris på, at der blev lyttet til deres glæder, sorger og erfaringer i forbindelse med udøvelsen af hvervet. Den indhentede viden indgår i undersøgelsen, ligesom den også er anvendt til udarbejdelse af interviewguides til de kvalitative interviews.

2.2.2 KVALITATIV DATAINDSAMLING I DANMARK OG GRØNLAND

En stor del af undersøgelsen bygger på data indsamlet gennem observationer og interview i både Danmark og Grønland.

DANMARK

For at kunne undersøge, hvordan bistandsværgeordningen for anbragte i Danmark fungerer, samt at kunne lave en profil af bistandsværgerne, er der foretaget interview med fem bistandsværger, der udgør et repræsentativt udsnit af de ca. 25 bistandsværger i form af alder, erfaring, køn, og hvilke institutioner deres klienter befinder sig på. Dette er fulgt op af observationer af bistandsværgemøder i henholdsvis København og Aarhus.

For at få indtryk af samarbejdet mellem bistandsværger og institutioner, er der blevet aflagt besøg i Herstedvester Fængsel og på Retspsykiatrisk Afsnit R 3 i Risskov, Aarhus Universitetshospital. I Herstedvester Fængsel blev der lavet interview med en juridisk specialkonsulent, psykologen for de grønlandsk dømte og enheds- og sikkerhedschefen for blandt andet den grønlandske afdeling. Og i Risskov blev overlæge, socialrådgiver og SOSU-assistent interviewet. Derudover blev der i Risskov interviewet fire retspsykiatriske patienter om deres holdning til at have en bistandsværge.

Til at belyse koordinatorfunktionen i Det Grønlandske Hus og den historiske baggrund for placering af ordningen i Huset er der lavet interview med bistandsværgekoordinatoren og Det Grønlandsk Hus' tidligere direktør, der selv har arbejdet med området siden 1973.

Alle interview er foretaget ud fra en semistruktureret interviewguide (bilag 1[2]), der blandt andet bygger på de problemstillinger, som fremkom under bistandsværgeseminaret. Interviewene er optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet.

GRØNLAND

Som nævnt er der ikke i Grønland en samlet koordinering af bistandsværgeområdet i lighed med Det Grønlandske Hus. Her er det Politimesterembedet, der rekrutterer et antal bistandsværger, som er indstillet af de kommunale myndigheder. Retten i Grønland står for rådgivning af bistandsværgerne. Til at undersøge hvordan det fungerer i praksis, har der været mailkorrespondance med landets fem kommuner, og en stabschef fra hovedstadskommunen, Kommuneqarfik Sermersooq er blevet interviewet. Derudover er der gennemført interview med en retsassessor (souschefen ved Retten i Grønland) og chefanklageren fra Politimesterembedet.

Hvordan det opleves at være bistandsværge i Grønland er blevet belyst gennem interview med to bistandsværger i Grønland. Ligesom to forvaringsdømte, der afsoner i en grønlandsk anstalt, er blevet interviewet om deres erfaringer og forventninger til at have en bistandsværge (det ene interview blev foretaget med tolk).

Endelig er det i Grønland blevet undersøgt, hvorledes bistandsværgers samarbejdspartnere oplever bistandsværgefunktionen. Dette er sket gennem interview med chefen for fuldbyrdelse og sikkerhed i Kriminalforsorgen, en socialrådgiver og en vagtmester i Nuuk Anstalt og den konstituerede overlæge på Psykiatrisk afdeling, A1, ved Dronning Ingrids Hospital i Nuuk.

Interview i Grønland har fulgt samme fremgangsmåde som nævnt ovenfor ved interview i Danmark og ud fra samme interviewguide.

2.2.3 SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE, HERSTEDVESTERDØMTE

I forbindelse med ibrugtagning af den kommende lukkede anstalt i Nuuk er det som nævnt hensigten, at ordningen med at sende forvaringsdømte til Herstedvester skal ophøre. For at få et billede af, hvad bistandsværgeordningen har betydet for de herstedvesteranbragte, om de ønsker at blive overflyttet til den nye anstalt i Nuuk, samt hvad det har betydet for dem at have en bistandsværge, er der blevet udarbejdet et enkelt spørgeskema (bilag 2) målrettet denne gruppe.

Spørgeskemaet bestod af 12 spørgsmål, der relaterer sig til erfaringer og tilfredshed med at have en bistandsværge, hvad de indsatte så som bistandsværgens vigtigste opgaver, og om de selv havde til hensigt at blive overført til den nye anstalt. For at få så høj en svarprocent som muligt blev spørgeskemaet udfyldt gennem interview foretaget med tolk. På den måde kunne informanterne få spørgsmålene uddybet og forklaret, ligesom de også fik mulighed for at uddybe og begrunde deres besvarelse.

Spørgeskemaundersøgelsen blev foretaget i maj 2018, hvor der var 23 grønlandske forvaringsdømte i Herstedvester. 21 indsatte indgik i undersøgelsen. Der er dermed tale om en svarprocent på 91. Af de to, der ikke medvirkede i undersøgelsen, var den ene på besøgsrejse til Grønland, mens den anden var enerumsanbragt af disciplinære årsager. Det ville sandsynligvis have påvirket udfaldet af spørgeskemaundersøgelsen en anelse, såfremt de sidste to indsatte havde haft mulighed for at deltage.

Besvarelserne er dels blevet kodet og behandlet i Excel, og dels vil uddybende bemærkninger indgå i den kvalitative del.

2.2.4 DOKUMENTGENNEMGANG OG KORRESPONDANCE

For at afdække persongruppen, der ifølge lovgivningen har retskrav på at få beskikket en bistandsværge, er der indhentet oplysninger hos Socialstyrelsen under Grønlands Selvstyre, de grønlandske kommuner, Politimesterembedet, Kriminalforsorgen i Grønland, Psykiatrisk afdeling, A1, på Dronning Ingrids Hospital og Det Grønlandske Hus i København.

Til brug for historikken i bistandsværgeordningen og placering af koordinatorfunktionen hos Det Grønlandske Hus er der foretaget dokumentanalyse i Det Grønlandske Hus blandt andet i forhold til korrespondance med Justitsministeriet og Kriminalforsorgen, ligesom materiale

[2] I bilag 1 ses et eksempel på interviewguide. Alle interviewguides følger de samme temaer, men de enkelte interviewguides er ændret en anelse afhængig af, hvilken gruppe informanten repræsenterer.

er gennemgået fra forskellige nedsatte arbejdsgrupper og Den Grønlandske Retsvæsenskommission.

2.2.5 FORTROLIGHED

Af hensyn til fortrolighed er datagrundlaget udelukkende anvendt til at identificere undersøgelsens problemstillinger. Alle personfølsomme data er behandlet fortroligt og opbevaret kodet og sikkert. De involverede tolke har underskrevet erklæring om tavshedspligt.

Informanterne har fået interviewudskrift til gennemlæsning og godkendelse. Ved anvendelse af citater og andre udsagn vil det fremgå, hvilken instans eller persongruppe der står bag udtalelserne. Fagpersoner, der er let genkendelige, har fået anvendte citater til godkendelse.

2.3 RAPPORTENS OPBYGNING

Foruden en introduktionsdel og et afsluttende kapitel består rapporten af seks kapitler:

I kapitel 3 præsenteres retsgrundlaget for bistandsværgeordningen for grønlandsk dømte.

I kapitel 4 bliver der redegjort for den personkreds, der har krav på bistandsværger i Grønland og Danmark, hvor det undersøges, hvor mange der er tale om, og i hvilken del af riget de befinder sig.

I kapitel 5 undersøges bistandsværgeordningen i Danmark, den historiske baggrund for placeringen ved Det Grønlandske Hus, og hvordan ordningen udmøntes i dag.

I kapitel 6 præsenteres bistandsværgerne i Danmark, hvem de er, og hvilke erfaringer de har gjort sig i hvervet.

I kapitel 7 undersøges, hvordan bistandsværgeordningen fungerer i Grønland, både i forhold til dem der administrerer ordningen, og hvordan det opleves for bistandsværger og domfældte.

I kapitel 8 undersøges udfordringer, der relaterer sig til bistandsværgeordningen, i forbindelse med en ny lukket anstalt tages i brug i 2019. Desuden indgår der anbefalinger til en fremtidig ordning i Grønland.

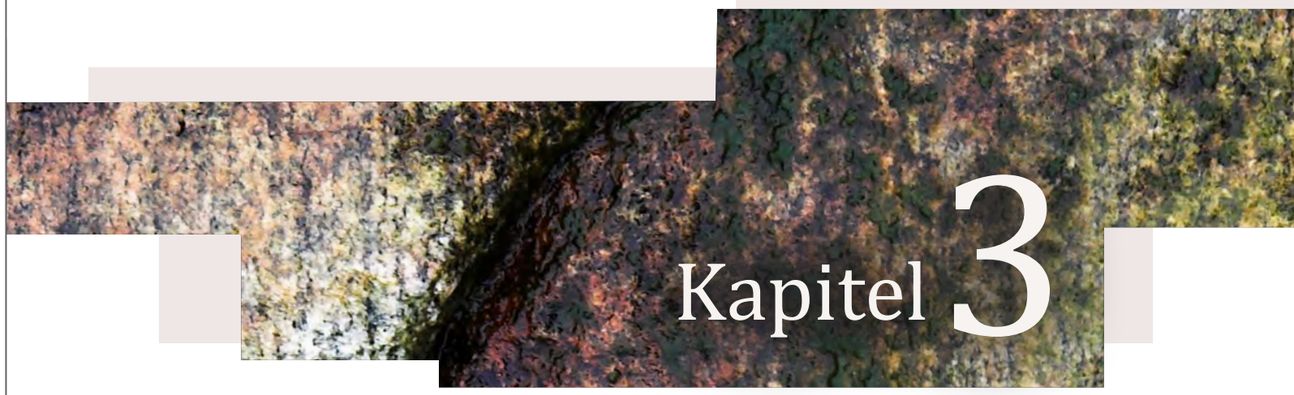

Kapitel 3

BISTANDSVÆRGEORDNINGEN - OVERORDNET

Bistandsværger er personer, der har påtaget sig hvervet at støtte og varetage tilbageholdte eller dømte personers interesser, mens de er frihedsberøvet. Der er ikke som hos forsvarere tale om et juridisk hverv, men en omsorgsforpligtelse samt en forpligtelse til at holde sig orienteret om den dømtes forhold.

I dette kapitel præsenteres den overordnede lovgivende ramme for, hvem der skal have beskikket en bistandsværge, hvornår der i sagens forløb skal eller kan beskikkes en bistandsværge, samt hvilke opgaver der pålægges bistandsværgerne.

Kriminallov for Grønland (lov nr. 306 af 1. maj 2008) regulerer, hvornår der skal beskikkes en bistandsværge. Bekendtgørelse om bistandsværger beskikket i medfør af Kriminallov for Grønland (bekendtgørelse nr. 366 af 22. april 2016) beskriver bistandsværgernes opgaver.

3.1 HVEM SKAL ELLER KAN FÅ BESKIKKET EN BISTANDSVÆRGE?

Af kriminallovens § 163, stk. 1 fremgår der, hvem der *kan* få beskikket en bistandsværge:

Hvis der bliver tale om at idømme en person foranstaltninger efter § 157 eller forvaring efter § 161, kan retten beskikke en bistandsværge, så vidt muligt en af den tiltaltes nærmeste pårørende, der skal bistå tiltalte under sagen sammen med dennes forsvarer.

Mens kriminallovens § 163, stk. 2 beskriver, hvem der *skal* have beskikket en bistandsværge:

Er en person idømt foranstaltninger eller forvaring som nævnt i stk. 1, skal der beskikkes den dømte en bistandsværge. Denne skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og sørge for, at opholdet og andre indgreb ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Beskikkelsen ophører, når foranstaltningen endeligt ophæves.

Det vil sige, at når en person tilbageholdes, og en foranstaltning overfor psykisk syge (kriminallovens § 157) eller dom til forvaring (§ 161) kan komme på tale, kan der beskikkes en bistandsværge, der så vidt muligt skal være tiltaltes nærmeste pårørende, og som har til opgave at bistå forsvareren og støtte den tiltalte, mens sagen pågår.

Når der er faldet dom ud fra § 157 eller § 161, *skal* der under fuldbyrdelsen af dommen beskikkes en bistandsværge. Her fremgår det *ikke*, at det skal være blandt de nærmeste pårørende. Dette kan skyldes, at fuldbyrdelsen ofte er af længere varighed og foregår langt fra hjemmet. Det samme kan dog også være tilfældet for tilbageholdte, idet der forud for dom til foranstaltning overfor psykisk syge eller forvaring skal foreligge en mentalerklæring. Mentalundersøgelser foretages ofte på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov eller på Psykiatrisk afdeling, A1, på Dronning Ingrids Hospital i Nuuk. Derfor vil en del mentalobservander ligeledes i en periode befinde sig langt fra hjemegnen, hvor det kan vise sig vanskeligt at beskikke nære pårørende som bistandsværger.

3.2 BESKIKKELSE AF BISTANDSVÆRGER

Når politiet vurderer, at der kan blive tale om at beskikke en bistandsværge for en sigtet eller tiltalt, skal de i første omgang søge blandt den pågældendes pårørende. Hvis ikke det lykkes, skal der findes en egnet bistandsværge i Grønland eller Danmark afhængig af, hvor den tilbageholdte befinder sig. På baggrund af indstilling fra de kommunale myndigheder har Politimesterembedet i

Grønland en liste med et antal personer med bopæl i Grønland (hovedsagligt i Nuuk), som kan beskikkes som bistandsværger. Ligeledes har Det Grønlandske Hus i København et antal bistandsværger med bopæl i Danmark. Så tidligt som muligt i sagens forløb retter politiet henvendelse til retten om beskikkelse af en bistandsværge for den tilbageholdte.

Hvis en domfældt efter kriminallovens § 157 eller § 161 ikke har haft en beskikket bistandsværge under sagens forløb, skal politiet gøre retten opmærksom på, at der skal beskikkes en bistandsværge for personen. Er personen anbragt i Grønland, skal der beskikkes en bistandsværge med bopæl i Grønland, og tilsvarende hvis den dømte anbringes i Danmark, skal den beskikkede bistandsværge have bopæl i Danmark.

Har den dømte haft en bistandsværge før dom, fortsætter denne person, såfremt der ikke er tale om at flytte den dømte fra Grønland til Danmark eller omvendt, idet bistandsværgen skal have bopæl i den del af riget, hvor den dømte er anbragt. Hvis den dømte under fuldbyrdelse af dommen flyttes mellem Grønland og Danmark, skal der beskikkes en ny bistandsværge.

Umiddelbart efter beskikkelsen skal politiet oplyse bistandsværgen om klientens folkeregisteradresse og sidst kendte opholdssted. Retten skal holde bistandsværgen underrettet om, hvornår der holdes retsmøder, der vedrører klienten – også når det angår beskikkelse af bistandsværge. Derudover skal retten på begæring fra bistandsværgen udlevere domsudskrifter og beslutninger.

3.2.1 AFBESKIKKELSE

For sigtede eller tiltalte, der har fået beskikket en bistandsværge før dom, ophører beskikkelsen, hvis vedkommende ikke findes skyldig. Beskikkelse for dømte ophører, når foranstaltningen ophæves. Bistandsværgen skal dog fortsat bistå klienten, hvis der er verserende klagesager, der er iværksat forud for beskikkelsens ophør.

En bistandsværge kan til enhver tid selv bede om at blive afbeskikket. En bistandsværge kan fratages hvervet, hvis der er tale om tilsidesættelse af de pligter, der følger med, eller vedkommende viser sig uegnet som bistandsværge. Ved afbeskikkelse skal politiet snarest anmode retten om at få beskikket en ny bistandsværge.

Beskikkelse af en bistandsværge ophører, hvis bistandsværgen bliver skiftet ud med en anden bistandsværge. Det vil blandt andet gøre sig gældende ved overflytning mellem Grønland og Danmark.

3.3 FULDBYRDELSESINSTITUTIONER I GRØNLAND OG DANMARK

Umiddelbart efter beskikkelsen skal bistandsværgen snarest muligt besøge den dømte/tiltalte på fuldbyrdelsesinstitutionen. Bistandsværgen har ret til fri og uhindret kontakt til den anbragte på institutionen. Af bekendtgørelse nr. 366 fremgår endvidere, at personalet skal underrette bistandsværgen, når de modtager den anbragte, ligesom de også skal informere bistandsværgen, når opholdet slutter. Derudover skal personalet på institutionen give bistandsværgen de fornødne oplysninger om den anbragte til, at bistandsværgen kan udføre sit hverv på forsvarlig vis (bekendtgørelse nr. 366, §§ 13,14).

Der er med bekendtgørelsen lagt op til et tæt samarbejde mellem institution og bistandsværge. Afhængig af hvilken foranstaltning, § 157 eller § 161, som personen er idømt, er der stor forskel på de institutioner, som bistandsværgerne skal samarbejde med i Grønland og Danmark.

3.3.1 FORANSTALTNINGER FOR PSYKISK SYGE KRIMINELLE, KRIMINALLOVENS § 157

Psykisk syge og udviklingshæmmede står for en del af den alvorlige kriminalitet, der bliver begået i Grønland. Psykisk syge skal ikke anbringes i fængsel eller anstalt, men de kan dømmes til ophold inden for det psykiatriske regi, hvis mindre indgribende foranstaltninger ikke anses for tilstrækkelige. I kriminallovens § 157 fremgår:

Hvis det findes formålstjenesteligt for at forebygge yderligere lovovertrædelser, kan retten bestemme, at den dømte skal anbringes på hospital eller anden institution i Grønland eller i Danmark.

I samme paragraf, stk. 2, bliver det nævnt, at hvis mindre indgribende foranstaltninger er tilstrækkelige, kan de anvendes, hvor retten kan træffe bestemmelse om behandling på hospital eller anden institution i Grønland eller Danmark, eller under tilsyn. Foranstaltninger overfor psykisk syge fuldbyrdes af sundhedsvæsenet under Grønlands Selvstyre (kriminalloven § 240). For så vidt angår de udviklingshæmmede, er det i praksis de sociale myndigheder i kommuner og under Selvstyret, der står for fuldbyrdelsen. Kriminalforsorgen medvirker til at udarbejde en handlingsplan, og det forudsættes, at Kriminalforsorgen holder sig orienteret om dømtes forhold.

Bistandsværger for personer dømt til foranstaltninger for psykisk syge eller udviklingshæmmede kan derfor både have klienter, der er anbragt på hospital eller institution, ligesom klienterne kan være i eget hjem, mens de er under behandling og tilsyn.

GRØNLAND

I Grønland findes der ikke en lukket psykiatrisk afdeling. Dronning Ingrids Hospital i Nuuk har en psykiatrisk afdeling med nogle få skærmede pladser. Det er her, en dømt kan være anbragt i kortere eller længere tid, og det er enten her eller på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov, en behandlingsplan lægges.

Derudover er der en række forskellige handicapinstitutioner og kommunale boenheder, der kan huse psykisk syge foranstaltningsdømte. Der findes imidlertid ikke døgnovervågede institutioner for udviklingshæmmede, der kan anvendes til fuldbyrdelse af domme til anbringelse på en institution for udviklingshæmmede.

DANMARK

Region Midt i Danmark har en aftale med Grønlands Selvstyre om at behandle patienter med en anbringelsesdom, behandlingsdom eller er under tilsyn, i mentalobservation eller surrogatfængsling. Dette foregår på Retspsykatrisk afsnit, R3, Aarhus Universitetshospital i Risskov. Patienterne er henvist fra Psykiatrisk afdeling, A1, på Dronning Ingrids Hospital eller politiet. R3 er en grønlandsk afdeling, hvor en del af personalet taler både grønlandsk og dansk, ligesom der også er faste tolke tilknyttet afdelingen. Der er plads til 18 patienter på R3. De fleste psykisk syge foranstaltningsdømte i Danmark starter deres forløb på R3.

Enkelte gange sker det, at grønlandske retspsykiatriske patienter må overflyttes til sikringsafdelingen i Slagelse, ligesom et antal dømte er anbragt på andre institutioner (bl.a. udviklingshæmmede med anbringelsesdomme) i Danmark.

3.3.2 FORVARING PÅ UBESTEMT TID, KRIMINALLOVENS § 161

Forvaring er den strengeste og mest indgribende foranstaltning i kriminalloven. Af kriminallovens § 161 fremgår, at dom til forvaring forudsætter, at man for det første er fundet skyldig i alvorlig personfarlig forbrydelse. Man skal derudover frembyde nærliggende fare for andres liv og legeme. Og endelig skal forvaring anses nødvendig for at forebygge denne fare. I § 161, stk. 2 nævnes, at hvis gerningspersonen på grund af psykisk afvigelse anses for uegnet til anbringelse i anstalt i Grønland, kan den pågældende dømmes til anbringelse på ubestemt tid i psykiatrisk ledet anstalt under kriminalforsorgen i Danmark. Det vil i praksis sige Herstedvester Fængsel.

Det påhviler anklagemyndigheden at påse, at en dom til forvaring ikke opretholdes i længere tid end nødvendigt. Senest tre år efter dommen skal det prøves i retten, hvorvidt der er grundlag for en foranstaltningsændring eller prøveløsladelse. Dette skal fremover ske hvert andet år. Til at vurdere, om der er sket ændringer vedrørende den dømtes farlighed, indhenter anklagemyndigheden en erklæring fra forvaringsinstitutionen.

HERSTEDVESTER FÆNGSEL

Herstedvester Fængsel er et lukket fængsel med ca. 150 indsatte, hvor størsteparten afsoner meget lange domme, livstidsdomme eller forvaring på ubestemt tid. De fleste indsatte er vurderet til at have forstyrrelser i deres personlighedsstruktur. Herstedvesters speciale er psykologisk og psykiatrisk behandling.

I Herstedvester Fængsel er der indrettet en "grønlænderafdeling", hvor størsteparten af de grønlandske forvaringsdømte afsoner. Enkelte afsoner dog på andre afdelinger, enten efter eget valg eller af disciplinære årsager. På grønlænderafdelingen er der tilknyttet en grønlandsk tolk og en pædagogisk assistent, der har til opgave at lave aktiviteter for de grønlandske indsatte. En gang om ugen er der fællesspisning med grønlandsk proviant, der holdes grønlandsk gudstjeneste en gang om måneden, og to gange om året afholdes der hyggeaftener med de indsattes bistandsværger. Indsatte, der af personalet er vurderet egnet hertil, kan en gang om året få en besøgsrejse til Grønland. De indsatte, der ikke har opnået tilladelse til besøgsrejse, kan en gang om året få betalt besøgsrejse for en pårørende til Herstedvester.

GRØNLANDSK ANSTALT

De grønlandske anstalter betegnes officielt som åbne anstalter, og i udgangspunktet blev det formuleret, at de ikke skulle have karakter af fængsel. Oprindeligt var det hensigten, at indsatte under deres afsoning skulle bevare kontakten til det omkringliggende samfund. Trods hensigten om åbenhed og kontakt til samfundet, viser der sig i praksis et andet billede, hvor de fleste indsatte tilbringer det meste af deres tid indenfor anstalten. Eftersom de grønlandske anstalter er indrettet med henblik på at være åbne anstalter, hvor beboerne opholder sig ude af huset i dagtimerne, er der kun få aktivitetsmuligheder i anstalterne.

De grønlandske anstalter rummer alle slags indsatte. De skal kunne rumme tilbageholdte (varetægtsfængslede i dansk strafferetspleje) og være anstalt for alle lige fra unge førstegangs lovbrydere til forvaringsdømte med en tung ballast. Kriminalforsorgen i Grønland har intet

behandlingspersonale ansat, hvilket hænger sammen med den åbne anstalts principper, hvor indsatte på lige fod med øvrige borgere skal kunne gøre brug af samfundets behandlingsmuligheder.

Som det fremgår, er der tale om vidt forskellige fuldbyrdelsesinstitutioner, med forskellige regler, som bistandsværgerne skal forholde sig til. Ligesom der også er forskellige traditioner for henvendelser til og fra institutionerne, hvilket kan gøre det kompliceret for bistandsværgerne at udføre deres hverv bedst muligt.

3.4 BISTANDSVÆRGERNES OPGAVER SOM RÅDGIVERE OG OMSORGSPERSONER

For at blive bistandsværge skal man findes egnet til at bestride hvervet. I Grønland er det de kommunale myndigheder, der indstiller egnede personer til politiet. I Danmark vurderer bistandsværgekoordinatoren ved Det Grønlandske Hus, hvem der anses som egnet. I vurderingen bliver der lagt vægt på, at pågældende kan tale både grønlandsk og dansk, og gerne har et vist kendskab til sundheds-, social- og undervisningsområdet. Der er ingen regler for, hvor mange personer man må være bistandsværge for.

Medarbejdere på en fuldbyrdelsesinstitution må ikke være bistandsværger for personer anbragt på samme institution. Forud for beskikkelse til bistandsværge indhenter politiet oplysninger om den kommende bistandsværge i Det Centrale Kriminalregister.

Bistandsværgernes rolle er todelt. De skal både være rådgivere for dømte/tiltalte og yde en form for omsorg. Det påhviler bistandsværgen at tilse, at opholdet på fuldbyrdelsesinstitutionen ikke strækker sig længere end nødvendigt. Samtidig skal de rådgive personen om klageadgang og bistå med at udforme eventuelle klageskrivelser. Ligeledes skal bistandsværgen også rådgive om muligheden for at søge en idømt foranstaltning ændret eller ophævet og yde bistand i behandling af disse sager. Dette indebærer, at bistandsværgen har kendskab til de enkelte institutioners klageadgang, og hvordan en foranstaltning indbringes for retten. Derudover er bistandsværgen afhængig af, at både retten og fuldbyrdelsesinstitutionerne lever op til kravet om at holde bistandsværgerne orienteret ved eventuelle ændringer. Der kan altså være tale om, at bistandsværger skal være i stand til at sætte sig ind i komplicerede sagsgange, hvis de skal udføre hvervet bedst muligt.

Bistandsværgekoordinatoren ved Det Grønlandske Hus står for oplæring og vejledning af bistandsværger for grønlandskdømte i Danmark. Mens Retten i Grønland skal vejlede bistandsværger i Grønland.

Omsorgsdelen indebærer, at bistandsværgen umiddelbart efter beskikkelsen besøger den dømte/tiltalte og løbende opretholder kontakt. Bistandsværger i Grønland skal besøge personen efter behov. Bistandsværger for dømte i Danmark har en større forpligtelse, idet de også skal være en slags besøgsven eller familieerstatning. De skal besøge personen mindst én gang om måneden, hjælpe med at opretholde kontakt til den dømtes pårørende i Grønland, ligesom de også skal være opmærksomme på fødselsdage og højtider.

Bistandsværger modtager et honorar for at påtage sig opgaven. Det er politimesteren i Grønland, der udbetaler honorar til bistandsværger med bopæl i Grønland. Her modtager bistandsværger, som beskikkes for sigtet eller tiltalte et engangshonorar på 1.488 kr., mens de for dømte modtager et årligt honorar på 1.984 kr. Dertil kommer 1.488 kr. for hver tredje påbegyndte måned, den dømte er anbragt på en fuldbyrdelsesinstitution. Beløbet reguleres årligt med reguleringsprocenten for det grønlandske pris- og lønindeks.

Bistandsværger i Grønland har i forbindelse med retsmøder og besøgsrejser krav på godtgørelse af transportudgifter, der dog ikke må overstige 12.000 kr. årligt. Ifølge bekendtgørelsen har bistandsværgen ret til op til fem rejser. Det bør her nævnes, at for dette beløb, vil det ikke være muligt at foretage rejse mellem to byer i Grønland fem gange. Mellem nogle byer vil det ikke en gang være muligt at rejse en enkelt gang. Eksempelvis kan en returbillet mellem Nuuk og Qaanaaq ikke fås til under 14.000 kr., mens en billet mellem Nuuk og Upernavik vil koste ca. 10.000 kr.

For bistandsværger med bopæl i Danmark er det Det Grønlandske Hus i København, der udbetaler honorar. Her får bistandsværgen et årligt grundbeløb på 1.508 kr., og for hver tredje påbegyndte måned, den dømte er anbragt, modtager bistandsværgen 1.697 kr. Beløbet reguleres årligt med den til enhver tid gældende reguleringsprocent for ansatte i regioner.

Justitsområdet er et af de områder, som endnu ikke er hjemtaget til Grønland. Det er derfor Direktoratet for Kriminalforsorgen, der afholder udgifterne til honorering af bistandsværger i Grønland og Danmark.

Grønlands Selvstyre har på finansloven afsat ca. 500.000 kr. som tilskud til Det Grønlandske Hus i København til dækning af bistandsværgekoordination og omsorgsudgifter.

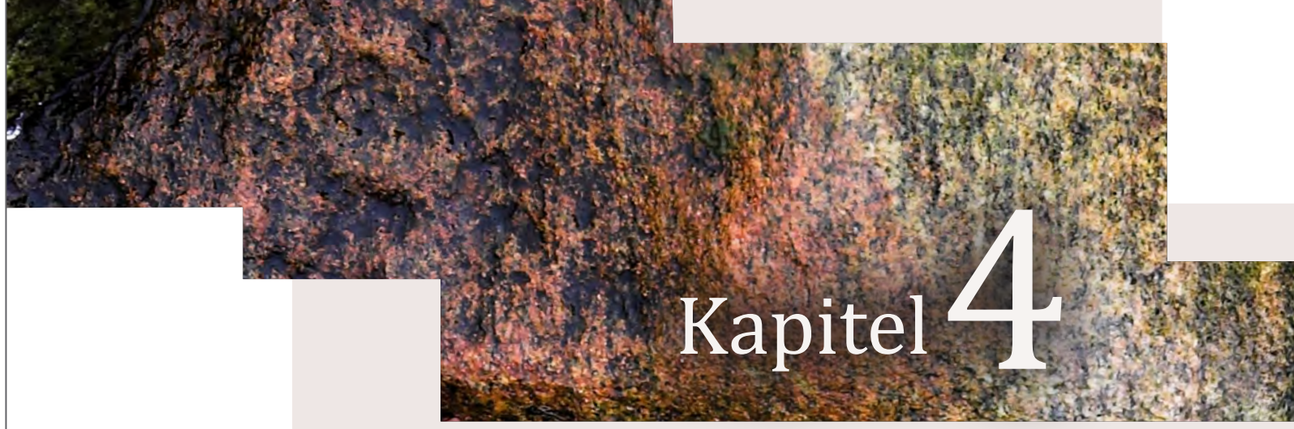

Kapitel 4

PERSONKREDSEN MED RET TIL BISTANDSVÆRGE

Som det fremgår i kapitel 3 skal personer dømt efter kriminallovens § 157 til foranstaltninger for psykisk syge og § 161 forvaring, have beskikket en bistandsværge, ligesom tiltalte eller sigtede, hvor det kan komme på tale med dom fra disse paragraffer, kan få beskikket en bistandsværge.

I dette kapitel undersøges, hvor stor persongruppen med ret til bistandsværge er i henholdsvis Danmark og Grønland. Ligesom det undersøges, hvem der har – eller bør have – kendskab til, hvor de fysisk befinder sig, og om alle har bistandsværger.

4.1 HVOR MANGE SKAL HAVE BISTANDSVÆRGE? – EN JAGT PÅ TAL

At finde frem til, hvor mange som skal have bistandsværge, viste sig at blive en jagt på tal. Spørgsmålet var, hvem der ligger inde med det samlede overblik?

4.1.1 ANTAL I DANMARK

I Det Grønlandske Hus i København har bistandsværgekoordinatoren til opgave at ansætte og indstille til retten, at der beskikkes bistandsværger for alle anbragte med krav herpå i Danmark. For at sikre sig, at alle har en bistandsværge, forsøger koordinatoren at holde sin liste over anbragte opdateret. Hvis det skal lade sig gøre, er koordinatoren afhængig af, at både politi, retten og fuldbyrdelsesinstitutioner orienterer om nye anbragte til institutioner i Danmark samt flytning mellem institutioner og overførsel til og fra Grønland. Fra Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov modtager koordinatoren hver måned en opdateret liste over, hvem der er anbragt dér. Det sker ifølge koordinatoren sjældent, at Herstedvester Fængsel oplyser, når nye ankommer, eller at indsatte overflyttes til anden institution eller Grønland. Når der er nye indsatte i Herstedvester Fængsel, er det som regel politiet i Grønland, der kontakter bistandsværgekoordinatoren og gør opmærksom på, at der skal beskikkes en bistandsværge. Oplysninger om overflytning fra Herstedvester modtager koordinatoren fra bistandsværgerne.

I sidste halvdel af 2017 ajourførte koordinatoren sammen med en studentermedhjælper alle bistandsværgesager. De nåede frem til, at der på daværende tidspunkt ifølge deres oversigt var 54 grønlandsk anbragte i Danmark, som skulle have bistandsværge. Heraf var 25 indsat i Herstedvester Fængsel, 17 personer var anbragt på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov, og de sidste 12 var anbragt på 10 forskellige institutioner. Da navnlig de øvrige institutioner ofte ikke er bekendt med bistandsværgeordningen og dermed forpligtelsen som institution til at skulle oplyse til bistandsværgekoordinator, når de modtager en domfældt, kunne der være risiko for, at der sad enkelte på institutioner, som Det Grønlandske Hus ikke var bekendt med. Derfor kontaktede koordinatoren politi og kriminalforsorg i Grønland for at få en oversigt over anbragte i Danmark. Fra kriminalforsorgen blev der sendt en liste med seks personer, altså en del færre end det omfang, koordinatoren var bekendt med. Fra politiet blev sendt en oversigt med 30 personer. Flere af de 30 personer befandt sig andre steder, end oplyst af politiet, en enkelt var død, og selvsagt var der en del fra bistandsværgekoordinatorens liste, som ikke fremgik af politiets oversigt.

Umiddelbart så det ved udgangen af 2017 ud til, at det var Det Grønlandske Hus, som havde det største overblik over, hvor mange grønlandske anbragte, der var i Danmark, og hvor de befandt sig.

Da denne undersøgelse gik i gang, var der en vis bekymring om, hvorvidt der kunne befinde sig flere grønlandske anbragte på danske institutioner, end dem som Det Grønlandske Hus kendte til. Eftersom det er de grønlandske kommuner, der i samarbejde med Grønlands Selvstyre står for at finde en egnet fuldbyrdelsesinstitution for psykisk syge foranstaltningsdømte, blev der rettet henvendelse til de fem grønlandske kommuner. To kommuner vendte aldrig tilbage med svar, én kommune henviste til politi og kriminalforsorg, og én kommune sendte en oversigt over børn anbragt udenfor hjemmet. En kommune kunne oplyse, at de havde tre borgere anbragt i Danmark. Efter kommunernes svar – eller mangel herpå, blev Socialstyrelsen under Grønlands Selvstyre kontaktet. Her lød svaret i april 2018, at der var fem anbragte, og yderligere to var på vej til Danmark, når der fandtes plads.

Der er tilsyneladende ikke nogen instanser i Grønland, der har det samlede overblik over, hvor mange anbragte der befinder sig i Danmark. Det Grønlandske Hus er bekendt med et antal anbragte i Danmark, som afviger en del fra de tal, der oplyses fra Grønland. Spørgsmålet er dog stadig, om der kan befinde sig flere anbragte på danske institutioner, som Huset ikke har fået kendskab til.

4.1.2 ANTAL I GRØNLAND

Eftersom der ikke er en samlet koordinatorfunktion i Grønland, har det vist sig mere vanskeligt at skabe overblik over, hvor mange i Grønland der skal have bistandsværge. Kriminalforsorgen i Grønland kunne i marts 2018 oplyse, at der var 10 forvaringsdømte i de grønlandske anstalter.

Langt mere problematisk var det at finde frem til, hvor mange psykisk syge foranstaltningsdømte, der befinder sig i landet. I en mail fra Socialstyrelsen under Grønlands Selvstyre blev det oplyst:

"Da det i henhold til gældende lov ikke er muligt at anbringe personer dømt efter § 157 i Grønland, og da der ikke findes egnede institutioner i Grønland søges der egnet placering i Danmark efter disse er dømt".

Socialstyrelsens svar kunne tyde på, at der ikke befandt sig personer i Grønland, der var omfattet af § 157, og som dermed skulle have bistandsværge på dette grundlag. Et besøg på Psykiatrisk afdeling, A1, Dronning Ingrids Hospital i Nuuk viste dog et andet billede. Her kunne den konstituerede overlæge fremvise en liste over 88 personer, der med udgangen af 2017 var omfattet af § 157 og dermed skal have bistandsværger. Flere af disse personer var anbragt på grønlandske institutioner.

4.2 POLITIETS LISTE

For at få et samlet overblik over, hvem der skal have bistandsværger, og hvor de befinder sig, iværksatte Grønlands Politi i foråret 2018 et større arbejde med at udarbejde en samlet oversigt. En ressourcekrævende opgave, eftersom politiet heller ikke altid bliver oplyst om, når dømte bliver flyttet mellem institutioner, om de går fra indlæggelse eller boenhed til tilsyn i egen bolig eller afgår ved døden.

I foråret 2018 skulle studentermedhjælperen fra Det Grønlandske Hus i praktik hos Grønlands Politi i Nuuk. Da studentermedhjælperen via sit arbejde i København havde godt kendskab til bistandsværgeområdet, var det oplagt at lade hende udarbejde den samlede oversigt.

Politiets liste blev ajourført i midten af juni 2018. Listen opererer med følgende kategorier: Person og cpr.nr. på den pågældende person, behandling eller forvaring, ansvarlig myndighed eller institution, hvilken del af riget pågældende er anbragt, hjemby, navn på bistandsværge, hvornår bistandsværge er startet, beskikkelsesdato samt øvrige bemærkninger.

FIGUR 2. POLITIETS OVERSIGT, FORÅR 2018

	Anbragt i Grønland	Anbragt i Danmark
Forvaring (§ 161)	10 personer anbragt i anstalt	28 personer anbragt i Herstedvester Fængsel
Foranstaltning for psykisk syge (§ 157)	3 personer institutionsanbragt 81 personer med ukendt anbringelsesssted	8 personer anbragt på Retspsykiatrisk afsnit, R3, Risskov 13 personer anbragt på andre, identificerede institutioner
I alt	94 personer	49 personer

4.2.1 PERSONKREDSEN

Politiets liste viser, at den samlede persongruppe, der skal have bistandsværger på opgørelsestidspunktet, var 143 personer. 49 var anbragt i Danmark, mens 94 befandt sig i Grønland. *Se figur 2.*

For de anbragte i Danmark var 28 personer dømt til forvaring i Herstedvester Fængsel ud fra kriminallovens § 161. Otte var anbragt på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov, enten i surrogat eller til foranstaltning for psykisk syge ud fra § 157. Endelig var 13 personer anbragt på ti forskellige institutioner i Danmark.

Antallet afviger fra den opgørelse, som Det Grønlandske Hus tidligere har foretaget. Dette kan dels skyldes, at der kan være tale om ændringer, hvor personer er blevet omplaceret i den periode, der ligger mellem de to opgørelser. Det kan dog også skyldes, at politiet ikke har fået oplysninger fra fuldbyrdelsesinstitutionerne om, hvor de dømte, befinder sig.

I Grønland er der ifølge politiets opgørelse ti dømte, der afsoner forvaringsdomme i grønlandske anstalter. De ti forvaringsdømte er fordelt på fire af landets seks anstalter. De øvrige 84 er idømt foranstaltning for psykisk syge, der for de flestes vedkommende er kategoriseret som "behandling og tilsyn". I tre sager fremgår det, at den dømte er anbragt på institution. For de resterende 81 vides det ikke, om de pågældende bor i eget hjem, om de er indlagt på Psykiatrisk afdeling, A1, eller om de bor i en kommunal boenhed eller anden institution. Personer i Grønland, der skal have bistandsværge, er fordelt over alle kommuner.

4.3 HAR ALLE BISTANDSVÆRGER?

Ifølge opgørelsen fra Det Grønlandske Hus ved udgangen af 2017 var der 54 grønlandske anbragte i Danmark, som alle havde bistandsværge. Mens der på politiets liste opgjort et halvt år senere kun var 49 anbragte i Danmark[3], hvoraf to manglede bistandsværge. Alle forvaringsdømte i Herstedvester Fængsel har bistandsværger. At to af de øvrige anbragte mangler bistandsværge kan skyldes, at de lige er ankommet til Danmark, og retten ikke har nået at beskikke en bistandsværge, eller at bistandsværgekoordinator ikke er blevet gjort opmærksom på deres ankomst. En anden forklaring kan være, at de kan befinde sig i et skift af bistandsværge, hvor en bistandsværge er afbeskikket, og der endnu ikke er blevet udpeget og beskikket en ny.

I Grønland ser det væsentligt anderledes ud. Af politiets opgørelse fremgik det, at 94 personer i Grønland skulle have bistandsværge. Heraf var der 55, der havde fået beskikket bistandsværge. I de grønlandske anstalter er anbragt ti forvaringsdømte, hvoraf halvdelen, fem dømte har fået beskikket en bistandsværge. Dertil kommer, at 34 ud af de 84 psykisk syge foranstaltningsdømte, ligeledes mangler en bistandsværge.

39 personer ud af 94 i Grønland mangler bistandsværger ifølge politiets oversigt. I alle 39 sager fremgår det, at politiet har taget initiativ til, at der fra de kommunale myndigheder og retten iværksættes udpegning og beskikkelse af bistandsværger for de pågældende. Flere af henvendelserne er mere end to år gamle.

Hvor der i Danmark gennem bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus i København er et samlet overblik over, hvem der er anbragt og skal have bistandsværge, samt et kontaktpunkt for fuldbyrdelsesinstitutioner, findes der ikke noget tilsvarende i Grønland. Udpegning af bistandsværger er fordelt på flere instanser, der har helt andre kerneopgaver. Den lidt uklare organisering af bistandsværgeområdet i Grønland kan være medvirkende til, at så stor en andel ikke har en beskikket bistandsværge.

[3] De 49 personer figurerer alle på listen fra Det Grønlandske Hus.

Kapitel 5

BISTANDSVÆRGEORDNINGEN FOR GRØNLANDSK ANBRAGTE I DANMARK

Siden starten af 1970'erne har Det Grønlandske Hus i København varetaget koordinering og administration af bistandsværgeordningen for tvangsanbragte grønlændere i Danmark, samt oplæring af bistandsværgerne. Opgaven blev lagt hos Det Grønlandske Hus efter forhandling mellem det daværende Ministeriet for Grønland og Direktoratet for Kriminalforsorgen. Størsteparten af den funktion, som koordineringen i Det Grønlandske Hus udfører, vedrører bistandsværger for personer dømt i Grønland til forvaring i psykiatrisk ledet anstalt under Kriminalforsorgen i Danmark, hvor anbringelsesstedet er Herstedvester Fængsel eller som psykisk syge foranstaltningsdømte på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov.

Dette kapitel vil have fokus på, hvorfor ordningen henhører under Det Grønlandske Hus, hvilke ændringer og udfordringer, der har været undervejs, hvordan koordinering, administration og oplæring udmøntes i dag, og hvordan samarbejdet med fuldbyrdelsesinstitutioner fungerer.

5.1 EN OMSTRIDT ORDNING

Stort set siden bistandsværgeordningen i slutningen af 1960'erne trådte i kraft, har den været forbundet med en række problemer. Problemerne relaterer sig både til selve regelgrundlaget, til samarbejde og kontakt med diverse myndigheder og i forhold til rekruttering, oplæring og aflønning af værgerne.

Rådgivningskontoret Pooq, der senere blev lagt sammen med Det Grønlandske Hus, fik som de første til opgave at opbygge en koordination af bistandsværgeområdet.

5.1.1 DEN FØRSTE TID I RÅDGIVNINGSKONTORET POOQ

Én af dem, som bedst kender historien bag bistandsværgeordningen for grønlandske anbragte i Danmark, er forhenværende direktør for Det Grønlandske Hus, Inger Bruun. Inger Bruun blev ansat som daglig leder af rådgivningskontoret Pooq i 1973, siden blev hun souschef og fra 1997 direktør for Det Grønlandske Hus. I alle årene frem til hun i 2013 gik på pension, har hun arbejdet med koordinering af bistandsværger. De første bistandsværger havde en mere retslig funktion, hvor omsorgsdelen først kom til senere. Om de første bistandsværger, fortæller Inger Bruun:

"Der sad en gammel landsdommer, han tog sig af det i starten. Alle de bistandsværger der var, det var sådan nogen som ham, tidligere danske embedsmænd fra Grønland, som så fik det der job. De var ikke grønlandsktalende. Fagligt var der ikke noget at komme efter, men de kunne ikke tale med de indsatte".

Netop det, at de daværende bistandsværger ikke kunne tale grønlandsk, var indirekte en af årsagerne til, at Pooq overtog bistandsværgeområdet i starten af 1970'erne. Fra rådgivningskontoret Pooq blev der indgivet en klage over, hvordan Ministeriet fra Grønland varetog området:

"Det var noget laissez faire. Vi har jo altid gået ind for, at al direkte patient/borgerkontakt burde være på grønlandsk".

Svaret fra ministeriet blev at lægge ordningen over til Pooq, hvorfra man så gik i gang med at finde grønlandsktalende bistandsværger. Honorar til bistandsværger blev både før og efter ordningen overgik til Pooq betalt af Direktoratet for Kriminalforsorgen, mens koordinatorfunktionen i Pooq i starten skulle tages ud af rådgivningskontoret Pooqs bevilling. Da det senere blev en noget større opgave, blev der finansieret en stilling fra Grønlands Hjemmestyre.

Hvor de tidligere bistandsværger var fagligt velfunderede, men ikke talte grønlandsk, så gjorde det modsatte sig gældende hos de nye. De talte grønlandsk, men havde ikke den samme uddannelsesmæssige baggrund, som tidligere embedsmænd havde haft. Der lå derved en krævende opgave hos Pooq i både at rekruttere og oplære de nye bistandsværger. I valget af bistandsværger blev der lagt vægt på stabilitet og integritet; *"Vi kunne jo ikke have nogen, der svigtede dem, der var blevet svigtet".* Derudover skulle de kunne tale grønlandsk og dansk, så de både kunne kommunikere med de indsatte og med institutionerne. Det var en udfordring, forklarer Inger Bruun:

"Vi skulle finde bistandsværger og sørge for at få dem beskikket og alt det, der hører med. Der var jo ret meget vejledning, både på det supervisionsmæssige, men også på at huske dem på, at de skulle huske at få sagerne taget op i retten. Den gang var det jo ikke sådan, så de automatisk blev taget op. Der kunne de godt sidde 15 år i Herstedvester, uden at nogen opdagede det".

Da rådgivningskontoret Pooq fik overdraget området, var der færre end ti domfældte i Danmark. Her kunne vejledning af bistandsværgerne foregå en-til-en. Men i takt med at behovet steg, blev det nødvendigt at organisere vejledning og oplæring. For de bistandsværger, der kom på Herstedvester, blev der ret tidligt arrangeret månedlige møder, som fungerede som en vejlednings- og oplæringssituation.

Der forelå ingen vejledning eller bekendtgørelse vedrørende bistandsværgernes arbejde, da Pooq overtog administrationen, men behovet for at få en ensretning i, hvordan man som bistandsværge agerer, var der. Den første vejledning for de grønlandske bistandsværger i Danmark blev derfor udarbejdet i Pooq. Inger Bruun var ikke i tvivl om, hvad der skulle lægges vægt på:

"Besøgsfunktionen! Det var jo grunden til, at vi lagde vægt på, at det var grønlandsktalende, at de netop skulle have den der familieerstatningsfunktion. Det ved jeg, at mange fagfolk vil sætte spørgsmålstegn ved at blande de to ting sammen. Men det var ikke nemt at skille de ting ad. Vi kunne jo ikke finde to personer til hver. I og med at de var grønlandsktalende, så kom de jo også til at tale om andre ting end selve sagen – heldigvis. Især de første indsatte i Herstedvester var jo utroligt ensomme. De havde ikke andre grønlandsktalende, der var ingen tolke".

At selve omsorgsdelen er så fremtrædende i den nugældende bekendtgørelse om bistandsværger beskikket i medfør af kriminalloven, skyldes en insisterende holdning tilbage i 1970'erne hos Pooq. Men et manglende officielt regelgrundlag har været en udfordring i administrationen af ordningen.

5.1.2 MANGLENDE REGELGRUNDLAG – KAMPEN FOR EN BISTANDSVÆRGEBEKENDTGØRELSE

Frem til 1998 var reglerne om bistandsværger kun formuleret i den dagældende Kriminallov for Grønland. Af kriminalloven fremgik, at når en foranstaltning på ubestemt tid eller en foranstaltning for psykisk syge blev idømt, skulle retten for den pågældende beskikke en egnet og villig bistandsværge. Endvidere fremgik det, at bistandsværgen om muligt skulle være en af den dømtes nærmeste pårørende. Bistandsværger var nævnt som én af de personer, der var berettiget til at begære en foranstaltningsændringssag rejst.

Der var ikke noget regelsæt, der beskrev, hvem der kunne beskikkes, og hvem der skulle indstille kommende bistandsværger til retten, hvem der skulle udbetale honorar, og hvor stort det skulle være. Ligesom det heller ikke var nedskrevet, hvilke opgaver der påhvilede bistandsværgerne, og hvad der var deres rettigheder og pligter.

Fra rådgivningskontoret Pooq og senere Det Grønlandske Hus i København arbejdede man videre ud fra egen interne vejledning, der var lavet med inspiration fra, hvad der gjaldt for danske bistandsværger, samt et øget fokus på familieerstatningspligter. Inger Bruun og hendes kolleger arbejdede for at få Justitsministeriet i tale og få politikerne til at få øjnene op for det manglende regelgrundlag. I 1980 lykkedes det at få nedsat en politisk sammensat arbejdsgruppe, der skulle se på hele problematikken med at sende grønlændere til afsoning i Danmark på ubestemt tid. Inger Bruun mindes arbejdsgruppens arbejde:

"Det var faktisk tunge folk, der sad i arbejdsgruppen. Men så var der jo den der radikale holdning med, at det ikke måtte koste penge. Det skulle bære sig selv. Og så skete der jo ingenting. Når man ingenting har puttet i noget, der ikke fungerer, så kan det jo ikke nytte noget, at man lader være med at putte noget i det. Der var lidt den der holdning med, at det var Grønlands Hjemmestyre, der skulle bede

om det. Vi sagde, at Hjemmestyret er ganske godt tilfredse med, at de herstedvesterdømte sidder hernede. Der var jo ikke nogen i Grønland, der var vilde med at få dem hjem. Ude af øje, ude af sind. Resultatet som det gav, var, at der kom en grønlandsk afdeling i Herstedvester".

Efter mange års kamp fra blandt andet Det Grønlandske Hus og Den Grønlandske Retsvæsenskommission udstedte Justitsministeriet i 1998 "Vejledning om bistandsværger beskikket efter den grønlandske kriminallov". Men ifølge Inger Bruun havde Huset og bistandsværgerne mange indvendinger mod den nye vejledning. Særligt var honoraret til bistandsværger sat for lavt set i forhold til arbejdsbyrden, og man var kritiske over, at bistandsværgerne, koordinatoren og Det Grønlandske Hus ikke var taget med på råd:

"Det har jo altid været et område, der er blevet underprioriteret i Justitsministeriet. Vi havde en oplevelse af, at det altid var den yngste fuldmægtig, der fik overdraget opgaven. Og yngste fuldmægtig er jo på rotation, så det skiftede hele tiden".

Justitsministeriet havde udstedt en vejledning, men for at sikre et mere bindende regelgrundlag ønskede Det Grønlandske Hus en bekendtgørelse. År efter år rettede Det Grønlandske Hus henvendelse til Justitsministeriet, uden at de modtog svar. Det førte til en henvendelse og klage til Folketingets ombudsmand over Justitsministeriets manglende behandling af sagen. Men heller ikke her var der meget hjælp at hente:

"Der var et eller andet retsligt omkring ombudsmandens kompetencer, der gjorde, at han ikke kunne gå videre i den sag".

Da den danske regering og Grønlands Hjemmestyre i 1994 nedsatte Den Grønlandske Retsvæsenskommission, blev hverken repræsentanter for bistandsværgerne eller Det Grønlandske Hus i København inviteret med i kommissionen. Der synes at have været en generel uvilje fra Justitsministeriet til at inddrage dem, som kendte mest til bistandsværgeområdet, i de beslutninger, der skulle tages om ordningen. Om den manglende inddragelse slutter Inger Bruun:

"Vi var ikke med i Kommissionen, men der var samarbejde med nogle af medlemmerne. Og så har der jo været nogle af de grønlandske folketingsmedlemmer, som interesserede sig for området. Vi har også haft kommunikation med forskellige justitsministre – men altid på vores eget initiativ. Vi har tvunget os ind!"

5.1.3 DEN GRØNLANDSKE RETSVÆSENSKOMMISSION

I 1994 blev Den Grønlandske Retsvæsenskommission nedsat af den danske regering og Grønlands Hjemmestyre. Kommissionen havde højesteretsdommer Per Walsøe som formand og bestod af 16 medlemmer udpeget af den danske regering og Hjemmestyret. Hovedopgaven for kommissionen var at foretage en grundig gennemgang og nyvurdering af hele det grønlandske retsvæsen og på dette grundlag fremsætte forslag til en gennemgribende revision heraf. Heriblandt, at der skulle findes en løsning på at bringe Herstedvesterordningen til ophør, og at det grønlandske retsvæsen skulle leve op til internationale forpligtelser, navnlig forpligtelser på menneskerettighedsområdet.

Efter 10 års arbejde afgav kommissionen i 2004 sin betænkning, der førte til en lang række anbefalinger indenfor retsvæsenet. På baggrund af kommissionsbetænkningen blev en større reform af det grønlandske retsvæsen vedtaget. De to love – Kriminallov og Retsplejelov for Grønland – der udgør rammerne for en samlet retsvæsensreform, trådte i kraft 1. januar 2010.

Bistandsværgeordningen havde ved kommissionsnedsættelsen stort set fungeret uændret siden 1970'erne. Set i lyset af den mellemliggende samfundsudvikling, udvikling i kriminalitet og i behovet for beskikkelse af bistandsværger, kunne Den Grønlandske Retsvæsenskommission ikke overraskende pege på en række problemer ved bistandsværgeordningen. I sin betænkning nævner Retsvæsenskommissionen, at bistandsværgeordningen har været genstand for kritik fra blandt andet de beskikkede bistandsværger. Af kritikken fremgik, at der var en mangelfuld kommunikation med og information af bistandsværgerne fra retterne, politiet, kriminalforsorgen og de dømtes forsvarere. Ligesom der havde været kritik af størrelsen på bistandsværgehonorar. Kommissionen mente dog, at Justitsministeriets vejledning om bistandsværger, der blev udstedt under kommissionsarbejdet i 1998, tog højde for en del af kritikken. Derudover blev det i kommissionsbetænkningen bemærket, at rekruttering af bistandsværger havde været så vanskelig, at der i flere tilfælde ikke var blevet beskikket bistandsværger for anbragte, der havde krav herpå.

På denne baggrund mente Retsvæsenskommissionen, at der var behov for en holdningsændring til bistandsværgerne hos samarbejdspartnere som domstole, politi, kriminalforsorg og forsvarere, og at bistandsværgernes rettigheder og pligter burde fremgå af kriminalloven.

Endvidere blev det påpeget i betænkningen, at der var behov for styrkelse af bistandsværgernes uddannelse, og at der blev oprettet en juridisk koordinatorfunktion. Kommissionen anbefalede, at en juridisk koordinatorfunktion blev varetaget af en advokat. I kommissionsbetænkningen blev det oplyst, at Grønlands Landsret ville etablere en sådan værgekoordinator ved at en indgå en aftale med et advokatkontor, som er etableret i både Grønland og Danmark. En ordning, som aldrig er blevet oprettet, trods hensigten hos landsretten.

5.1.4 GRØNLANDS HJEMMESTYRES ARBEJGRUPPE OM VÆRGEORDNINGER

Med udgangspunkt i Den Grønlandske Retsvæsenskommissions bemærkninger til bistandsværgeordningen nedsatte Grønlands Hjemmestyre i 2006 en arbejdsgruppe med titlen "Arbejdsgruppe vedrørende bistandsværgeordningen og øvrige værgeordninger for frihedsberøvede grønlændere". Arbejdsgruppens medlemmer repræsenterede alle de instanser og myndigheder, der var i berøring med bistandsværgeordningen i både Grønland og Danmark. Det var ikke blot bistandsværgeordningen, som arbejdsgruppen skulle se på, men også ordninger for tilsynsværger beskikket efter sindssygeloven, patientrådgivere beskikket efter psykiatriloven samt omsorgsværger beskikket for mentalobservander og for danskdømte grønlændere. I denne undersøgelse vil det kun være arbejdsgruppens behandling af bistandsværgeordningen, der redegøres for.

Af kommissoriet for arbejdsgruppen fremgik, at arbejdsgruppen skulle gennemgå de eksisterende værgeordninger med henblik på identifikation af relevante problemstillinger. I sin gennemgang af området skulle arbejdsgruppen tage udgangspunkt i de problemstillinger og anbefalinger, som Retsvæsenskommissionen havde fremlagt, suppleret med problemstillinger, som arbejdsgruppens medlemmer i øvrigt fandt relevante. Arbejdsgruppen skulle desuden fremkomme med løsningsforslag på de identificerede problemstillinger og udkast til revidering af fungerende ordninger.

I juni 2007 havde arbejdsgruppen stort set færdiggjort sit arbejde. Anbefalingerne i oversigtsform fremgår her:

GENERELT OM BISTANDSVÆRGEORDNINGEN

- Som minimum ønskes en regulering af vederlaget og øvrige ansættelsesvilkår svarende til ordningen for danske bistandsværger.
- Satsen for hver påbegyndte 3.måned, hvor den dømte i henhold til dommen er anbragt i anstalt, hospital eller institution mv. bør forhøjes, idet grønlandske bistandsværger varetager en særlig omsorgsfunktion.
- Satsen for hver påbegyndte 3. måned, hvor den dømte i henhold til dommen er anbragt i anstalt, hospital eller institution mv. bør også udbetales til bistandsværger for dømte, som ikke er anbragt udenfor eget hjem.
- Det findes ikke hensigtsmæssigt, at dømtes pårørende beskikkes som bistandsværger. Derfor foreslås det, at anbefalingen herom udelades i bistandsværge-vejledningen.
- Et mindretal af arbejdsgruppen ønsker et maksimalt antal klienter pr. bistandsværge.
- Koordineringsansvaret i henholdsvis Grønland og Danmark bør ligge hos samme overordnede myndighed fx Familiedirektoratet, Grønlands Hjemmestyre.
- Forslag til ændringer af Justitsministeriets vejledning.

VEDR. BISTANDSVÆRGEORDNINGEN I DANMARK

- Der bør gives mulighed for supervision, dels til bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus, og dels til bistandsværgerne.
- Det anbefales, at der ydes dækning for udgifter til telefonsamtaler til Grønland, der har tilknytning til bistandsværgehvervet.
- Anbragte, der begår kriminalitet i Danmark, bør kunne få beskikket en grønlandsk bistandsværge.
- Der bør tages initiativ til, at der kan optages egnede grønlandsksprogede værger på Statsforvaltningernes lister over godkendte værger.

VEDR. BISTANDSVÆRGEORDNINGEN I GRØNLAND

- Det anbefales, at der oprettes en bistandsværgekoordination i Grønland.
- De særlige omsorgsprægede opgaver, som påhviler bistandsværger for dømte anbragt i Danmark, bør udvides til også at gælde for bistandsværger for dømte anbragt udenfor hjemkommunen.

Derudover anbefalede arbejdsgruppen, at der blev oprettet en modulopdelt uddannelse af værgegruppen med henblik på, at den enkelte værge skulle være i stand til at

varetage alle værgefunktioner. Det blev desuden foreslået, at der blev udviklet en hjemmeside for værgerne med henblik på information og e-learning.

Slutdokumentet blev sendt i høring hos samtlige instanser, der var repræsenteret i arbejdsgruppen. Høringssvarene blev indarbejdet i udkastet. Til sidst manglede blot Justitsministeriets svar, som lod vente på sig. I oktober 2008, altså over et år efter slutdokumentet lå færdigt, blev det meddelt fra Justitsministeriet, at deres høringssvar ikke kunne sendes, da der var opstået uenighed mellem nogle af ministeriets repræsentanter i arbejdsgruppen. I mellemtiden var der sket en ressortændring i Grønlands Hjemmestyre, hvor justitsafdelingen, som havde været tovholder på arbejdsgruppen, var lagt ind under Landsstyreformandens Departement. Her var området ikke blandt de opgaver, der blev prioriteret højt, så herfra blev der ikke fulgt yderligere op på sagen.

I Det Grønlandske Hus, der i gruppen var repræsenteret af både bistandsværgekoordinator og direktør Inger Bruun, forsøgte man år efter år at følge op på arbejdsgruppens resultat og Justitsministeriets manglende besvarelse:

"Vi havde faktisk et brev, som vi lod gå igen år efter år. Jeg tror i 2013 var den sidste henvendelse jeg lavede. Det blev en fast rutine, at vi gjorde det en gang om året. Vi fik hver gang det svar, at nu gik de i gang. Jeg forstår slet ikke, at de ikke syntes, det var pinligt".

5.1.5 BEKENDTGØRELSEN OM BISTANDSVÆRGER BLIVER TIL VIRKELIGHED

Af Kriminallov for Grønland, der trådte i kraft i 2010, fremgår det, at justitsministeren fastsætter nærmere regler om antagelse af og vederlag til bistandsværger samt om disses opgaver og nærmere beføjelser (§ 163, stk. 3). Eftersom disse regler ikke var udarbejdet ved lovens ikrafttræden i 2010, har bistandsværgerne i lovens første seks år været nødsaget til at arbejde ud fra den vejledning, der blev udarbejdet i 1998.

I starten af 2016 udsendte Justitsministeriet et høringsudkast til bekendtgørelse om bistandsværger beskikket i medfør af Kriminallov for Grønland. Igen havde Justitsministeriet overset bistandsværgerne i forhold der vedrører dem, og Det Grønlandske Hus var i første omgang ikke inddraget i høringsprocessen, fortæller nuværende koordinator:

"Her i Det Grønlandske Hus, der fandt vi ud af, at der var en høring i gang om bekendtgørelsen, hvor vi lige måtte gøre opmærksom på, at det måske også var ret smart, at vi også fik den til høring".

Af høringsbrevet fremgik, at udkast til bekendtgørelsen var udarbejdet på grundlag af den bekendtgørelse, som gælder for bistandsværger beskikket i medfør af den danske straffelov, og at der var indarbejdet en række af de anbefalinger, som Hjemmestyrets arbejdsgruppe havde fremsat.

Justitsministeriet har indarbejdet dele af arbejdsgruppens anbefalinger, men der er dog væsentlige dele, som man har valgt *ikke* at indarbejde:

Vederlaget er blevet forhøjet, men man har valgt ikke at følge arbejdsgruppens anbefaling om, at satsen for hver påbegyndte tredje måned også bør udbetales til bistandsværger for dømte, som ikke er anbragt uden for eget hjem.

Arbejdsgruppen frarådede at anvende dømtes pårørende som bistandsværger. Denne anbefaling er der ligeledes set bort fra.

Arbejdsgruppen anbefalede, at koordineringsansvaret for bistandsværger i henholdsvis Grønland og Danmark burde ligge hos samme overordnede myndighed for eksempel under Grønlands Hjemmestyre (i dag Grønlands Selvstyre). I bekendtgørelsen er det fortsat delt således, at Det Grønlandske Hus varetager koordineringen i Danmark, mens politiet står for koordineringen i Grønland.

Endelig er der i bekendtgørelsen ikke taget stilling til en form for uddannelse af bistandsværger, som anbefalet af såvel arbejdsgruppen som Retsvæsenskommissionen.

Justitsministeriets bekendtgørelse om bistandsværger beskikket i medfør af kriminalloven trådte i kraft i april 2016. Til trods for, at bekendtgørelsen kan have visse mangler, så findes der nu retningslinjer for bistandsværgernes beføjelser og opgaver. Ligesom det fremgår tydeligt, hvilke forpligtelser der påhviler bistandsværgernes samarbejdspartnere ved såvel retsvæsenet, politi og fuldbyrdelsesinstitutioner.

5.2 KOORDINATORFUNKTIONEN VED DET GRØNLANDSKE HUS

Siden koordinatorfunktionen i begyndelsen af 1970'erne blev lagt hos rådgivningskontoret Pooq og senere Det Grønlandske Hus, har der været en fast medarbejder til at varetage koordinatorfunktionen. Der har været stor forskel på, hvordan de gennem tiderne forskellige bistandsværgekoordinatorer har forvaltet deres rolle, og hvor meget de hver især har lagt i de enkelte dele af opgaven. Det kan skyldes, at der er tale om en kompleks funktion, hvor bistandsværgekoordinatoren skal rekruttere bistandsværger og holde styr på udbetaling af honorar og

kørselspenge til bistandsværgerne. Derudover kræver det et stort kendskab til de involverede individer og institutioner og til retssystemet.

En tidligere bistandsværgekoordinator, der virkede i perioden 2003 til 2007, beskriver koordinatorfunktionen på følgende måde:

"Det er en funktion, som er mangeartet i forhold til de opgaver, den skal omfavne. Man skal jo dels hverve de bistandsværger, som klienterne skal have. Og dels skal man også i dagligdagen være dynamoen, der holder gejsten oppe på hele flokken af værger, som man undervejs skal rådgive og vejlede med diverse viden individuelt. Der er mange samarbejdspartnere i to lande, mange institutioner med hver sine rammevilkår, og mange anbragte, indsatte og værger, der alle skal mødes og guides på hver deres måde i hverdagen, fordi de står med mangeartede udfordringer".

Koordinatorfunktionen skiller sig væsentligt ud fra de øvrige funktioner, som Det Grønlandske Hus varetager. Der kan derfor være tale om en ensom post med beskeden kollegial sparring, og det er derfor ikke underligt, hvis nogle bistandsværgekoordinatorer i årenes løb har mistet det fulde overblik eller kun har holdt kort tid på posten. Den nuværende bistandsværgekoordinator har siden 2016 haft koordinatoropgaven. Koordinatoren har været ansat som kontorfuldmægtig i Det Grønlandske Hus siden 2002, og i 2005 startede hun som bistandsværge for indsatte i Herstedvester. I årenes løb har hun fulgt 3-4 bistandsværgekoordinatorer på sidelinjen og har været den, der måtte springe til ved bistandsværgekoordinators sygdom eller fratrædelse. Da hun både havde interesse for opgaven og var inde i området, var det naturligt, at det blev hende, der trådte til som bistandsværgekoordinator, da hendes forgænger i 2016 forlod jobbet.

Et af bistandsværgekoordinatorens – og bistandsværgernes – vigtigste redskaber, er en mappe, en slags opslagsværk, som Det Grønlandske Hus har fået udarbejdet med hjælp fra jurister; *Hvem – Hvad – Hvor – Hvornår, Vejledning for Bistands- og omsorgsværger for grønlændere anbragt i Danmark*. Udover bistandsværgebekendtgørelsen, Kriminallov og Retsplejelov for Grønland indeholder mappen en uddybning af alle opgaver, der er udførligt beskrevet, både hvad angår udvælgelse af bistandsværger, tavshedspligt, lovfæstede opgaver, udbetaling af honorar mm. Men også de problemer som bistandsværgerne kan støde på, som fx problemer med samarbejdet med anbragte eller anbringelsessted, eller hvordan man tackler det, hvis klienten forelsker sig i bistandsværgen.

5.2.1 REKRUTTERING, BESKIKKELSE OG KUNSTEN AT FINDE DEN RETTE BISTANDSVÆRGE

Under Det Grønlandske Hus er der en fast stab af 25 bistandsværger fordelt på to grupper: Én i Aarhus, der primært har deres gang på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov og institutioner i Jylland, og én gruppe i København, der fungerer som bistandsværger på Herstedvester og institutionerne på Sjælland.

Bistandsværgekoordinatoren giver udtryk for, at det kan være svært at rekruttere de rette bistandsværger. Hun får en del henvendelser, primært fra folk, som har hørt om området fra andre bistandsværger, eller som har deres gang i Det Grønlandske Hus. Men der er også mange, som hun må sortere fra:

"Det kan være nogen, der synes det er "lidt for spændende" med sådan nogen kriminelle, og det de er dømt for – det er ligesom det, der tænder dem. Der bliver jeg lidt nervøs for både den indsatte og bistandsværgen. Så er der desværre også nogle danskere, som rigtig gerne vil være bistandsværger, fordi de vil "redde en stakkels grønlænder". Det har jeg heller ikke brug for. Det er der ingen, der kan holde ud i længden".

I stedet bliver der lagt vægt på en naturlig medmenneskelighed; ***"sådan alt i alt er et ordentligt menneske"***. Som der i bistandsværgeordningens spæde begyndelse blev lagt vægt på stabilitet og ordentlighed hos bistandsværgerne, er det fortsat det, som står i højsædet, når man antager bistandsværger i Det Grønlandske Hus. Eller som koordianatoren formulerer det:

"Et socialt gen på en eller anden måde. Det skal være en, der er nysgerrig på andre mennesker og kan sætte grænser. Det her basale med, at man er her af en grund, det er vigtigt, så kan man lære hen af vejen".

Sproget, at kunne tale både grønlandsk og dansk, er fortsat vigtigt. Men da det har vist sig vanskeligt at finde tilstrækkeligt med bistandsværger, der taler begge sprog, har det været nødvendigt at antage bistandsværger, der ikke taler grønlandsk. I den samlede bistandsværgegruppe er der syv ud af de 25 bistandsværger, der kun er dansksprogede. I antagelsen af ikke-grønlandsktalende er der lagt vægt på, at de har et bredt kendskab til Grønland, og stort set alle dansksprogede bistandsværger har boet i Grønland i kortere eller længere perioder; ***"De kommer ikke bare ind fra gaden – der er en relation til Grønland"***, understreger koordinatoren.

For at finde den rette bistandsværge til en anbragt, er det

for det første nødvendigt, at bistandsværgekoordinatoren *ved*, at der kommet en ny klient til Danmark. Dernæst vil det være godt, hvis hun også får lidt baggrundsinformationer om den pågældende.

Bekendtgørelsen om bistandsværger lægger op til et tæt samarbejde mellem bistandsværger og rettens aktører; politi, domstole og fuldbyrdelsesinstitutioner. Politiet skal indberette en kommende bistandsværge til kredsretten. Retterne er forpligtet til at underrette bistandsværgen om retsmøder, og fuldbyrdelsesinstitutionerne er forpligtet til at orientere om, når de modtager en person med krav på bistandsværge, eller hvis klienten bliver flyttet fra institutionen. Bistandsværgekoordinatoren er ikke direkte nævnt som et forbindelsesled, hvilket kan vise sig problematisk i forhold til at skabe overblik over, hvem der ankommer til Danmark med krav på bistandsværge:

"Som det er nu, får jeg det hele fra politiet", siger bistandsværgekoordinatoren. Når hun modtager en henvendelse fra politiet i Grønland, går hun i gang med at finde en bistandsværge til den pågældende. For at skabe det optimale forhold mellem den anbragte og bistandsværgen er det vigtigt at finde frem til den rette bistandsværge, der kan forstå og støtte den pågældende på bedst mulig vis. Her er det ikke nok blot at modtage et navn fra politiet og derefter sætte en tilfældig bistandsværge på opgaven. Hvis det rigtige match skal lykkes, indebærer det, at bistandsværgekoordinatoren får flere baggrundsoplysninger. Noget som fuldbyrdelsesinstitutionerne måske kunne have været behjælpelige med. Om det fortæller bistandsværgekoordinatoren:

"Det er kun, hvis jeg er så heldig at få domsudskriften inden. Jeg kan få nogle informationer på Risskov, hvor jeg så kan få lidt styr på, hvilket sprog klienten taler. Det får jeg aldrig fra Herstedvester. Det ville ellers være rart, for når man skal matche dem med en bistandsværge, så handler det også om, hvad man selv har med i bagagen. Hvis det er en seksualforbryder eller drabsmand, man skal ind til, der er jo nogen [bistandsværger] der har noget med sig, hvor det her kan de ikke kan klare. Og det er synd for både bistandsværgen og i hvert fald også den indsatte. Så det går jeg ret meget op i. Jeg skal jo både passe på både bistandsværgen og klienten, at det går godt – ellers kan det jo ødelægge dem begge".

Når bistandsværgekoordinatoren modtager oplysninger om en ny anbragt og har fundet den kommende bistandsværge, så oplyser hun det til politiet, der så indstiller til retten, at pågældende bliver beskikket som bistandsværge. Først når der er afholdt retsmøde, og bistandsværgen har modtaget udskrift af dombog med beskikkelsen, kan bistandsværgen gå i gang med sit hverv. Men det kan vise sig problematisk. Når en ny indsat ankommer til eksempelvis Herstedvester, så er det særligt i den første tid, behovet for at have kontakt til en bistandsværge kan være stort. En ny indsat kan føle sig utryg og forvirret over at skulle indordne sig under et fængselsregime og forstå reglerne, som vedkommende er underlagt. Her er det vigtigt med en bistandsværge, som er uafhængig af systemet, og som kan forklare, hvad vilkårene på stedet indebærer. Langt fra alle nye indsatte har fået beskikket en bistandsværge ved ankomsten til Danmark. De kan vente måneder på, at kredsretten i Grønland får beskikket den indstillede bistandsværge. Indimellem har bistandsværgekoordinatoren ansat bistandsværgen som "omsorgsværge" for den anbragte i ventetiden, andre gange har hun selv besøgt den pågældende.

Hvor politiet underretter bistandsværgekoordinatoren, når domfældte er på vej til Herstedvester eller R3 i Risskov, så er det ikke altid, at man ved politiet i Grønland er klar over, når psykisk syge foranstaltningsdømte bliver sendt til en institution i Danmark. Det bekymrer bistandsværgekoordinatoren, at hun ikke helt har styr på, hvor mange med krav på bistandsværge, der er anbragt på danske institutioner. Hun har ingen kontakt til de grønlandske kommuner, der sender deres borgere til Danmark, og langt fra alle institutioner er klar over, at der findes en bistandsværgeordning:

"Jeg har på fornemmelsen, at vi har nogen her i Danmark, som vi ikke ved, er her. Der er kommet nogen herned, hvor det er helt tilfældigt, at jeg har fået det at vide".

Ikke alle institutioner er ifølge koordinator og bistandsværger lige gode til at tage vare på de anbragte. Bistandsværgekoordinatoren ønsker at komme i dialog med de grønlandske kommuner om dette og om antallet af anbragte på danske institutioner, men hun får intet svar:

"Det er lidt svært at få svar på breve og mails, som man sender til Grønland. Det er som et lukket land, kan man sige. Det undrer mig lidt, at man ikke er lidt mere opmærksom på de steder, som man sender dem ned til. For det er godt nok forskelligt, hvordan det fungerer, og også med kulturen på institutionerne. Jeg synes, at man skal tænke lidt på, hvad man bruger pengene til. Om det overhovedet er til gavn for den anbragte. Jeg synes, det er meget sørgeligt at se, at det simpelthen er opbevaring – intet andet. Det er ligesom ude af øje ude af sind. Det gør ondt".

5.2.2 I LÆRE SOM BISTANDSVÆRGE

Hvervet som bistandsværge er mangesidet. På den ene side skal bistandsværgen udfylde en omsorgsfunktion, være familieerstatning. Det indebærer, at den enkelte bistandsværge er i stand til at opbygge et tillidsforhold til den anbragte og kunne kommunikere med mennesker i sårbare situationer. Nogle anbragte er psykisk syge, mens andre har personlighedsforstyrrelser, der kan føre til manipulerende eller udadreagerende adfærd. Bistandsværgen skal håndtere den slags situationer, sætte grænser – og samtidig støtte og være på den anbragtes side.

Den anden side af bistandsværgens rolle er at kunne sætte sig ind i, hvilke rettigheder den anbragte har både i forhold til institutionens rammer og i forhold til at få en foranstaltningsændringssag behandlet i retten. I den henseende skal bistandsværgen være i stand til at læse journaler og domsudskrifter og forklare indholdet til den anbragte i et sprog, som den pågældende forstår. Såfremt den anbragtes rettigheder ikke bliver overholdt, og den pågældende ønsker at klage over nogle forhold, skal bistandsværgen kunne udarbejde klager eller andre henvendelser til diverse myndigheder. Dette indebærer, at bistandsværgen har indsigt i klageadgang ved de forskellige institutioner og myndigheder.

Når bistandsværgekoordinatoren ansætter nye bistandsværger, kalder hun dem ind til samtale. Her fortæller hun om de opgaver, bistandsværgefunktionen er forbundet med. De får Det Grønlandske Hus' opslagsvejledning, som de bliver bedt om at sætte sig ind i. Derudover kan de henvende sig med spørgsmål, eller hvis de er usikre i forskellige situationer. Når der er tale om en helt ny værge, tager koordinatoren i reglen også med til det første møde med den anbragte.

Udover denne én-til-én-vejledning bliver der afholdt bistandsværgemøder for de to bistandsværgegrupper. På bistandsværgemøderne informerer koordinatoren om nye procedurer, bistandsværgerne kan stille spørgsmål, eller de kan udveksle erfaringer omkring udøvelse af hvervet. Hensigten er endvidere at opbygge et netværk, hvor bistandsværgerne kan sparre med hinanden, også udenom bistandsværgemøderne. Efter bistandsværgekoordinatoren tiltrådte, har hun indført, at bistandsværgerne har mulighed for at få supervision fire gange om året. Denne ordning er finansieret af Det Grønlandske Hus.

For gruppen af bistandsværger i Aarhus afholdes der bistandsværgemøder en gang om måneden. De har en stærk fællesskabsfølelse, og nogle af de månedlige bistandsværgemøder bliver brugt til gruppesupervision styret af en ekstern supervisor.

Anderledes ser det ud i København. Her har gruppen valgt, at der kun skal være bistandsværgemøde én gang i kvartalet. Der er ikke den samme fælleskabsånd, og langt fra alle bistandsværger deltager i møderne.

Udover bistandsværgemøderne afholdes der årligt et weekendseminar, hvor forskellige temaer belyses. Der har været oplægsholdere fra de samarbejdende myndigheder eller institutioner. Ved seminaret i 2017 holdt en psykiater oplæg om, hvordan man bedst undgår vold og trusler i mødet med psykisk syge.

Der stilles rimelig høje krav til bistandsværger, hvor størsteparten er lægfolk og ikke har en uddannelsesmæssig baggrund, der gør, at de i udgangspunktet har de kompetencer, som bistandsværgebekendtgørelsen lægger op til. På den vis bliver der lagt et stort ansvar på bistandsværgekoordinatoren med vejledning og oplæring. Spørgsmålet er da også, om det er rimeligt at lade hele uddannelsesdelen hvile på koordinatorens skuldre.

En tidligere bistandsværgekoordinator, som i dag er bistandsværge, kender problematikken fra både bistandsværge og koordinators synsvinkel:

"Vi har en bistandsværgevejledning, der er en bekendtgørelse, hvor man kan læse, hvad man skal. Men den her mellemmenneskelige kontakt og den relation, man etablerer med en klient, som er et menneske i krise, den del af værgeopgaven kan man aldrig blive ekspert i. Der er så mange udfordringer i bistandsværgefunktionen, så man kunne godt udvikle en grundigere oplæringsfase. Man kunne med stor fordel få det sat i system".

De forskelligartede krav, der stilles til bistandsværgerne, var medvirkende til, at Den Grønlandske Retsvæsenskommission påpegede, at der var behov for styrkelse af bistandsværgernes uddannelse, ligesom kommissionen anbefalede, at der var en juridisk vejleder. En funktion, som Grønlands Landsret under kommissionens arbejde stillede i udsigt ville blive oprettet. Hjemmestyrets arbejdsgruppe foreslog ligeledes en opgradering af bistandsværgerne gennem en modulopdelt bistandsværgeuddannelse.

Retsvæsenskommissionens og arbejdsgruppens anbefalinger om uddannelse af bistandsværger er ikke blevet hørt. Den aftale, som landsretten ville indgå med en advokat om juridisk vejledning, er ikke blevet sat i værk. Det er dermed fortsat op til bistandsværgekoordinator at oplære og vejlede bistandsværgerne.

5.2.3 KOORDINATOR SOM BISTANDSVÆRGERS ARBEJDSGIVER

At være bistandsværge er ikke i sig selv en egentlig stillingsbetegnelse. Der er ikke tale om et ansættelsesforhold i traditionel forstand. Og spørgsmålet er da også, hvem der er den rette arbejdsgiver for bistandsværgerne i Danmark? Retterne beskikker og afbeskikker bistandsværger på indstilling fra politiet. Politiet indstiller bistandsværger ud fra anbefalinger fra bistandsværgekoordinator ved Det Grønlandske Hus. Bistandsværgekoordinator rekrutterer egnede bistandsværger og udbetaler honorar, der så refunderes fra Direktoratet for Kriminalforsorgen. Men i sidste ende er bistandsværgen den anbragtes talsmand, og hvis den pågældende ikke er tilfreds med sin bistandsværge, kan de anmode om at få en anden beskikket.

Bistandsværgefunktionen lægger op til, at den varetages af personer, der er indstillet på at lægge et engagement i en opgave, der bærer mere præg af frivillighed og socialt engagement end selve den økonomiske fortjeneste ved opgaven. I stor udstrækning kan man tale om, at det er ildsjæle, der brænder for at gøre det godt for mennesker i sårbare og udsatte situationer. De vil det godt – men hvad stiller man op, hvis de ikke gør det godt nok?

Bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus har en samlende funktion for både bistandsværger og anbragte. Hun skal sikre, at hvervet bliver udført til den anbragtes bedste, og at bistandsværgerne lever op til de forpligtigelser, som bekendtgørelsen foreskriver. Ved misligholdelse af opgaven kan bistandsværgekoordinatoren indstille til retten, at vedkommende afbeskikkes.

I nogle tilfælde kan det være svært for koordinatoren at opdage, hvis en bistandsværge misligholder sine forpligtelser. Hvis ikke den anbragte kontakter hende, og hvis fuldbyrdelsesinstitutioner heller ikke gør opmærksom på problemer, beror antagelsen på koordinatorens fornemmelser, som kan være svære at handle på. Det er en balancekunst at vurdere, hvorvidt der er tale om misligholdelse eller humørsvingninger hos en anbragt, når der klages over en bistandsværge.

Personalet på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov kontakter enten bistandsværgen eller koordinator, hvis de mener, der er gået for lang tid siden, en anbragt har haft besøg af sin bistandsværge. Det sker sjældent i Herstedvester. Derfor har bistandsværgekoordinatoren en månedlig træffetid i fængslet. Her låner hun et kontor, og de indsatte kan skrive sig på en liste, hvis de ønsker at tale med hende. Derved kan hun opfange eventuelle problemer mellem indsat og bistandsværge. I nogle tilfælde kan det være, at der ikke er den rette kemi, og der så blot er tale om et skift.

Enkelte gange har koordinatoren afskediget bistandsværger, fået dem afbeskikket ved retten og ikke længere anvendt dem til andre klienter. De hyppigste årsager til afskedigelse har været, at bistandsværgen har forsømt at besøge sine klienter.

Der kan opstå problemer i relationen mellem bistandsværge og anbragte, som koordinatoren må være med til at løse. Eksempelvis kan der opstå jalousi mellem indsatte, hvis en person er bistandsværge for flere på samme institution. Eller hvis en indsat forelsker sig i sin bistandsværge og udspreder rygter om at have et forhold til værgen. Det sætter bistandsværgen i en meget ubehagelig situation, der kan være svær selv løse. Særligt på Herstedvester fortæller bistandsværgekoordinatoren, at der blandt de indsatte er rigtig meget "sladder":

"Efter jeg startede som koordinator, har jeg sagt, at jeg vil have mulighed for supervision til bistandsværgerne. Det har der ikke været før. Når der opstår uheldige situationer, så har jeg haft fat i bistandsværgen og sagt, at jeg synes vedkommende skal kontakte supervisoren, så de kan komme af med det".

Det er i stor udstrækning ildsjæle, der brænder for opgaven og fyldes af indignation på deres klienters vegne. Det er langt hen af vejen en fordel, men det kan skabe problemer for bistandsværgekoordinatoren, hvis en bistandsværge agerer for "politisk" på vegne af hele gruppen, ved fx at rette henvendelse til myndigheder som talsmand for bistandsværger. I enkelte tilfælde har det været nødvendigt at tage en samtale med en bistandsværge om vedkommendes beføjelser i forhold til forskellige myndigheder.

Af bistandsværgebekendtgørelsen fremgår det udelukkende, at Det Grønlandske Hus skal antage et antal bistandsværger i Danmark og på vegne af Direktorat for Kriminalforsorgen udbetale honorar. Men i realiteten har det været nødvendigt, at bistandsværgekoordinatoren også optræder som arbejdsgiver for bistandsværgerne. Hvis det kommer til afskedigelse af en bistandsværge, som koordinator mener misligholder sin opgave, eller på anden vis opfører sig uhensigtsmæssigt, kan hun henstille til at retten, at vedkommende afbeskikkes. Men det er kun retten, der kan afbeskikke den pågældende.

5.3 SAMARBEJDE MED FULDBYRDELSESINSTITUTIONER

I sin betænkning skrev Den Grønlandske Retsvæsenskommission i 2004, at der var behov for en holdningsændring til bistandsværgerne fra deres samarbejdspartnere. I bekendtgørelsen fra 2016 fremgår det, hvilke forpligtelser der påhviler de institutioner, der har grønlandske anbragte i deres varetægt. Institutionerne skal give bistandsværgerne mulighed for fri og uhindret personlig, skriftlig eller telefonisk kontakt med de anbragte. Personalet på institutionen er forpligtet til at give bistandsværgen de oplysninger, som bistandsværgen mener, er nødvendige for at varetage sit hverv. Endelig skal institutionen underrette bistandsværgen, når den modtager en anbragt, og når opholdet på institutionen afsluttes.

Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov og Herstedvester Fængsel er de institutioner, der har flest anbragte, ligesom begge institutioner har mange års erfaring med, at bistandsværger har deres gang på stedet.

5.3.1 RETSPSYKIATRISK AFSNIT, R 3, AARHUS UNIVERSITETSHOSPITAL, RIISKOV

Anbragte på Retspsykiatrisk afsnit, R3, er ofte svært psykisk syge, og mange af dem er stærkt medicinerede. På grund af deres sygdom kan flere af dem være utilregnelige i deres adfærd. Det gør, at nogle ikke helt forstår, hvem bistandsværgen er, og hvorfor vedkommende besøger dem, hvilket betyder, at der kan være tale om helt korte besøg på 10-15 minutter.

Når bistandsværger skal besøge anbragte på Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov, bliver de lukket ind på selve afdelingen. De får derved mulighed for at hilse på det personale, som er på vagt, og som følger de anbragte i hverdagen. Hvis de har enkle opklarende spørgsmål, kan de stille dem til personalet under deres besøg. Derudover har de mulighed for at møde andre patienter og få et lille indblik i de anbragtes hverdag.

På R3 er det socialrådgiveren, der har den primære kontakt til bistandsværger og koordinator. Når en retspsykiatrisk patient ankommer til R3 kontakter socialrådgiveren bistandsværgekoordinatoren og meddeler, at der skal beskikkes en bistandsværge til vedkommende. Ligeledes orienterer han bistandsværge og koordinator, når en patient udskrives. Det er fast rutine, lige som han også hver måned sender en opgørelse over, hvem der er anbragt på afdelingen med krav på bistandsværge. Sendes en patient videre til en dansk institution fra R3, er det ikke længere afdelingens ansvar, oplyser socialrådgiveren:

"De er ude af vores system. De er nøjagtigt ligeså meget udskrevet, som hvis vi sender dem til Grønland. En dansk kommune overtager den kommunale forpligtelse mod betaling fra Grønland, og behandlingsansvaret bliver lagt ud til distriktspsykiatrien med en retspsykiatrisk overlæge. Skal der ske en genindlæggelse, så vil det ikke blive R3, men en dansk retspsykiatrisk afdeling".

Det er dermed ikke R3, der kan stilles til ansvar for det manglende overblik over grønlandske anbragte på institutioner i Danmark.

I Risskov er man godt tilfreds med samarbejdet med både bistandsværger og koordinator. Hvis en bistandsværge ikke kommer på besøg, kontakter socialrådgiveren koordinatoren. Socialrådgiveren mener, at bistandsværgerne netop har været den afgørende faktor i, at de har kunnet opretholde et godt samarbejdsklima til en patient. Til gengæld mener han, at bistandsværgerne godt kunne have en lidt større retlig indsigt:

"De er ikke altid så skarpe på det retsmæssige i forhold til patientens rettigheder. Eller i forhold til at møde op, når der skal være retssag".

Overlægen på afdelingen mener ligeledes, at nogle bistandsværger kunne have lidt større øje for patienternes rettigheder, og hun så gerne, at de på afdelingen modtog lidt flere klager:

Bistandsværgerne har en vigtig opgave i forhold til de retslige patienters retssikkerhed. Mange af vores patienter har en følelse af, at de ikke har nogen rettigheder. De har måske fået en dom og en diagnose, som de er uenige i, og de er ført til Danmark mod deres vilje.
Der er en høj grad af uretfærdighedsfølelse og frustration blandt vores patienter. De fleste af vores patienter har problemer med aggressionsforvaltning - det er en vigtig del af behandlingen, at patienterne lærer at håndtere deres frustration og vrede på en acceptabel måde. Bistandsværgens rolle som uafhængig vejleder for patienterne synes jeg er vigtig. Det er godt, når en bistandsværge hjælper med at indgive en klage eller bisidder ved en samtale. Det er en for patienterne meget konstruktiv måde at give udtryk for frustration. Vi hilser altid klager velkomne. Det giver anledning til at gennemse patienternes forhold en ekstra gang og opmærksomhed på patienternes frustration.

I Risskov er der respekt for bistandsværgernes engagement, ligesom der er forståelse for, at hvervet bliver udført af lægfolk, der ikke forventes at kende sagsgange og fagtermer. Overlægen anser bistandsværgernes rolle som af stor betydning for patienternes retssikkerhed:

Jeg synes, at der er nogle bistandsværger, som vi ser for lidt til. Jeg kan godt tænke, at nogle bistandsværger påtager sig en rolle som besøgsven - og det er sympatisk og også vigtigt - men man må huske, at bistandsværgerne også skal varetage patienternes interesse i det her store, og for patienterne ofte uforståelige, system. Det er vigtigt, at vi som fagpersoner tåler kritik og spørgsmål. Nogle gange synes jeg, at det kræver langmodighed at arbejde med bistandsværgesystemet. Men det er vigtigt, og vi gør det gerne.

At have med retspsykiatriske patienter at gøre, kan være udfordrende, selv for professionelle. Og i Risskov er man opmærksom på bistandsværgernes sikkerhed, så der ikke opstår farlige situationer. Et område, som overlægen mener, at bistandsværgerne kunne klædes bedre på til at håndtere:

De patienter, vi har indlagt her, har ofte nogle hårde skæbner, og det gør indtryk. Jeg kan tænke, at bistandsværgerne kan være uforberedte på det. Her i afdelingen modtager personalet fortløbende supervision og undervisning. Det er nødvendigt for at undgå følelsesmæssig forvirring. Der kan opstå følelser af vrede, afmagt og afsky overfor patienterne, eller der kan opstå "redningsaktions-følelser". Begge dele er uhensigtsmæssigt og ikke hjælpsomt for patienterne. Jeg synes, man skal være opmærksomme på dette i bistandsværgekredsen.

Som personalet på R3 oplever også bistandsværgekoordinator, at samarbejdet fungerer fint. Der er en gensidig respekt, og bistandsværgerne bliver taget godt imod på afdelingen.

5.3.2 HERSTEDVESTER FÆNGSEL

I et fængsel som Herstedvester hersker en anden slags sikkerhed, andre regler og et andet regime end på et hospital. Her kan bistandsværgerne ikke besøge indsatte på selve afdelingen. At aflægge besøg i et fængsel indebærer, at besøgende skal vise identitetspapirer ved ankomst og igennem sikkerhedskontrol. De kan ikke færdes frit på fængselsområdet, og besøg foregår i besøgsrum på en særlig afdeling. Dermed møder bistandsværgerne ikke det personale, der har den daglige omgang med de indsatte, og de får ikke indblik i de anbragtes hverdag. Der er ikke, som i Risskov, nogen fælles kontaktflade med personale, afdeling og andre indsatte, når bistandsværger kommer til Herstedvester. De møder kun det personale, som lukker dem ind, og ellers er de alene med den indsatte i besøgsrummet. På den vis har bistandsværgen ikke mulighed for at få øjeblikkelig afklaring på spørgsmål til personalet, når de aflægger besøg. Der er en større afstand mellem bistandsværger og personale, hvor kontakt til fængselspersonalet kan virke mere bureaukratisk og fremmedgørende. Hvis der under et besøg opstår spørgsmål vedrørende den indsatte, er de nødt til efterfølgende at kontakte fængslet skriftligt eller pr. telefon. Derved kan selv helt enkle spørgsmål blive besværlige at få svar på. Det er vilkår, som personalet i Herstedvester ikke har indflydelse på, men som er gældende for besøg i landets fængsler.

Der er dog få områder, hvor fængslet indbyder til fællesskab, men som de seneste år er blevet svigtet af bistandsværgerne. To gange om året holder fængslet bistandsværgeaftener, hvor bistandsværger og indsatte mødes i fængslets kirke, og hvor flere af de ansatte ved den grønlandske afdeling også deltager. Tidligere har det været arrangementer, som både indsatte og bistandsværger så frem til, og hvor der var stor tilslutning. Enhedschefen i Herstedvester fortæller, at det har ændret sig de seneste år:

"Det er begyndt at geare ned, fordi der har været minimal tilslutning. Det har knebet noget med, at bistandsværgerne har tilmeldt sig, og så kommer de indsatte heller ikke".

Fængslets juletræsfest for grønlandske indsatte og bistandsværger plejer at være et tilløbsstykke. Ved det seneste arrangement i 2017 var tilslutningen dog heller ikke her så stor, som den plejer, og flere bistandsværger valgte at forlade arrangementet tidligt. Det gjorde, at flere indsatte heller ikke fandt lyst til at være der længere. Af hensyn til sikkerheden må fængslet ved sådanne arrangementer kalde flere betjente på arbejde, og der bruges ekstra ressourcer. Det er derfor naturligt at drosle ned ved manglende tilslutning. Hvorfor der ikke længere er den samme tilslutning til disse arrangementer som tidligere er uvist.

Bistandsværgekoordinatoren savner at modtage flere oplysninger fra Herstedvester, både når fængslet modtager nye indsatte, og når indsatte flyttes derfra. Koordinatoren har forsøgt at få møder i stand med ledelsen på Herstedvester, men de er endnu ikke blevet gennemført. Efter at bistandsværgekoordinatoren har fået tilladelse til at afholde månedlig træffetid i et besøgskontor på Herstedvester, er kommunikationen dog blevet forbedret.

Gennem de mere end 40 år, hvor Herstedvester har huset grønlandske forvaringsdømte, har der i perioder været spændinger mellem bistandsværger og personale. Disse spændinger er særligt blusset op, når der politisk eller i medierne har været ekstra opmærksomhed på problematikken med at sende grønlandskdømte til afsoning i Danmark. Her har Herstedvester som fuldbyrdelsesinstitution stået som det fysiske symbol på en umenneskelig politik, hvor bistandsværgerne har været ekstra opmærksomme og kritiske overfor forholdene i fængslet.

De interviewede medarbejdere i Herstedvester mener dog, at der i dag er et godt forhold til bistandsværgerne. Fra fængslets side vil man gerne være i dialog med bistandsværgerne, da en anden årsag til et anstrengt forhold mellem parterne kan bero på misforståelser, fx hvis en indsat har misforstået en beslutning fra fængslet, og bistandsværgen dermed bærer misforståelsen videre, fordi den indsattes version er den eneste, de kender.

Et område, som sandsynligvis giver anledning til misforståelser mellem fængselssystemet og nogle bistandsværger, er det som kaldes "fællesmødet". En gang årligt skal den indsattes sag vurderes med henblik på det kommende år vedrørende udgange, besøgsrejser, frihedsgoder, overførsel til Grønland mm. Dette møde er af stor betydning for den indsatte, men bistandsværgen er sandsynligvis kun informeret fra den indsatte. Flere bistandsværger føler sig forbigået ved ikke at blive inddraget i fællesmødet. Spørgsmålet er, om de er klar over, hvad der præcis sker, og hvilke procedurer, der går i gang en gang om året?

Juridisk specialkonsulent i Herstedvester uddyber, hvad der menes med "fællesmødet":

"På de såkaldte fællesmøder drøfter man, hvad den enkelte indsattes skal have af frihedsgoder; udgange, kan det være relevant med en besøgsrejse, eller skal pårørende ned på besøg, er der nogen, hvor det er tid til at overveje, om de skal overføres til Grønland administrativt eller udstationeres i Danmark – altså hele pakken. Først drøfter vi det her i huset, og bagefter laver vi en indstilling til Direktoratet for Kriminalforsorgen. Derefter mødes vi med Direktoratet og Kriminalforsorgen i Grønland. Ét møde, hvor vi sidder samlet og drøfter sagerne én for én; hvad skal lige den her indsatte – og vi prøver at skue et år ud i fremtiden. Der holdes også såkaldte rigsadvokatmøder én gang om året. Rigsadvokaten er høringspart i nogle sager, alt efter hvor den enkelte er i sin afsoning".

Hvis en indsat har ledsaget udgang, er det Herstedvester, der kan beslutte det. Er der tale om uledsaget udgang, så tages beslutningen i Direktoratet for Kriminalforsorgen med høring af rigsadvokaten. Hvis der skal ske en overførsel til Grønland, så er det op til Kriminalforsorgen i Grønland og rigsadvokaten at vurdere det.

Der er tale om afgørelser, hvor bistandsværgerne kan spille en rolle – hvis deres klient ønsker det. Om det forklarer Herstedvesters juridiske specialkonsulent:

"Når vi har sendt indstillingen til Direktoratet for Kriminalforsorgen, så bliver den indsatte tilbudt en personlig samtale med en jurist fra direktoratet, en slags partshøring over vores skriftlige oplæg, hvor de kan komme med indsigelser, rettelser og bemærkninger. Det er der, vi spørger, om de vil have deres bistandsværge med til den samtale. Nogen af dem har bistandsværgen med, det er forskelligt. Men vi her fra fængslet deltager ikke. Det er deres rum til at sige, hvad de har af bemærkninger til vores indstillinger. Og der skal den indsatte selv tage kontakt til bistandsværgen, hvis de vil have vedkommende med".

Hos bistandsværgegruppen har der måske været en forventning om at blive inddraget i beslutninger, der vedrører deres klienter. Bistandsværgerne kender de indsatte fra en anden side end personalet gør, og set i det lys vil det da også være nærliggende at inddrage deres erfaringer i anbefalinger for det kommende år. En ting er, hvad der kan synes fornuftigt at gøre, noget andet er, hvad regler og love foreskriver i forhold til forvaringsdømte. Der er ikke nødvendigvis tale om en uvilje til at inddrage bistandsværgerne fra fængslets side, men derimod at følge gældende lovgivning i behandling af forvaringsdømte. Problemer kan opstå, hvis ikke bistandsværgerne er gjort bekendt med, hvilke retningslinjer fængslet har at handle indenfor.

Hvis bistandsværgerne skal rådgive deres klienter bedst muligt, er det nødvendigt, at de kender til det system, som klienten er underlagt. Flere indsatte lytter meget til deres bistandsværgers råd, og hvis bistandsværgerne ikke har forstået fængslets spilleregler, kan der opstå misforståelser, hvor de indsatte kan føle sig forkert behandlet.

Hvis man skulle sammenligne bistandsværgerne med de danske forvaredes bistandsværger, mener juridisk specialkonsulent i Herstedvester Fængsel, at det er vigtigt, at de har et vist kendskab til reglerne om straffuldbyrdelse mm.

"Man skal vide, hvad der gælder; hvornår man kan få udgang, hvad der skal til for at blive prøveløsladt, og hvem der behandler hvad. Det gør det jo meget nemmere for dem også at puste os lidt i nakken. Det er ikke hensigtsmæssigt, hvis man kommer til at tale den indsatte lidt efter munden, da det kan give nogle falske forhåbninger".

Også psykologen på den grønlandske afdeling i Herstedvester, mener der er behov for grundig oplæring af bistandsværger, særligt i forhold til den type indsatte, som de skal være bistandsværger for:

"Det kan være vanskeligt at samarbejde med folk med personlighedsforstyrrelser. Og der tænker jeg, at man gør bistandsværgerne en tjeneste ved at klæde dem

ordentligt på i forhold til at have en baggrundsviden om, hvad vil det sige at have en personlighedsforstyrrelse, og herunder hvad vil det sige at have de typer personlighedsforstyrrelser, som de fleste indsatte herude har".

En problematik, som man er opmærksom på i Det Grønlandske Hus. Her forsøger bistandsværgekoordinatoren at rådgive bistandsværgerne på følgende måde:

"Man skal ikke tage alt for givet. Omvendt, så kan det jo ske, at den indsatte havde ret. Det er en balancegang, men det er meget vigtigt, at man har nogen grænser. Jeg har foreslået bistandsværgerne, at de laver et lille referat efter hvert besøg. Lige noterer sindsstemning, og det der bliver talt om. I hvert fald det man aftaler, for så kan man hurtigt se, om den indsatte prøver at komme uden om".

Bistandsværgekoordinator bestræber sig på at finde den rette bistandsværge til en indsat. I Herstedvester mener man også, at det er vigtigt, at der foregår det rette match mellem indsat og bistandsværge. Her er man opmærksom på, at bistandsværgekoordinatoren har brug for baggrundsoplysninger til at kunne udfylde den del af funktionen. Psykologen er enig i, at der er behov for kontakt med koordinatoren om dette:

"Der er indsatte, hvor deres personlighedsstruktur/personlighedsforstyrrelse gør, at det ikke er hvem som helst, der vil kunne være deres bistandsværge. Der kan også være overvejelser om, hvorvidt det er mest hensigtsmæssigt, om det er en mand eller en kvinde, der er bistandsværge. Her tænker jeg, at vores samarbejde med bistandsværgekoordinatoren er vigtig, for vi har noget forhåndsviden herinde, som hun ikke nødvendigvis har. Jeg tænker, at på nogen punkter vil det være hensigtsmæssigt med et tættere samarbejde. Og så tænker jeg selvfølgelig også, at hun har et stort ansvar i forhold til at klæde sine bistandsværger på".

Viljen til samarbejde findes hos både fængslets personale og hos bistandsværgekoordinator. Det ser dog ikke ud til, at samarbejdet er blevet formaliseret, og at der er indarbejdet faste rutiner.

5.4 OPSAMLING

Siden bistandsværgeordningen i starten af 1970'erne blev lagt ind under rådgivningskontoret Pooq, og senere Det Grønlandske Hus har der været tale om en omstridt ordning. I årenes løb har Det Grønlandske Hus gjort opmærksom på problemer med aflønning, oplæring af bistandsværgerne, og kommunikation med de samarbejdende myndigheder. De har forsøgt at få Justitsministeriet i tale, men her synes der at have været en uvilje i forhold til inddragelse af bistandsværger og Det Grønlandske Hus i forhold, der vedrører bistandsværgerne. Alligevel er det lykkes for Det Grønlandske Hus at få deres synspunkter tvunget frem til beslutningstagerne.

Den Grønlandske Retsvæsenskommission og diverse arbejdsgrupper har bekræftet en lang række af de problemstillinger, som Det Grønlandske Hus har påpeget. På baggrund af anbefalinger fra Retsvæsenskommissionen blev der først i 1998 udarbejdet en egentlig vejledning om bistandsværger beskikket efter den grønlandske kriminallov. Der skulle gå næsten yderligere 20 år, før der i 2016 kom en bekendtgørelse.

Koordinatorfunktionen ved Det Grønlandske Hus er en kompleks og mangeartet stilling. Bistandsværgekoordinatoren skal både sørge for, at alle anbragte med krav på bistandsværge får beskikket en bistandsværge, have styr på hvem og hvor de anbragte er, vejlede bistandsværger og være bindeled til anbringelsesinstitutionerne. Derudover skal koordinatoren også være arbejdsgiver for bistandsværger, udbetale honorar, sikre at de opfylder deres pligter, og hvis ikke – være den, der tager den ubehagelige samtale, der fører til afbeskikkelse.

Der er fra flere sider blevet anbefalet en grundigere uddannelse af bistandsvægerne, og i retsvæsensbetænkningen fra 2004 havde Grønlands Landsret stillet i udsigt, at landsretten ville indgå aftale med en advokat med virke i både Grønland og Danmark, som skulle vejlede og oplære bistandsværgerne. Hverken en egentlig uddannelse eller en vejledende advokat er blevet til virkelig, selvom der fortsat bliver gjort opmærksom på behovet. Hvis bistandsværgerne skal kunne udføre deres hverv bedst muligt, er det nødvendigt, at de kender til retssystemet og institutioners regler, som de anbragte er underlagt. Desuden vil det være en fordel, hvis bistandsværgerne har indsigt i de eventuelle psykiske sygdomme eller personlighedsforstyrrelser, som mange anbragte lider af, hvilke reaktionsmønstre de kan forvente, og hvordan de bedst muligt håndterer dette. En opgave, som i dag påhviler bistandsværgekoordinatoren, der dog ikke kan forventes at besidde alle de kompetencer, som en så grundig oplæring indebærer.

Den Grønlandske Retsvæsenskommission efterlyste en holdningsændring til bistandsværgerne fra de samarbejdende myndigheder samt en bedre kommunikation.

På de institutioner, der modtager flest anbragte fra Grønland, Herstedvester Fængsel og Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov, synes der i dag at herske respekt og anerkendelse af bistandsværgehvervet. Viljen til samarbejde er til stede, men samarbejdet fungerer fortsat ikke optimalt. Når alle parter ser vigtigheden i samarbejde og udveksling af informationer kunne det med fordel sættes i system. Eksempelvis kunne der arrangeres et årligt møde med bistandsværger og institutioner, hvor forskellige spørgsmål bliver afklaret, og nye regler og procedurer i sagsgangen på de forskellige institutioner bliver præsenteret.

Kapitel 6

BISTANDSVÆRGERNE I DANMARK

Det Grønlandske Hus har 25 bistandsværger tilknyttet, der som nævnt er delt i to grupper; en i Aarhus, der primært har at gøre med psykisk syge foranstaltningsdømte på enten Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov eller institutioner i Jylland, mens gruppen i København for de flestes vedkommende har deres gang på Herstedvester Fængsel med forvaringsdømte indsatte.

Hvem er det, som bliver bistandsværge – og hvad er det, der driver dem til at påtage sig dette hverv? Hvilke relationer opbygger de til de anbragte? Hvordan oplever de, samarbejdet fungerer med anbringelsesinstitutionerne og andre myndigheder? Hvilke glæder og udfordringer oplever de ved bistandsværgeopgaven? En lang række spørgsmål om bistandsværgeordningen vil i det følgende blive belyst med udgangspunkt i bistandsværgernes egne erfaringer.

Derudover vil det blive undersøgt, hvilken betydning bistandsværgerne har for de anbragte i Danmark, og hvad bistandsværger og andre ildsjæle i årenes løb har gjort, for at de ikke bliver glemt.

6.1 HVEM ER BISTANDSVÆRGERNE?

De 25 bistandsværger har for en stor dels vedkommende en faglig baggrund, der gør, at de i en eller anden udstrækning har været i berøring med området. Nogen har arbejdet indenfor retsvæsenet i Grønland som politibetjente eller domsmænd, mens andre har været eller er ansat inden for social- og sundhedsområdet. Det er flest kvinder, der virker som bistandsværger, ud af de 25 bistandsværger er 9 mænd og 16 kvinder.

Det kræver en vis modenhed og livserfaring at være bistandsværge, og det har langt de fleste bistandsværger da også. Gennemsnitsalderen er høj, flere har kastet sig få bistandsværger under 50 år. Den ældste er 75 år og den yngste 25 år. De fleste bistandsværger mener, at man ikke skal være for ung for at blive bistandsværge, ***"Måske fra 30-årsalderen og opefter"***, mener en af de ældre bistandsværger. Den yngste bistandsværge, som er bistandsværge for en jævnaldrende indsat, har da også oplevet at blive mødt af fordomme fra andre bistandsværger på grund af sin alder:

"Jeg føler mig nogle gange enormt usikker på min egen rolle i forhold til de andre bistandsværger. Jeg er ikke usikker som hans bistandsværge, der har jeg været meget sikker på min rolle. Men jeg er usikker på min placering hos de andre bistandsværger. Efter jeg startede, var der meget drama i gruppen, fordi der var nogen, der mente, at jeg var for ung til at være bistandsværge".

Det kan være fordelagtigt med en bred aldersspredning. De ældre kan indgå i en form for forældrerolle og udvise en vis autoritet både for den anbragte og for myndighederne, men der kan også opstå en generationskløft, hvor en ung bistandsværge måske bedre forstår, hvad der optager unge indsatte. Derfor forsøger bistandsværgekoordinatoren at skaffe unge besøgsvenner:

"De bliver yngre og yngre, dem de sender herned, og det er jo en anden generation. Der kan jeg mærke, at de godt kan blive lidt trætte af at have ældre. Og så alligevel er det lidt rart, det bliver sådan lidt forældreagtigt, det giver dem noget tryghed. Men selvfølgelig vil de også gerne have nogen unge, som de kan tale om nutiden med. Så det er faktisk en drøm at få nogle besøgsvenner, som er unge. Ikke som værger, for det synes jeg kræver en vis modenhed både til retten og til systemet".

At være bistandsværge er ikke noget, man er i en kort periode, hvis man ser på den gruppe af bistandsværger, som er tilknyttet Det Grønlandske Hus. Mere end halvdelen af bistandsværgerne har virket som bistandsværger i mere end 10 år, flere af dem op mod 20 år, og i mange tilfælde har de gennem årene været bistandsværge for de samme personer. Der kan dermed være tale om en form for kald for de mennesker, der for en symbolsk betaling år efter år vælger at bruge en stor del af deres fritid på at være blandt de nærmeste i den anbragtes liv.

6.1.1 AT VÆRE BISTANDSVÆRGE – INDTRYK FRA BISTANDSVÆRGESEMINAR

Da bistandsværgerne var samlet til seminar i 2017 blev de bedt om at beskrive glæder og udfordringer ved hvervet og finde svar på spørgsmålet: ***"Hvorfor blev jeg bistandsværge?"*** Først skulle de formulere tankerne for sig selv, herefter i grupper og til slut præsenterede grupperne i plenum, hvad de var nået frem til. Til sidst skulle de i fællesskab beslutte, hvilke tre udsagn, der inden for hver kategori var vigtigst.

Når det kom til at starte som bistandsværge, var der tale om en slags sneboldeffekt: Hovedparten var startet, fordi de havde hørt om ordningen fra andre bistandsværger. Flere fortalte, at de ønskede at være noget for deres landsmænd, der ufrivilligt er sendt langt væk fra hjemlandet, ligesom der også blev lagt vægt på, at bistandsværgen selv ønskede at være i kontakt med sit eget sprog og kultur og få mere grønlandsk kontakt i Danmark. Andre årsager til at blive bistandsværge var den personlige udfordring, at se det som en selvudvikling, og flere lagde vægt på den anerkendelse, som de oplever følger med hvervet. Kun ganske få nævnte, at honoraret også har en vis betydning.

De tre årsager til at blive bistandsværger, som flest pegede på, er: At hjælpe mennesker, der har det svært. At lære om retssystemet og lovgivningen. Selvudvikling og personlig udfordring.

Det sociale engagement lyser igennem, når bistandsværgerne skal beskrive, hvilke glæder det giver dem at påtage sig opgaven. Her er det særligt de små fremskridt hos de anbragte, der vækker glæde; at man som bistandsværge har været mved til at påvirke den pågældende i en positiv retning. Processen med at opbygge tillid og mærke, at den anbragte begynder at åbne sig og stole på bistandsværgen, vækker glæde. En gruppe beskrev glæden ved at være bistandsværge på følgende måde:

"Samværet med den indsatte giver glæde ved, at der gives håb om et andet liv for den indsatte. Glæden ved at den indsatte kommer af med sine tanker og spekulationer, og at de tør være åbne og give bistandsværgen den tillid. Gensynsglæden, når den indsatte står og venter på, at bistandsværgen kommer på besøg. Glæden ved at se betydningen af mødet for den indsatte, man kan leve højt på mødet med den indsatte, at se det betyder så meget".

Mens en anden gruppe glædes ved at observere fremskridt:

"Når en patient begynder at sætte ord på sine følelser, og at man kan se at opholdet faktisk gavner. Når den anbragte begynder at erkende fortiden og de vilkår, de er under gennem behandling, at der kommer håb for patienten. Glæden ved, at en indsat bliver løsladt".

De tre største glæder, som flest udpegede, ved at være bistandsværge var: At kunne se den anbragtes potentiale og den udvikling, der sker. Glæden ved opbygning af tillid. Og selve mødet med de anbragte.

Det fremgår tydeligt, at bistandsværgerne selv har stort udbytte af opgaven. En bistandsværge uddyber, at vedkommende ser det som en spejling: De små fremskridt, der sker for den anbragte, gør, at bistandsværgen føler sig værdsat. Bistandsværgerne oplever anerkendelse, at de måske er den faktor, der fører til, at de anbragte kan gå en bedre fremtid i møde. At opleve sig som nødvendig i et andet menneskes liv og se og glædes over, at det nytter, er nok et af de stærkeste incitamenter for bistandsværgernes gerning.

Der er dog også store udfordringer forbundet med opgaven som bistandsværge: Udfordringer, der både knytter sig til relationen med de anbragte, samarbejde med anbringelsesstedet og kontakt til øvrige myndigheder. Det første møde kan være vanskeligt; at få kendskab til den anbragtes personlighed, om vedkommende har let til aggressioner, hvor ligger personens sårbarhed, og det at skulle rumme den kriminalitet, som den pågældende er anbragt for. Ligesom det er vigtigt at kende egne grænser og ikke føle sig utryg i mødet.

En gruppe oplevede udfordringer ved at være bistandsværge på følgende måde:

"Man skal som bistandsværge føle sig tryg, når man besøger den indsatte. Det er lidt et tabuemne, da det er bistandsværgen, der skal komme ind og kunne rumme den indsatte. Men via tillid kan denne tryghed blive opbygget. Det kan være en udfordring, hvordan man skal bearbejde de ting, som man får fortalt, nar man er på besøg i fængslet, og hvordan man tackler det. Efterhånden som man

med årene har haft den samme indsatte, kommer ens grænser til at blive rykket, sådan at man ikke ser så hårdt på en kriminalitet, fordi man har lært den indsatte at kende. Det kan være svært at være familieerstatning, der er mange følelser på spil".

Bistandsværgerne oplever, at det kan være svært at argumentere overfor fagfolk, særligt hvis der er tale om medicinering af psykisk syge, hvor bistandsværgen kan have fornemmelse af, at der bliver overmedicineret:

"Medicin har stor indflydelse på den indsatte, da der kan være fejlmedicinering, eller at en indsat bliver overmedicineret. Det kan være svært at argumentere mod "systemet" i forhold til deres medicin".

Også problemer af mere privat karakter kan opstå i mødet mellem klient og bistandsværge:

"Det kan være et problem, når den indsatte skal have en udgangsadresse. Det kan blive til bistandsværgens problem, at den indsatte bliver nødt til at få udgangsadresse hos sin bistandsværge. Hvis den indsatte forelsker sig i sin bistandsværge, hvordan tackler man situationen? Hvordan kan man hjælpe den indsatte, så de kan få nærhed? Det kan også være svært ikke at sende forkerte signaler til den indsatte – altså hvor går grænsen"?

De tre udfordringer, som flest vurderede ved at være bistandsværge på seminaret, var: Motivering af anbragte, rummelighed overfor kriminaliteten og det at kunne sætte grænser.

6.1.2 PÅRØRENDE SOM BISTANDSVÆRGE

Bekendtgørelsen om bistandsværger lægger op til, at der så vidt muligt beskikkes pårørende som bistandsværger. To bistandsværger er pårørende til deres klient, mens én har kendt sin klient siden barndommen og dermed også betragter sig som pårørende bistandsværge.

Der kan være fordele ved en tæt relation til klienten, men fra flere sider bliver det frarådet. En af begrundelserne er, at der kan opstå en uheldig magtrelation mellem to familiemedlemmer. En af de interviewede bistandsværger forklarer:

"En af mine allervigtigste anbefalinger, det er, at det ikke nødvendigvis skal være et familiemedlem, der skal være bistandsværge. Netop fordi der er den her økonomiske del, som kan gå hen og blive svær. Der kan også være nogle vanskeligheder i de familier, der er for mange usikkerhedsmomenter. Så den del, der i dag står om, at det kan være en familierelation, det synes jeg, at man skal diskutere".

En holdning, som deles af bistandsværgekoordinatoren:

"Jeg mener, at det kan være et problem, hvis det bliver familiemedlemmer. Der kan være nogle problemer. Det har vi også set, hvis der er nogen, der skal på udgang til familie, hvor der så er fest og ballade. Det er jo et svært emne, det er meget følsomt, og det er lidt tabubelagt".

En stor del af den kriminalitet, som de anbragte har begået, er sket i nære relationer. Det kan derfor stille en pårørende i en sårbar situation at påtage sig rollen som bistandsværge for et familiemedlem. Der kan opstå splid i en familie, og bistandsværgen kan blive beskyldt for at tage den anbragtes parti. I øvrigt anbefalede den arbejdsgruppe, som Grønlands Hjemmestyre nedsatte i 2006 ligeledes, at der i udgangspunktet ikke blev anvendt pårørende som bistandsværger.

6.1.3 HVILKE KOMPETENCER SKAL BISTANDSVÆRGER HAVE?

Som det fremgår, er der både glæder og udfordringer ved at være bistandsværge. Spørgsmålet er om der skal noget særligt til for at påtage sig denne opgave. Af bistandsværgebekendtgørelsen fremgår, at bistandsværger så vidt muligt skal tale både dansk og grønlandsk, ligesom det er en fordel, hvis det er personer med tilknytning til sundheds-, social- og undervisningssektoren. Dette er krav, som de fleste i bistandsværgegruppen lever op til. Blandt de interviewede bistandsværger er der en bred enighed om, at man skal have en form for "sund fornuft" og grundlæggende interesse for at sætte sig ind i et andet menneskes baggrund. Det er vigtigt, at bistandsværgen hviler i sig selv og har en integritet i sit eget liv, ligesom flere understreger, at man skal have en vis robusthed og være i stand til at sætte grænser. Og så skal man være villig til opgaven, som en bistandsværge udtrykker:

"Man skal faktisk ønske sig det, og man skal være glad for mennesker. Man skal kunne arbejde med folk med problemer, og så skal man kunne lytte til de klienter, man har".

Flere af de interviewede personer mener, at det kan være en fordel at have en bestemt faglig baggrund. Eller i hvert fald at man kan læse og forstå den dom, som klienten har fået. En bistandsværge mener ikke, at man kan stille krav om, at bistandsværger både skal være grønlandsktalende og have en lang række akademiske kompetencer.

6.2 BISTANDSVÆRGENS VIGTIGSTE ROLLE

Bistandsværgebekendtgørelsen formulerer, hvilke opgaver bistandsværgerne skal udfylde. Der er tale om en dobbeltfunktion, hvor bistandsværgen på den ene side skal være i stand til at sætte sig ind i den anbragtes retslige forhold, sikre sig at rettigheder overholdes, og at foranstaltningen og andre indgreb ikke opretholdes længere end nødvendigt. Dertil kommer selve omsorgsdelen at udgøre en familieerstatning. Der kan være forskel på, hvilken del af hvervet den anbragte har mest brug for, ligesom der er forskel på hvilket område bistandsværgerne bedst udfylder, og hvad de hver især lægger vægt på.

En bistandsværge forklarer bistandsværgens vigtigste opgave, og hvad vedkommende selv lægger vægt på:

"Det er retligt orienteret. Deltage i retsmøderne og se efter de forhold, de er under, hvordan det går dem. Jeg har en klient, der blev anbragt på en afdeling, der er et sted, hvor folk i en eller form skal isoleres. Så skrev jeg til fængslet, hvorfor skal han være der. Psykiateren ringer mig så op og forklarer, hvorfor han er der. Så siger jeg, at jeg går ud fra, at det er en skriftlig afgørelse. Der bliver helt stille i telefonen, fordi det var ikke meningen. Bagefter kom jeg i tanke om, at hvis jeg nu havde sagt ja mundtligt, og forklaret klienten, at sådan her er det, så vil jeg jo blive opfattet som en del af systemet. Når han får en skriftlig afgørelse, så har han også mulighed for at klage over det".

Bistandsværgerne lægger i høj grad vægt på, at de ikke er en del af systemet, at de netop er på den indsattes side. Som en anden bistandsværge udtrykker det:

"Når jeg beskriver til andre, hvad det er, så plejer jeg at sige, at jeg er på hans [den indsattes] side. Jeg er hans kontaktperson til resten af verden. Jeg er ligesom den tætteste forbindelse mellem ham og verden udenfor. Og jeg vil rigtig, rigtig gerne hjælpe ham med at gøre hans chancer så gode som mulige, når han en gang skal ud".

At det som lægperson kan være svært at sætte sig igennem overfor et professionelt system, fortæller en bistandsværge:

"Jeg synes, det vigtigste er at holde øje med, at de har det godt. Og holde øje med, hvornår de skal i retten og så vidt muligt snakke med personalet. I begyndelsen turde jeg ikke, jeg var for genert. I dag gør jeg det, jeg har fået mere erfaring og tør mere, men dengang var jeg meget genert".

6.2.1 OPLÆRING OG VEJLEDNING

Både Den Grønlandske Retsvæsenskommission og Hjemmestyrets arbejdsgruppe lagde vægt på, at der var behov for bedre uddannelse af bistandsværgerne. Og fra fuldbyrdelsesinstitutionerne blev der også givet udtryk for, at bistandsværgerne kunne være bedre rustet til opgaven. Eftersom mange af bistandsværgerne har fungeret i en lang årrække, er en del af forståelsen kommet med tiden, men også bistandsværgerne mener, der kunne være en bedre oplæring:

"Jeg har været med fra starten og også været lidt fremme med og prøve at starte en forening. Jeg synes, det kunne godt være bedre. Men i virkeligheden, der står det hele i vejledningen. Der hvor man godt kan være i tvivl, det er det med det lovmæssige, det der fylder i lovene, der kan det godt være lidt uoverskueligt".

I dag er det pålagt bistandsværgekoordinatoren at introducere nye bistandsværger til opgaven og rådgive dem så godt som muligt. En af de nyeste bistandsværger fortæller om sin start som bistandsværge:

"Jeg fik en kæmpestor mappe med alle oplysninger. Og så havde jeg nogle dage med koordinatoren, hvor vi snakkede om alt fra det praktiske til, hvad man kan snakke med indsatte om. Alt det jeg havde lyst til at spørge om, spurgte jeg hende om. Ligeså snart jeg havde nogen ting, som jeg undrede mig over, så kunne jeg kontakte hende, og så blev der svaret i løbet af en dag. Så det er godt at have hende".

Det kan ikke forventes, at lægfolk, der påtager sig opgaven som bistandsværge, skal have en større juridisk indsigt for at udføre opgaven. Ligesom det heller ikke kan forventes af bistandsværgekoordinatoren, med mindre det bliver besluttet, at det netop skal være en jurist, der bestrider stillingen. Der er derfor behov for en form for juridisk vejledning, eventuelt som den funktion Grønlands Landsret i 2004 havde stillet i udsigt.

6.2.2 FORVENTNINGER TIL BISTANDSVÆRGEKOORDINATOREN

Koordinatorfunktionen er som tidligere nævnt en kompleks stilling, hvor der fra både de samarbejdende myndigheder, fra anbragte og fra bistandsværgerne er forventninger om, hvordan funktionen bliver varetaget. Det er vigtigt for bistandsværgerne, at de mærker, at koordinatoren har overblik og er i stand til at guide den enkelte. En bistandsværge, der har været i systemet i mange år, anbefaler, at der udarbejdes en form for procedure et

centralt sted, da der særligt ved koordinatorskift kan opstå problemer:

”Det er et vanskeligt stykke arbejde, men der hersker ofte tvivl om, hvornår sager skal tages op, og hvor lang tid der går mellem, at sager tages op. Hvis en koordinator for eksempel siger op, og der kommer en ny, så går der lidt kaos i det, hvis ikke der er et checkpoint et sted. Det er vigtigt, at der bliver udviklet en form for struktur på hvilke kontakter, der er inde over i de enkelte klienters sager”.

Mens nogle bistandsværger udelukkende ser koordinatorfunktionen af ren administrativ karakter, så er det for andre vigtigt at have en person, de uformelt kan henvende sig til. Flere benytter lejligheden til at gå forbi bistandsværgekoordinatorens kontor, når de kommer forbi Det Grønlandske Hus. Selvom de egentlig ikke har et ærinde hos hende, sætter de pris på at kunne fortælle om hverdagens glæder og sorger i arbejdet med deres klienter; *”man går så meget alene med de daglige udfordringer i samspillet med den anbragte”*, forklarer en bistandsværge.

Funktionen som bistandsværgekoordinator er meget personafhængig: Hvordan udfylder den pågældende koordinatorrollen, hvor stor en faglig indsigt har koordinatoren i området, lægger koordinatoren det samme hjerteblod i opgaven, som langt hen af vejen er det, der driver bistandsværgerne? Alt det har betydning for, om en bistandsværgekoordinator lever op til bistandsværgernes forventninger.

Blandt de ældre bistandsværger, der har været i systemet i mange år, berettes, at der i perioder har været problematiske forhold med en koordinator. Det kan dels skyldes, at pågældende ikke har haft de fornødne kvalifikationer til så mangeartet en opgave, ikke har interesseret sig nok for jobbet eller ikke har fået tilstrækkelig støtte fra sin egen arbejdsgiver i Det Grønlandske Hus, ligesom bistandsværgerne også nævner engagerede koordinatorer, der efter en årrække er brændt ud og ikke længere har magtet opgaven.

6.2.3 BISTANDSVÆRGEMØDER

Siden bistandsværgeordningens begyndelse har der været tradition for månedlige bistandsværgemøder i Det Grønlandske Hus i København. Efter Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov begyndte at huse grønlandske anbragte, og bistandsværgegruppen blev delt op i to, bliver der både afholdt møder i Aarhus og i København. Oprindeligt fulgte bistandsværgemøderne en fast dagsorden, hvor der bl.a. var orientering fra bistandsværgekoordinator og en runde, hvor bistandsværgerne enkeltvis fortalte om, hvordan det gik med de anbragte, og hvilke udfordringer de eventuelt havde brug for at høre, hvordan andre tacklede. Mens der kun var tale om én gruppe, der mødtes i København, blev møderne også i perioder brugt til heftige debatter om både indsatte og bistandsværgers forhold, og om hvordan man fra bistandsværgegruppen kunne være med til at påvirke den førte politik på området. Særligt i perioden omkring nedsættelsen af Den Grønlandske Retsvæsenskommission i 1994 og i de 10 år kommissionen arbejdede. Dette vil blive uddybet senere.

I Aarhus afholdes bistandsværgemøderne en gang om måneden, og møderne følger stort set den oprindelige struktur, som der i sin tid blev lagt i Det Grønlandske Hus. En bistandsværge fra Aarhusgruppen oplever bistandsværgemøderne sådan:

”Det er et fundament vi har. En platform for at møde hinanden, for at drøfte vores egne sager, og hvis vi har nogen problemer, så kan vi vende dem her, dels med koordinatoren, men også med hinanden. Det er på møderne, vi kan lære af hinanden, og det er også her, vi over tid får tillid til hinanden og kan drøfte svære som gode oplevelser”.

Aarhusgruppen har opbygget et fællesskab, hvor de mere erfarne bistandsværger giver råd til de knap så erfarne. De taler åbent om de problemer, de kan have med patienter eller institutionerne. Den samhørighed der er opstået i Aarhusgruppen gør, at bistandsværgemøderne for flere bistandsværger er en månedlig begivenhed de ser frem til. Fire gange om året skiftes bistandsværgemødet ud med gruppesupervision, gennemført med en ekstern supervisor. En bistandsværge fortæller:

”Det er der absolut behov for. Det har også undret mig, at det ikke har været et tilbud tidligere. Det er rigtig godt og vigtigt. Lige nu er det en læringsfase med, hvordan man bruger supervision, og hvordan man individuelt forbereder sig. Vores supervisor skal jo også lige finde ud af, hvem vi er, for vi har mange forskellige baggrunde. Det er fantastisk, at det endelig er blevet sat på dagsordenen. Når alle begynder at føle sig til rette i det, så vil det lette en koordinators følelse af ikke altid at slå til”.

Mens der i Aarhus er stor opbakning til bistandsværgemøderne, ser det anderledes ud i København. Her ønsker gruppen ikke længere at mødes så ofte, i stedet holdes der kun bistandsværgemøder hver tredje måned. Som tidligere nævnt har der i de seneste år været en ringe tilslutning til Herstedvesters arrangementer. Det kan tyde på en form for afmatning hos bistandsværgegruppen i København, en ændret konstellation af gruppen – eller en form for splittelse?

I lighed med i Aarhus har der tidligere været en stærk fællesskabsfølelse hos københavnergruppen, hvor bistandsværgerne fandt støtte i hinanden, men de seneste år er tilliden blevet brudt. En af de bistandsværger, som har fungeret i længst tid, fortæller, at der er sket en ændring i mødestrukturen. Særligt omkring udveksling af oplevelser og erfaringer om klienterne:

”Tidligere kunne vi godt snakke om vores klienter. For eksempel hvis de røg så meget hash, hvad gør jeg ved det? Så kunne vi gå fra mødet og tænke: Nå, godt jeg ikke er alene med det, så har man det godt. Men de sidste par år, vi må ikke engang sige, hvad vores klienter hedder. Jeg tror ikke, at jeg vil være med til bistandsværgemøderne mere, for vi må jo ikke sige noget. Jeg er faktisk meget skuffet, jeg er ramt i hjertet”.

Forklaringen på, at bistandsværgen oplever, at de ikke længere må udveksle erfaringer, skal sandsynligvis findes hos en bistandsværgekollega, der kom til for et par år siden, hvilket den pågældende bekræfter. Pågældende havde fæstet sig ved, at det af bekendtgørelsen fremgår, at bistandsværger er pålagt tavshedspligt. Og netop dét at udveksle oplysninger om klienterne i en fælles runde, harmonerer dårligt med at overholde sin tavshedspligt:

”Det var som et punkt, men det har vi fået stoppet – det går jo ikke. Det jeg navnlig var ked af, det var, at det var begyndt at rygtes blandt klienterne, at vi sad og sladrede, og så er det helt galt. Det er selvfølgelig et problem, i hvilket omfang kan man bringe nogen ting frem om sin klient med henblik på at få et godt råd af de andre uden at krænke sin tavshedspligt. Det er problematisk. Udveksling af oplysninger mellem bistandsværgerne om de enkelte klienter er standset nu og i vejledningen til bistandsværger er et afsnit om “kollektiv tavshedspligt” udgået”.

Flere bistandsværger har behov for et forum, hvor de kan få afløb for tanker og frustrationer ved et til tider ensomt hverv. Samtidig er det nødvendigt at være sig bevidst om, hvad det indebærer at have tavshedspligt. Om afmatning i københavnergruppen udelukkende kan forklares med uenighed om udveksling af oplysninger, eller om der også ligger andet til grund, er uvist. Det er problematisk og trist for hele gruppen, at de ikke længere oplever et fællesskab, hvor de kan dele erfaringer og hente støtte.

I forhold til Aarhusgruppen er det problematisk, hvis de forsat udveksler personfølsomme oplysninger. Der er behov for, at bistandsværgerne introduceres til vigtigheden af at overholde tavshedspligt, og at de i stedet når frem til en samtaleform, hvor de situationer, de har behov for at drøfte, bliver formuleret i generelle termer.

Bistandsværgemøderne var oprindeligt tænkt som et forum for oplæring. Måske burde møderne nytænkes med en ny struktur, hvor der sker en reel oplæring eventuelt med eksterne undervisere, mødepligt til et vist antal møder om året og med bestemte temaer, der gennemgås undervejs.

6.3 BISTANDSVÆRGENS FORHOLD TIL DE ANBRAGTE

At skulle fungere som familieerstatning for et fremmed menneske i krise, et menneske, der er anbragt for alvorlig personfarlig kriminalitet, er en af de forpligtelser, som bistandsværgerne har sagt ja til i kraft af deres funktion. Hvilke relationer opbygger de til de anbragte, hvor meget lukker de dem ind i deres eget liv – hvordan ser hverdagen ud som bistandsværge?

En bistandsværge, der har været værge for flere, fortæller:

”Man opbygger et tillidsforhold. De ved godt, at jeg ved, hvad de har lavet. Men det, der betyder allermest, det de har gjort, det taler vi aldrig om. Det er min holdning, at det er dem, der skal lukke op, hvis de vil. Men det er lidt underligt, at man har sådan et venskabeligt og tillidsfuldt forhold, mens det der i virkeligheden betyder allermest, det taler vi ikke om”.

Der er forskel på, om man er bistandsværge for en forvaringsdømt i Herstedvester eller en retspsykiatrisk patient i Risskov, eller om det er en person, der er tilbageholdt og sendt til mentalundersøgelse. Tilbageholdte befinder sig i en venteposition; de er sendt til Danmark kort tid efter, at de har begået en alvorlig kriminel handling. Det betyder, at de er i en følelsesmæssig kaotisk tilstand. I mange tilfælde har de familie og venner derhjemme, som kan være ramt af den kriminalitet, de har forvoldt. Samtidig med at de er revet væk fra familie og vante omgivelser, er deres liv og fremtid uvis. Det kræver en bistandsværge, der har forståelse for deres situation og som kan tale med dem om de udfordringer, de står overfor.

Alle interviewede bistandsværger ser det som deres opgave at motivere til ændring af adfærd, følge institutionens anvisninger og støtte i den anbragtes forbedringer, så vedkommende kan komme videre i sin afsoning. Hvordan det bliver grebet an, forklarer en bistandsværge:

”I starten var det meget med, hvordan man som person skal komme videre med alle de følelser. Jeg kan jo slet ikke forestille mig, hvordan det er. Så det er vigtigt, at vi har en god kontakt med hinanden. Og så har jeg snakket rigtig meget med ham om uddannelse, og jeg har været til

møde med psykologen og socialrådgiveren, hvor vi talte om de trin, der skal til for at komme videre".

Mindst en gang om måneden skal bistandsværgen besøge den anbragte, men flere fortæller, at de gør det oftere. Typisk er det i starten af forløbet, at bistandsværgen kommer hyppigt på besøg, måske en gang om ugen eller hver 14. dag. Efterhånden som tilliden opbygges trappes besøgene ned til hver tredje uge eller en gang om måneden. Mellem besøgene holder flere af bistandsværgerne telefonisk kontakt til den anbragte, og alle de interviewede bistandsværger fortæller, at de gerne lægger yderligere besøg ind, hvis der er behov for det.

Bistandsværgerne investerer en stor del af sig selv og deres eget liv i at opfylde opgaven. Og mange åbner deres hjem, når den pågældende er kommet så langt i forløbet, at der er opnået udgang. Om det fortæller en bistandsværge:

"Jeg har tilbudt dem det. De skal også se, at der findes andet end Herstedvester. Den ene af dem har jeg jo haft i mange år. Så er det jo som om, at deres verden det er Herstedvester, de tør ikke at komme ud. Jeg skal faktisk lokke dem med, at når de har udgang, så må de godt besøge mig. På den måde ser de, at der også er andet end deres lille firkantede verden".

Flere af de interviewede bistandsværger lægger vægt på læringsdelen for den anbragte i det at komme på besøg hos bistandsværgen:

"Det er vigtigt, at vi åbner vores hjem for dem, sådan at de får mulighed for at genkalde sig, hvordan det er at være i et hjem og være gæst hos andre mennesker".

Der kan dog være situationer, hvor en bistandsværge kan føle sig presset til at få anbragte på besøg i sit hjem. Hvis ikke der kan findes andre udgangsadresser, kan det forhindre den anbragte i at komme videre i sit udgangsforløb, hvis bistandsværgen ikke tager imod den pågældende. Spørgsmålet er, om det er rimeligt at lægge et sådan pres på en bistandsværge.

Mange er bistandsværge for den samme person i en lang årrække. Den relation, der opstår, udvikler sig ofte til en form for venskab – et ulige venskab, som en beskriver det. Bistandsværgen lytter til den anbragtes problemer, glæder og sorger, fortæller måske lidt fra sit eget liv, men deler ikke egne problemer med klienten. Nogle bistandsværger forklarer, at de har et "bror-søster"-forhold, andre omtaler anbragte som "mine drenge", samtidig med, at de lægger vægt på en professionel distance. En bistandsværge uddyber:

"Det er en balancegang, netop fordi vi har den der dobbeltrolle. Når man har en klient over en del år, så kræver det jo lidt, at man holder en form for afstand. For selvom vi skal være familieerstatning, og der kommer en tæt relation, så er det vigtigt, at man også holder en professionel afstand, sådan så der ikke opstår et afhængighedsforhold. Vi er måske nogen af de eneste mennesker, som de ser og har en relation til, som er uafhængig af de institutioner, de er anbragt på. Det er vigtigt, at vi støtter den enkeltes selvstændighed, så de kan stå på egne ben. Så dobbeltrollen tror jeg er en af de største udfordringer, vi har".

Behandlingspersonalet ved både Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov og Herstedvester Fængsel er bekymrede for, hvorvidt bistandsværgerne er godt nok rustet til mødet med svært psykisk syge eller personer med personlighedsforstyrrelser. De anbragte kan reagere med vredesudbrud og trusler, ligesom en anbragt kan forelske sig i sin bistandsværge, hvilket også kan være en svær situation for bistandsværgen.

Bistandsværgerne beretter da også om ubehagelige oplevelser. Når man vier en stor del af sit liv til at hjælpe et andet menneske, kan der opstå øjeblikke, hvor det virker sårende, hvis den anbragtes afmagt og vrede mod systemet rammer bistandsværgen. Og selvom bistandsværgen nok er bevidst om, at det ikke er personligt, kan det blive for meget at bære:

"Han ringede til mig og var sur. Han var så gal og utilfreds med det ene og det andet. Jeg blev så ked af det lige pludselig. Jeg følte det som om, der var et eller andet der gik i stykker indeni".

Flere bistandsværger fortæller om anbragte, der pludselig ikke vil have dem som bistandsværge længere. Årsagerne hertil kan være mange, men for nogle bistandsværger opleves denne afvisning som en slags nederlag.

En bistandsværge fortæller om, hvordan en anden anbragt har angivet bistandsværgen til personalet på institutionen for at have sex med en anbragt under et besøg. Bistandsværgen beskriver det som en intimiderende og krænkende oplevelse, hvor vedkommende både blev ked af det og bekymret for, hvorvidt det ville få indflydelse på det videre forløb som bistandsværge.

Når de ubehagelige oplevelser opstår, vælger nogle af bistandsværgerne at inddrage koordinatoren, mens andre holder det for sig selv. Koordinatoren sørger i mange tilfælde for, at bistandsværgen får mulighed for ekstra supervision ved de svære episoder. Det er uklart, hvorvidt der er behov for yderligere tiltag på dette område.

Bistandsværger, der har modtaget supervision ved ubehagelige hændelser, har haft udbytte af supervisionen, mens andre mener, at de fint er i stand til selv at håndtere situationen.

6.4 SAMARBEJDE MED INSTITUTIONERNE

Vores regelgrundlag er bekendtgørelsen. Men på en eller anden måde, så bliver vi behandlet som besøgende med besøgstilladelse og alt muligt andet. Nej! Vi har krav på at komme ind og besøge de her mennesker. Hvis der sker et eller andet akut en dag, så bør det være sådan, at jeg kan ringe til Herstedvester Fængsel og sige, at nu kommer jeg om time, uanset at der ikke er bestilt tid. Det synes jeg følger af bekendtgørelsen.

Selvom det af bistandsværgebekendtgørelsen tydeligt fremgår, hvilke forpligtelser der påhviler institutionerne, så oplever bistandsværgerne ikke altid, at det foregår lige gnidningsfrit. Samtlige interviewede bistandsværger giver udtryk for, at de ikke tror, at man på institutionerne er helt klar over, hvilken funktion bistandsværgerne skal udfylde, og at personalet ikke kender forskel på besøgsvenner og bistandsværger.

En bistandsværge forklarer, at det kan være vanskeligt at få det fornødne materiale fra institutionen, når man skal sætte sig ind i den anbragtes sag. Der er forskel på, hvilke regler der gælder på de forskellige institutioner, og flere bistandsværger mener, at det særligt i Herstedvester Fængsel er lidt mere besværligt at få svar på sine henvendelser, hvilket kan være medvirkende til, at de fra fængslets side oplever få henvendelser fra bistandsværgerne:

Herstedvester er sådan lidt mere firkantet. Så bliver man hele tiden henvist rundt i systemet, de er lidt svære at danse med. Det skal være meget, meget alvorligt, før at jeg kontakter dem direkte, ellers går det gennem koordinatoren".

En anden bistandsværge, der både har klienter i Herstedvester og på institutioner, synes det er mere enkelt at være bistandsværge for herstedvesteranbragte, da der i et fængsel er mere faste rammer, og det er domstolene der vurderer, om der skal ske ændringer. Anderledes er det for anbragte i psykiatrisk regi, hvor det kan være op til overlægen at vurdere, hvad der skal ske.

En af bistandsværgernes opgaver er at sikre sig at indgreb overfor den anbragte ikke opretholdes længere end højest nødvendigt. Her savner flere bistandsværger at modtage skriftlige afgørelser på de tiltag, der foretages overfor anbragte, så de bedre kan vurdere, på hvilket grundlag eksempelvis en disciplinær foranstaltning er foretaget. En bistandsværge kommer med et eksempel:

"Min klient fik en ekstra straf med, at han ikke må blande sig med andre grønlændere i seks måneder, det har jeg aldrig hørt før. Så det jeg efterlyser, er de regler. Vi skal samarbejde, men jeg vil gerne vide, hvad det er for nogen regler, de har fulgt, for så lærer vi det".

Et vanskeligt område for bistandsværgerne som lægfolk at vurdere, er den psykiatriske behandling. De kan observere ændringer ved deres klienter, men hvornår og på hvilket grundlag kan de gribe ind? Om det forklarer en bistandsværge:

"De bliver bombarderet med medikamenter, de kan risikere at dø af det. I årenes løb kan jeg jo følge med i, hvordan de forandrer sig virkelig meget. De skal behandles, så de kan komme ud i samfundet igen, men nogen af dem, der går det desværre den modsatte vej. De bliver syge af det. Det er de psykiatriske overlæger, der har så meget magt, så nogen gange klager jeg over den behandling, som de får".

Nogle af bistandsværgerne giver udtryk for, at netop fordi de er lægfolk, har de oplevet, at det var svært at få respekt på institutionerne. De mente, at deres henvendelser ikke blev taget alvorligt, eller at de blev overset. Lige så vel som det er nødvendigt, at bistandsværgerne kender til anbringelsesinstitutionernes regler og beføjelser i forhold til anbragte, er der tilsyneladende også behov for at personalet på institutionerne sætter sig ind i, hvad der ud fra bekendtgørelsen forventes at de lever op til. En bistandsværge uddyber:

"Det er rigtig vigtigt at de overholder de retningslinjer, der er udstedt for dem, for ellers skrider det jo. Samtidig er det vigtigt for de anbragte, at institutionerne også sætter sig ind i den rolle, som vi nu har som bistandsværger, og at de er med på, at vi har nogen rettigheder og opgaver, som vi skal varetage, når vi kommer. At personalet byder os velkomne, for det er vigtigt, at vi har en god kontakt. Men også at vi respekterer de grænser og rammer, som de har at arbejde under".

6.5 BISTANDSVÆRGERS BETYDNING FOR TVANGSANBRAGTE GRØNLÆNDERE I DANMARK

Blandt personalet på både Herstedvester og Retspsykiatrisk afsnit, R3, i Risskov er man ikke i tvivl om, at bistandsværgerne udfylder en vigtig rolle i de anbragtes liv.

Psykologen for de grønlandske indsatte på Herstedvester uddyber:

”Mange af dem er her jo alene uden at have ret mange ressourcer at trække på. Så bistandsværgen er rigtig vigtig for dem, både som en der guider dem i deres afsoning, men også som mere end det. En bistandsværge bliver jo også en bekendt, en de får en relation til, en der troligt kommer og besøger dem, og lægger øre og skulder til. Livet er svært som indsat”.

I Herstedvester Fængsel var der 23 grønlandske forvaringsdømte i maj 2018, hvoraf de 21 indgik i spørgeskemaundersøgelsen. Ud af de 21 svarede 19, at de havde en bistandsværge, mens de sidste to ikke havde. Det viser sig dog, at også de har bistandsværger, men at de ønsker at skifte til en ny. Fire af de indsatte har haft den samme bistandsværge under hele deres afsoning, mens hele 17 har haft flere forskellige bistandsværger. Seks indsatte skiftede bistandsværge på grund af, at bistandsværgen ønskede at stoppe, mens for de resterende 11 var det den indsatte selv, der ønskede at stoppe samarbejdet med bistandsværgen – eller der var en bestemt anden person, som de foretrak som bistandsværge. Begrundelse for at ville ”afskedige” sin bistandsværge var blandt andet, at bistandsværgen kom for sjældent.

Alle indsatte, der deltog i undersøgelsen, mente, det var vigtigt at have en bistandsværge. Det blev uddybet med udsagn som, *”at man ville være helt alene uden en bistandsværge”, ”det er vigtigt, når man er langt væk”, ”at det især er vigtigt i starten”*, og *”at det betyder meget, at det er den rigtige rigtig bistandsværge, man får”*.

Bistandsværgens vigtigste opgave er for 16 ud af de 21 indsatte, at de kommer på besøg. I de fleste besvarelser fremgår det, at bistandsværgen kommer én gang om måneden, nogle få svarer, at de får besøg flere gange om måneden. Noget af det, der bliver lagt vægt på ved besøgene, er *”at være der for mig” og ”hjælper med at holde kontakt til min familie”*, mens flere lægger vægt på, at bistandsværgerne er gode til at lytte. To indsatte fortæller at de sjældent får besøg. Den ene fordi vedkommende ikke ønsker at have besøg af sin bistandsværge, men for den anden bliver det begrundet med, at bistandsværgen ikke har tid og har mange personlige problemer.

Udover at modtage besøg mener respondenterne, at det er vigtigt, at bistandsværgen hjælper, når de skal i retten, og at de hjælper med at skrive klager. Her svarer 12 indsatte, at de har fået hjælp til at skrive klager over forholdene i fængslet uden at uddybe indhold i klagerne.

Der er generelt stor tilfredshed med bistandsværgerne i Herstedvester. Kun to svarer, at de er utilfredse med deres bistandsværge, og ligeledes to indsatte mener, at deres bistandsværge ikke er godt nok oplært til at varetage opgaven.

På Retspsykiatrisk afsnit, R3, kan det være en udfordring for bistandsværgerne, at nogle patienter er meget psykisk syge og stærkt medicineret. Overlægen fortæller:

”Det er overraskende lidt, nogle at vores patienter ved om deres egen situation - også selvom vi prøver at informere patienterne på mange måder. Jeg kan være i tvivl om, om alle patienter forstår bistandsværgens rolle. For nogle patienter er bistandsværgen den eneste, der besøger vedkommende og giver gaver til jul og fødselsdage. På den måde yder bistandsværgerne en stor indsats”.

På R3 blev der interviewet fire retspsykiatriske patienter, der alle har bistandsværger. Interviewene blev gennemført med tilstedeværelse af en repræsentant fra personalet enten af sikkerhedsgrunde, som tolk, eller fordi patienten var meget syg. Overlægens udsagn om, at flere patienter ikke er klar over, hvorfor bistandsværgen kommer, blev i forhold til tre af de fire bekræftet. De gav udtryk for, at det var rart at få besøg af bistandsværgen. På spørgsmålet om, hvad det bedste ved at have en bistandsværge var, svarede de tre enstemmigt *”at han/hun kommer med sodavand”*. Den sidste havde et lidt større indblik og begrundede:

”Hun taler min sag. Og så forklarer hun, hvordan det hele foregår og giver mig oplysninger med retten og sådan noget. Når jeg skal i retten, så siger hun, hvad der skal ske. Hvis jeg ikke havde en bistandsværge, så havde jeg ikke forstået noget”.

De interviewede patienter på R3 i Risskov sætter pris på deres bistandsværge, men det er usikkert, hvor meget de forstår af pågældendes rolle. For dem er det især omsorgsdelen, der er vigtig. At sikre sig at anbragtes rettigheder bliver overholdt, at ophold, tvangsindgreb og andre foranstaltninger ikke strækker sig længere end højest nødvendigt, må derfor være en stor udfordring for bistandsværgen at vurdere.

Det fremgår tydeligt, at omsorgsdelen er af stor betydning for de anbragte i Danmark – både i Herstedvester og i Risskov. Indsatte i Herstedvester er sig mere bevidste om, hvilken rolle bistandsværgen har, og hvordan de kan få hjælp i forhold til behandling af deres sag i retten og forhold, der vedrører deres afsoning. For de retspsykiatriske patienter er det mere tvivlsomt, hvor mange der er klar over, hvilke rettigheder de har, og hvordan bistandsværgen kan bistå dem. Der påhviler derfor bistandsværgerne et ansvar om ekstra fokus på, hvad de anbragte udsættes for – at de ikke bliver glemt i systemet.

6.6 ILDSJÆLE OG AKTIVISTER - NÅR BISTANDSVÆRGER SÆTTER DEN POLITISKE DAGSORDEN

I alle årene har kredsen omkring de grønlandske anbragte i Danmark været præget af mennesker, der var villige til at gå et ekstra skridt for de mest udstødte. I perioder har nogle ildsjæle gjort en ekstra indsats for at gøre opmærksom på det umenneskelige i nedsendelserne til Danmark og de indsattes afsoningsvilkår. Et budskab, hvor det hjemme i Grønland ikke altid var lige nemt at være budbringer. Mange af de dømtes gerninger har forvoldt stor smerte i de små grønlandske samfund, så det at kæmpe for deres rettigheder var ikke velanset. Eksempelvis blev forfatter og radiovært Tine Bryld lagt for had i Grønland, da hun med bøgerne ”Abel” og ”De nederste i Herstedvester” i 1992 satte fokus på grønlænderne i Herstedvester. Og en nu afdød bistandsværge fortalte for år tilbage, hvordan hun ikke længere var velkommen i sit barndomshjem i den grønlandske by, hun kom fra, da hun blev bistandsværge for en dømt, der med sin forbrydelse havde skabt stor sorg i hjembyen. For flere af særligt de første grønlandske bistandsværger og øvrige ildsjæle, der har kæmpet for at forbedre de grønlandske anbragtes vilkår, har det haft store omkostninger. Alligevel er de fortsat.

Da bistandsværgeordningen i 1970’erne blev lagt ind under rådgivningskontoret Pooq, skyldtes det en vilje hos en lille flok ved Pooq, der kæmpede for, at alle anbragte grønlændere i Danmark, selv de der havde begået frygtelige handlinger, havde krav på en værdig behandling på et sprog, de kunne forstå.

I 1992 forsøgte en person, der foretrak at gå under synonymet ”Tulugaq” (Ravnen) at starte en grønlandsk forening i Danmark til støtte for de grønlandsk dømte. Foreningen skulle være en grønlandsk pendant til den danske forening KRIM (støtteforening for indsatte). Initiativtageren lavede et opslag i Det Grønlandske Hus, hvor støtter til foreningen kunne skrive sig på. I opslaget stod bl.a.:

”Vi hører af og til om grønlandske fangers vilkår i danske fængsler og på diverse psykiatriske ”behandlings”-institutioner, hvor forholdene beskrives som ikke særligt betryggende, ja endog værende i strid med menneskerettighederne… De grønlandske fangers forhold har længe været en varm kartoffel for myndighederne, der er efterhånden gået 20 år uden, at der sket noget!... Det er på tide at lave en støtteforening for denne gruppe af vores landsmænd, en forening, der kan virke som en pressionsgruppe over for myndighederne og samtidigt have en rådgivende funktion for den enkelte”.

Fra Det Grønlandske Hus skrev man til initiativtageren, at man ville støtte oprettelsen af foreningen, da man *”i mange år har talt om, at der var behov for en sådan forening/pressionsgruppe”*. Endvidere ønskede Huset at støtte foreningen med en lille startkapital.

Det har ikke været muligt at finde flere oplysninger om foreningen i Det Grønlandske Hus’ arkiver, så om foreningen blev til virkelighed er uvist. Ligesom det heller ikke vides om ”Tulugaq” selv var bistandsværge.

Til gengæld så en anden forening i 1992 dagens lys, fra en noget anden kant. Nogle idealistiske højesteretsadvokater var gået sammen med bl.a. Tine Bryld og havde stiftet ”Foreningen til fremme af retssikkerheden indenfor den grønlandske strafferetspleje”. Denne forening stod i støttekredsen af bistandsværgerne, men var ellers ikke involveret i bistandsværgernes arbejde.

Da Den Grønlandske Retsvæsenskommission i 1994 blev nedsat, var et af kommissionens formål blandt andet, at der skulle findes en løsning i Grønland til de forvaringsdømte grønlændere i Herstedvester. Samtidig oplevede bistandsværgerne i årene der fulgte, at udviklingen på Herstedvester var gået i stå, behandlingen af grønlænderne var mangelfuld, og der var meget lidt grønlandsktalende personale, samtidig steg antallet af forvaringsdømte grønlændere sendt til Herstedvester voldsomt: I 1998 var der seks grønlandske forvaringsdømte, i 2003 var det steget til 18. Problemerne blev drøftet på de månedlige bistandsværgemøder i Det Grønlandske Hus. Efterhånden bar bistandsværgemøderne præg af også at være en form for aktionsmøder. Der blev rettet henvendelse til både ledelse og bestyrelse for Det Grønlandske Hus, som blev bedt om at gå ind i sagen på vegne af bistandsværgegruppen. Direktøren i Det Grønlandske Hus skrev til Direktoratet for Kriminalforsorgen og Justitsministeriet, uden det førte noget nævneværdigt med sig, man måtte vente på Retsvæsenskommissionens betænkning – der først blev færdiggjort i efteråret 2004.

I 2002-2003 var tålmodigheden ved at være brugt op i bistandsværgegruppen, der oplevede, at Direktoratet for Kriminalforsorgen og Justitsministeriet brugte Retsvæsenskommissionen som en ”syltekrukke”, hvor man under kommissionsarbejdet kunne undlade at bruge penge på forbedringer for de grønlandsk dømte. Samtidig mente bistandsværgerne ikke, at der var nok gennemslagskraft i henvendelserne fra ledelsen i Det Grønlandske Hus. Det

blev besluttet selv at tage affære. Bistandsværgerne valgte at gå enegang udenom Det Grønlandske Hus.

I løbet af 2003 og 2004 forsøgte bistandsværgerne ad flere veje at få sat fokus på området. Der blev skrevet debatindlæg, taget kontakt til journalister, og der blev indledt samarbejde med de to grønlandske folketingsmedlemmer, Lars-Emil Johansen og Kuupik Kleist. Samarbejdet førte til, at Den Nordatlantiske Folketingsgruppe (de to grønlandske folketingsmedlemmer og det ene færøske medlem) i slutningen af 2003 fremsatte et forslag til folketingsbeslutning om ophævelse af kriminallovens regel om anbringelse af grønlændere på ubestemt tid i lukket anstalt i Danmark (B64/2003). Forslaget indebar, at det tidsubestemte aspekt skulle bibeholdes, men tiden i et dansk fængsel skulle gøres tidsbestemt. Det ville tvinge Herstedvester til at arbejde mere målrettet med de forvaringsdømte, der indenfor en bestemt periode skulle være i stand til videre afsoning i Grønland.

Ved førstebehandlingen af beslutningsforslaget tegnede der sig et flertal i Folketinget, og forslaget blev sendt til behandling i Retsudvalget. Mellem første- og andenbehandlingen havde to bistandsværger sammen med et medlem fra Rådet for Socialt Udsatte foretræde for Folketingets retsudvalg. Her fik delegationen lejlighed til at uddybe, hvad de anså som fordelen ved beslutningsforslaget. Ligesom der blev redegjort for, hvilke problematiske forhold der var på Herstedvester i forhold til grønlænderne, og hvilke behov der var for ændringer med bistandsværgeordningen. På baggrund af bistandsværgedelegationens foretræde besluttede Retsudvalget, at de før andenbehandlingen ville besøge de grønlandske indsatte i Herstedvester.

I sidste ende blev beslutningsforslaget forkastet. Men i tiden efter havde forholdene for de grønlandske indsatte i Herstedvester både medier og politikeres bevågenhed. Hvilket førte til forbedringer på grønlænderafdelingen i Herstedvester.

I de perioder hvor der har været fokus på tvangsanbragte grønlændere i Danmark, har det udelukkende været de indsatte i Herstedvester. De retspsykiatriske patienter anbragt til foranstaltninger for psykisk syge har hverken haft mediers eller politikeres opmærksomhed.

6.7 OPSAMLING

Hvervet som bistandsværge er præget af mennesker med et stærkt socialt engagement, der giver en stor del af sig selv til de anbragtes bedste. Enkelte går skridtet videre, ud over at være der for den enkelte, kæmper de for den samlede gruppe af grønlandske anbragte i en sådan grad, at de i perioder har bidraget til at påvirke den politiske dagsorden.

Foruden at ville gøre noget for et menneske, der har det svært, er personlig udvikling blandt de faktorer, der motiverer bistandsværgerne til at kaste sig ud i hvervet. En udvikling, der efter alt at dømme kunne struktureres og styres mere effektivt, end det sker i dag. Bistandsværgemøderne kunne være et godt forum hertil, hvor især københavnergruppen synes at være inde i en periode med afmatning. Dobbeltrollen, som hvervet indebærer, er en udfordring, hvor der særligt i forhold til den retlige del gives udtryk for behov for mere viden og vejledning. Det kan være en balancegang, at skulle udgøre familieerstatning og samtidig holde en professionel distance og ikke lade sig presse til for eksempel at være udgangsadresse og modtage besøg af anbragte mod sin vilje. Det vil for de fleste bistandsværger være givtigt med et større indblik i psykiatriske diagnoser, og hvordan bistandsværgerne selv håndterer anbragtes problemer, det vil supervisionsordningen sandsynligvis kunne imødekomme.

De anbragte giver udtryk for, at det er af stor betydning at få bistandsværgens besøg, at have relationer til mennesker, der ikke er en del af systemet og at få hjælp til at forstå deres retssager. Selvom bistandsværgerne skal være familieerstatning, så frarådes det, at det i udgangspunktet er pårørende, der beskikkes.

Bistandsværgerne mener, at det kan være vanskeligt at trænge igennem til personalet på institutionerne, hvor de som lægfolk savner mere anerkendelse og respekt, ligesom det kan være vanskeligt at argumentere overfor fagfolk. De oplever, at der på institutionerne ikke er tilstrækkeligt kendskab til den funktion, bistandsværgerne udfylder, og at der på flere institutioner ikke er kendskab til, hvilke forpligtelser der påhviler institutionen i forhold til bistandsværgeordningen. Flere bistandsværger har haft svært ved at få udleveret relevant materiale om de anbragte, og de savner, at der udleveres skriftlige afgørelser, hvor det fremgår, hvilke regelgrundlag der er anvendt, når der på institutionerne foretages indgreb udover selve foranstaltningen. Som det fremgår, er der behov for bedre kommunikation og udveksling af regelsæt og andre relevante oplysninger mellem anbringelsesinstitutioner og bistandsværger. Det kan undre, at det ikke er sat i system, spørgsmålet er dog, hvor ansvaret ligger, og på hvis initiativ det skal ske – institutionernes, bistandsværgekoordinatorens – eller en helt tredje part?

Kapitel 7

BISTANDSVÆRGEORDNINGEN I GRØNLAND

I Grønland findes der ikke en bistandsværgekoordination i lighed med den som varetages fra Det Grønlandske Hus i København. Det betyder, at der ikke er en samlet instans i Grønland, der står for rekruttering, udpegning og oplæring af bistandsværgerne i landet.

Bistandsværgerne i Grønland har stort set de samme opgaver, som i Danmark. En væsentlig forskel er dog, at omsorgsdelen ikke er så fremtrædende. Umiddelbart efter beskikkelsen skal bistandsværgen besøge den domfældte og til stadighed holde sig i forbindelse. Besøg skal ud over det første besøg ske efter behov. Der er altså ikke som i Danmark tale om, at bistandsværger i Grønland skal udfylde en familieerstatningsfunktion, og der er ikke krav om at de mindst en gang om måneden skal besøge den pågældende. Personer med krav på bistandsværge befinder sig over hele landet, enten som forvaringsdømte i en af landets seks anstalter eller som dømt til foranstaltning for psykisk syge ved en institution, boenhed eller i eget hjem. Det betyder, at bistandsværger er spredt ud over hele landet og derfor kan have vanskeligt ved at opbygge et fagligt netværk.

Når ansvaret for koordinering og administration er fordelt ud på flere aktører, er det nødvendigt at de enkelte instanser er sig bevidste om deres ansvar, og at der er en velfungerende kommunikation mellem de implicerede. I det følgende vil det blive belyst, hvordan bistandsværgeordningen i Grønland fungerer i praksis.

7.1 ORGANISERING AF BISTANDSVÆRGER I GRØNLAND

I Grønland er det politimesterembedet, der er pålagt at antage bistandsværger og indstille til retten, når der skal beskikkes en bistandsværge. Hvis det er muligt, vælges en bistandsværge fra domfældtes nærmeste familie, ellers er det de kommunale myndigheders ansvar at finde frem til egnede og villige bistandsværger.

Under Den Grønlandske Retsvæsenskommissions arbejde havde Grønlands Landsret stillet i udsigt, at der ville blive indgået aftale med en advokat, der havde virke i både Grønland og Danmark, som skulle være vejledningsinstans for bistandsværger. En funktion, der alligevel ikke er blevet oprettet. I stedet er det Retten i Grønland, der har fået pålagt at vejlede og oplære bistandsværgerne i Grønland.

Administration og udbetaling af honorar er politimesterembedets ansvar.

7.1.1 REKRUTTERING AF BISTANDSVÆRGER

Af politiets seneste liste fremgår det, at der ved udgangen af juni 2018 var 94 personer med krav på bistandsværge i Grønland. Heraf havde 55 en bistandsværge, mens 39 personer endnu ikke havde fået beskikket en bistandsværge. Hos politiet var der registreret 43 bistandsværger med bopæl i Grønland. I alle grønlandske kommuner befinder sig personer med krav på bistandsværge.

Om årsagen til, at det er de kommunale myndigheder og ikke politiet, der finder frem til bistandsværger, forklarer chefanklager ved Grønlands Politi:

"Det er politiet, der skal varetage samfundets interesse i, at dommen opretholdes så lang tid, det er nødvendigt – selvfølgelig ikke længere, men så lang tid, det er nødvendigt. Så er det selvfølgelig ikke politiet, der skal finde den person, der skal være domfældtes tillidsmand. Derfor er det jo i sagens natur kommunen, der skal finde

de her bistandsværger, som skal stå på den liste, som vi trækker fra".

Chefanklageren giver udtryk for, at det har været problematisk at få de kommunale myndigheder til at forstå og leve op til deres forpligtelser, som står i bistandsværgebekendtgørelsen. Og i de kommuner, hvor man har forstået sit ansvar, har det vist sig vanskeligt at finde egnede bistandsværger, uddyber chefanklageren:

"Behovet for bistandsværger set i forhold til befolkningen er jo voldsomt meget større, end det er i Danmark. Og så er det jo folk med en vis uddannelse og et vist overskud, som man typisk vælger til det her. Den restgruppe, der har sociale problemer, er noget større i Grønland, end den er i Danmark. Det betyder så også, at den velfungerende gruppe, som man kan trække på, er noget mindre. Og så er der jo den sproglige dimension, hvor man her i Grønland har en gruppe, der kun taler dansk, og det er jo svært, når en stor del af dem, der skal have bistandsværger, fortrinsvis er grønlandssprogede".

I forbindelse med dataindsamling til denne undersøgelse blev der i februar 2018 rettet henvendelse til samtlige kommuner, hvor der blev spurgt, om kommunen havde en medarbejder, som har dette som ansvarsområde, og om det var muligt at få oplyst antal bistandsværger i kommunen. En kommune undlod at svare, mens to kommuner henviste til kriminalforsorg og politi, da de mente det var her ansvaret lå. En kommune oplyste, at de ikke havde en ansvarlig medarbejder, da de ikke havde indstillet bistandsværger, men at de var opmærksomme på opgaven og ville fremadrettet have fokus på området. Fra samme kommune blev der udtrykt frustration over, at opgaven var lagt ud til kommunerne, da de ved meget lidt om bistandsværgeområdet. Hovedstadskommunen, Kommuneqarfik Sermersooq havde som den eneste kommune en medarbejder med ansvar for området. Heller ikke her er man begejstret for at have fået pålagt opgaven med at finde bistandsværger:

"Bekendtgørelsen er ikke optimal i forhold til grønlandske forhold, da kriminalretslige forhold ikke henhører kommunale opgaver. Opgaven med at få bistandsværger burde være et andet sted, måske á la Det Grønlandske Hus i København og ikke ved en kommunal instans".

Kommunen har haft opslag i Nuuk Ugeavis med henblik på rekruttering af bistandsværger, det førte ikke til nogen henvendelser. På initiativ fra den bistandsværgeansvarlige ved Kommuneqarfik Sermersooq afholdt kommune, politi og Retten i Grønland i maj 2018 et offentligt "gå-hjem-møde" med henblik på at oplyse om bistandsværgeordningen og rekruttering af nye værger, hvor der mødte 12 personer op. Efterfølgende har fem personer kontaktet kommunen med henblik på at blive bistandsværger. Et lignende arrangement er blevet afholdt for socialrådgiverstuderende ved Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet, her viste ni studerende interessere for at blive beskikket som bistandsværge.

Det er problematisk, at en stor andel af de personer i Grønland, som har krav på bistandsværge, ikke har fået én beskikket. Rekrutteringsproblemet forklares blandt andet med, at massen med de rette ressourcer er begrænset. Dertil kan man særligt i mindre byer og bygder nok heller ikke helt se bort fra det forhold, som gjorde sig gældende hos især de første bistandsværger for grønlændere i Danmark, at det i et lille samfund kan være vanskeligt at være talsmand for en person, der med sin kriminalitet har skabt ulykke i lokalsamfundet.

Det kan fremstå uansvarligt, at de kommunale myndigheder har så lidt kendskab til den funktion, de er sat til at varetage. Det er let at dømme kommunerne for ikke at leve op til deres ansvar på forsvarlig vis. Men som flere var inde på, er spørgsmålet, om de i forvejen overbebyrdede kommunale forvaltninger er det rette sted at placere en funktion, der skiller sig væsentligt ud fra forvaltningernes øvrige opgaver.

7.1.2 OPLÆRING OG VEJLEDNING

Når der skal udpeges en bistandsværge, er opgaven hos politiet at finde et navn på den liste, som de modtager fra de kommunale myndigheder. Der er ikke tale om et personligt møde med bistandsværgen. Der sker udelukkende sagsbehandling hos politiet, som herefter sender oplysninger til retten. Der foregår dermed ikke et "match" af domfældt og bistandsværge, og der er ikke nogen til at introducere dem for hinanden. Chefanklager ved Grønlands Politi uddyber:

"Bistandsværgen får beskikkelsen fra retten, og det samme gør den domfældte. Der er jo ikke en instans som Det Grønlandske Hus, men der er en forudsætning om, at det er bistandsværgen selv, der tager et initiativ til at tage kontakt til den domfældte".

Retten i Grønland har ansvar for vejledning og oplæring af bistandsværgerne. Her mener souschef og retsassessor ved Retten i Grønland, at det er politiet, der skal sikre, at det er den rette bistandsværge til den rette person:

"Det er min opfattelse, at det er politiets ansvar at sikre, at de personer, der antages, er generelt egnede til at være bistandsværger. De skal selvfølgelig også tjekkes i Det Centrale Kriminalregister, og i et eller andet omfang har de jo også et ansvar for den konkrete parring".

I forhold til forventninger om, hvordan politi og kommunale myndigheder finder frem til egnede bistandsværger, uddyber souschefen:

"Jeg har den forventning til de kommunale myndigheder, at de finder egnede personer, og at politiet så vurderer, at de også er egnede som bistandsværger. De personer, der skal have en bistandsværge, er jo en særlig kategori. Det er ikke en standard social klient, så det kan ikke nytte, at man får udpeget en socialrådgiverstudent på 20-21 år, som ikke har nogen livserfaring. Det vil være at gøre vedkommende, der skal have en bistandsværge og bistandsværgen selv, en bjørnetjeneste. Min forventning er, at det har de sociale myndigheder og politiet øje for".

Ifølge souschefen modtager en ny bistandsværge bekendtgørelsen, hvor det fremgår, hvilke rettigheder og forpligtigelser de har, samt at det er Retten i Grønland, der er vejledningsmyndighed. Fra Retten i Grønlands side har man ikke hidtil gjort noget aktivt for at komme i kontakt med bistandsværgerne eller afholdt kurser for dem. Bekendtgørelsen foreligger kun på dansk, så det udelukker rent grønlandssprogede bistandsværger fra at sætte sig ind i opgaven.

Hvorvidt bistandsværgerne i Grønland er klar over, at de har mulighed for vejledning hos Retten i Grønland er uvist. At dømme ud fra henvendelser til Retten i Grønland er det tvivlsomt, om de er klar over, hvordan de kan bruge vejledningen. Souschefen fortæller, at de henvendelser, han har modtaget siden 2010, "kan tælles på en hånd", og han erindrer ikke, hvilke spørgsmål det har drejet sig om.

Tre-deling af ansvaret imellem henholdsvis politi, kommunale myndigheder og Retten i Grønland virker uhensigtsmæssig. Der er gråzoner, hvor ansvaret ikke er entydigt, og hvor der ikke er helt enighed om, hvor meget hver enkelt myndighed skal foretage sig. Bistandsværgerne har ikke et fast kontaktpunkt, og ingen der introducerer dem til opgaven eller deres klient. I princippet modtager de blot et brev med et navn og kontaktoplysninger på en domfældt, som de skal besøge umiddelbart efter beskikkelsen. Og hvordan forholder det sig, hvis bistandsværgerne ikke kontakter klienten? Hvem holder øje med, at bistandsværgerne varetager deres opgaver på forsvarlig vis? Det fremgår ikke af bekendtgørelsen, hvilken instans der har ansvar for dette. Dermed er der risiko for, at nogle klienter blot har en bistandsværge på papiret, men i realiteten ikke får den hjælp, de har ret til. Til det svarer souschef ved Retten i Grønland:

"Ifølge bekendtgørelsen kan den dømte henvende sig til politiet og bede om at få en ny bistandsværge. Så er det politiet, der skal køre den videre derfra".

Det indebærer, at den dømte er orienteret om sine rettigheder til at få beskikket en bistandsværge, og at vedkommende har de fornødne ressourcer til at kontakte netop den myndighed, som skal sikre sig, at dommen mod vedkommende opretholdes så længe, det er nødvendigt. Hensigten med en bistandsværge er at have en person, der kan støtte den dømte i blandt andet kontakt til myndigheder. Det er sandsynligvis de færreste personer med krav på en bistandsværge, der har ressourcer til selv at kontakte politiet, hvis de har klager over deres bistandsværge.

7.2 DE FULDBYRDENDE MYNDIGHEDER I GRØNLAND

I Grønland er der ingen retspsykiatrisk afdeling. Fuldbyrdelse af foranstaltninger for psykisk syge varetages af sundhedsvæsenet, hvilket vil sige, at det er de grønlandske kommuner, der i samarbejde med Grønlands Selvstyre skal finde egnet bosted, mens Kriminalforsorgen medvirker til at udarbejde handlingsplaner og holder sig orienteret om de dømtes forhold.

Det er i Kriminalforsorgens regi, at forvaringsdomme fuldbyrdes i en af landets seks anstalter. De fuldbyrdende myndigheder i Grønland er i lighed med institutionerne i Danmark forpligtet til at oplyse bistandsværger om, når de modtager en person med krav på bistandsværge, og når opholdet er afsluttet. Ligesom bistandsværgerne skal have mulighed for fri og uhindret kontakt til de anbragte, og myndighederne skal på begæring fra bistandsværgerne udlevere relevante oplysninger.

Hvor meget kendskab har de fuldbyrdende myndigheder i Grønland til bistandsværgeordningen, deres egne forpligtigelser, og hvor meget kontakt er der med bistandsværgerne?

7.2.1 FULDBYRDELSE AF FORANSTALTNINGER FOR PSYKISK SYGE

Både kommuner og selvstyre er involveret i fuldbyrdelse af foranstaltninger overfor psykisk syge, men hverken Socialstyrelsen eller kommunerne har været i stand til at oplyse, hvor mange personer der er idømt denne foranstaltning. Socialstyrelsen oplyste, at der ikke befandt sig nogen i Grønland, eftersom der ikke findes egnede institutioner. Mens ingen af landets kommuner har svaret på,

hvor mange af kommunens borgere, der er omfattet. Fra en kommune lød svaret:

"Jeg ved det ikke, jeg kan ikke en gang gætte på et tal".

På Dronning Ingrids Hospital i Nuuk anslår den konstituerede ledende overlæge på Psykiatrisk afdeling, A1, at der i Grønland er knap 100 retspsykiatriske patienter, der er omfattet af foranstaltninger for psykisk syge. Patienterne er fordelt over hele kystens byer. Overlægen fortæller, at de retspsykiatriske patienter enten bor på døgninstitutioner eller boenheder, hvor der er personale hele døgnet, i bofællesskaber, der ikke er døgnbemandede, men har en tilknyttet støtteperson, der kommer dagligt, eller i egen bolig.

Ud af de retspsykiatriske patienter, som overlægen har været i kontakt med, har vedkommende kun kendskab til to patienter, som havde bistandsværger. Det fremgår ikke af den dom, som hospitalet modtager, hvem der er patientens bistandsværge. Overlægen fremhæver om de få tilfælde, hvor patienter havde bistandsværger:

"Det er vi rigtigt glade for, fordi det faktisk var med til at gøre samarbejdet med patienten meget bedre. Der er nogle patienter, som ikke har meget netværk. Til møderne med både Kriminalforsorgen og psykiatrien er de ofte alene".

Politiet i Grønland udbetaler et årligt vederlag på 1.984 kr. til bistandsværger for dømte i Grønland. Derudover udbetales 1.488 kr. til bistandsværgen for hver tredje måned, hvor den dømte er anbragt i henhold til dommen. Det indebærer naturligvis, at politiet er klar over, at den dømte er anbragt. Flere af de dømte til foranstaltninger for psykisk syge opholder sig i eget hjem, men i perioder er det nødvendigt, at de bliver indlagt på Psykiatrisk afdeling eller anbragt på institution.

Ifølge bekendtgørelsen fremgår det, at institutionerne skal informere bistandsværgen, når de modtager en domfældt, hvilket kan være vanskeligt, hvis det ikke fremgår af patientens dom, hvem bistandsværgen er. Det fremgår ikke af bekendtgørelsen, om politiet skal informeres i forhold til udbetaling af yderligere vederlag til bistandsværgen, når en retpsykiatrisk patient indlægges i henhold til dommen. Overlægen mener, at der ved indlæggelse godt kunne forventes større indsats fra bistandsværgerne:

"Når en patient bliver indlagt i henhold til dommen, og hvis bistandsværgerne så bliver særligt honoreret i denne periode, kunne man jo dermed også kræve, at bistandsværgen er deltagende. Men vi ved ikke meget om bistandsværgerne, og hvad man kan forventer af dem".

Overlægen på Psykiatrisk afdeling finder det vigtigt, at der foregår det rette match, når der udpeges bistandsværge til de retspsykiatriske patienter:

"Det her match er vigtigt. Patienterne har udfordringer psykisk og med de kriminelle handlinger oveni, er det vigtigt, at bistandsværgen ved noget om, hvordan man skal forholde sig til særligt sikkerhed og adfærd. Det er ikke bare hvem som helst, der kan være bistandsværge. Jeg har nogle forventninger til, at bistandsværgen som person har en god ballast. Man kan ikke gå ud og ansætte helt unge mennesker, der ikke har et erfarings – og menneskeligt grundlag for at arbejde med mennesker med psykiske lidelse. Der er behov for introduktion, information og særlige kvalifikationer til dette job".

Endvidere mener lægen, at det kan være problematisk at anvende pårørende som bistandsværger, da det vil komplicere familierelationerne, og den pårørende kan komme i konflikt med, hvornår vedkommende optræder som familiemedlem, og hvornår det er bistandsværgerollen, der er fremtrædende. Flere retspsykiatriske patienter har i forvejen et kompliceret forhold til deres familier.

Ud fra sin egen professionelle erfaring med at arbejde med retspsykiatriske patienter, forventer overlægen, at der sker en form for oplæring af bistandsværgerne, der ruster dem til at møde patienter og kende systemet:

"Der er sikkerheds- og tavshedspligtsmæssige problematikker, som man måske ikke tænker over, hvis man er for nært relateret. Hvis man som bistandsværge skal hjem og besøge en retspsykiatrisk patient i deres eget hjem, skal man være forberedt til denne opgave. Det kræver undervisning og information, for vi skulle jo nødigt risikere, at en bistandsværge kommer til skade i sit arbejde. Det er desværre ofte folk tæt på en retspsykiatrisk patient, der er i risiko for at blive udsat for trusler eller vold".

Fra Psykiatrisk afdeling i Nuuk undrer man sig over de kommunale myndigheders rolle i at antage bistandsværger:

"Kommunen er jo selv en samarbejdspartner i nogle af de relationer, der er omkring en patient –fx ved tildeling af pension, støtte i hverdagen, bolig og økonomi. Det synes mere oplagt, at det er en myndighed, der ikke har part i de udfordringer, patienten kan have, der skal udvælge og ansætte bistandsværger. Det synes heller ikke relevant, hvis det er psykiatrien eller KIF, [Kriminalforsorgen i Frihed] der får denne rolle."

Selvom den fuldbyrdende instans skal informere bistandsværger, findes der meget lidt viden om bistandsværgeområdet. På Psykiatrisk afdeling, A1, i Nuuk bliver man sjældent gjort bekendt med, hvem de retspsykiatriske patienter har som bistandsværger, og det er kun i enkeltstående tilfælde, at personalet på A1 er stødt på en bistandsværge. I forhold til de retpsykiatriske patienter har de kommunale myndigheder en sammensat rolle, hvor de både skal være en del af den fuldbyrdende myndighed og finde egnede bistandsværger. Det til trods er der hos kommunerne en ringe indsigt i, hvor mange borgere der er underlagt denne foranstaltning.

7.2.2 FULDBYRDELSE AF FORVARINGSDOM, ANSTALTEN FOR DOMFÆLDTE

I politiets seneste opgørelse fremgik det, at der var 10 forvaringsdømte, der afsonede i en grønlandsk anstalt, hvoraf fem havde en bistandsværge. Anstalten for Domfældte i Nuuk er landets største anstalt, og huser fire forvaringsdømte, hvoraf to har fået beskikket en bistandsværge. Fra anstaltens side har man rykket både kredsret og politi for at få beskikket bistandsværge til de to, der mangler.

Flere af de mere erfarne anstaltsbetjente har i perioder været på udveksling i Herstedvester, hvor de har fået indblik i, hvordan bistandsværgeordningen fungerer i Danmark. Anstalterne har også haft forvaringsdømte gennem mange år, både dømte som er blevet overflyttet fra Herstedvester, og dem, som er idømt forvaring direkte til grønlandsk anstalt. Derved har anstaltspersonalet et godt indblik i, hvad bistandsværgeordningen indebærer, og hvilke forventninger der bør stilles til bistandsværger. Om det siger en vagtmester:

"Jeg kunne godt tænke mig, at vi hørte lidt om, hvad vi kan gøre bedre i forhold til klienten. Det kan jeg godt savne, og at de fungerer som erstatning for de dømtes familier. At vores forvaringsdømte bliver rolige til hverdag, fordi de får besøg fra bistandsværgen, det mangler jeg også".

Anstaltens socialrådgiver uddyber:

"De skal varetage de forvaringsdømtes retssikkerhed. Og også at de dømte har nogen at snakke med, for de fleste kommer jo udefra og har ingen familie her".

Selvom den udvidede omsorgsdel i bekendtgørelsen kun gælder for anbragte i Danmark, så forventer personalet ved anstalten i Nuuk også, at bistandsværger i Grønland varetager en familieerstatningsfunktion. Måske fordi personalet kender til ordningen fra Herstedvester, men også fordi de ser behovet hos de dømte. Et behov som Hjemmestyrets arbejdsgruppe ligeledes gjorde opmærksom på, men som blev udeladt i bekendtgørelsen.

Som på Psykiatrisk afdeling mener man heller ikke på anstalten i Nuuk, at det er hensigtsmæssigt at beskikke familiemedlemmer som bistandsværger. Her vurderer man, at det kan skabe splid i familier, hvis andre pårørende ikke mener, at bistandsværgen gør det godt nok.

Både vagtmester og socialrådgiver ved anstalten i Nuuk finder det problematisk, at bistandsværgerne ikke er godt nok rustet til at påtage sig opgaven. Socialrådgiveren udtrykker meget klart sin holdning hertil:

"Det er skammeligt bare at beskikke en som bistandsværge. Der skal oplæring til, hvis de skal hjælpe de forvaringsdømte. Bistandsværgen skal kunne se, hvor i systemet vedkommende har at gøre med sin klient og måske også vide noget om retssystemet. Og så skal de kunne forstå og formidle klientens behov til retten eller Kriminalforsorgen. Man skal kunne samtaleteknik, man skal kende de krav, der stilles, og så skal man kende sine begrænsninger, så man ikke lover for meget".

På Kriminalforsorgens hovedkontor i Nuuk bakker chef for fuldbyrdelse og sikkerhed op om behovet for oplæring:

"Jeg mener, at man kunne argumentere for en form for grundkursus. Specielt det her med at kende til "spillets regler", hvem der gør hvad. Jeg har en oplevelse af, at det godt kan gå hen og blive meget følelsesbetonet".

På anstalten i Nuuk finder socialrådgiver og vagtmester, at flere af de bistandsværger, de i årenes løb har truffet, ikke udfylder opgaven tilstrækkeligt. Anstalten har ikke modtaget klager fra bistandsværger på vegne af deres klienter – derimod har de fra forvaringsdømte modtaget klager over bistandsværger. Klagerne har både gået på, at bistandsværgen ikke hjalp i forhold til den enkeltes rettigheder, men også i forhold til manglende kontakt til bistandsværgen. Fra anstalten har personalet været nødt til at kontakte bistandsværger og bedt dem komme, fordi den dømte ikke selv kunne komme i kontakt med værgen, eller hvis bistandsværgen er udeblevet fra et lovet besøg. De mener derfor, at der er behov for, at der bliver fulgt op på, hvordan bistandsværger udfylder opgaven:

"Der er nogen, der får deres løn, selvom de ikke gør deres arbejde. Det kan vi se, vi noterer alt, hvad der sker i døgnrapporten. Der skal være et eller andet system med at de kommer, ikke bare får deres penge uden at gøre noget. Det skal tjekkes, at de har været der".

Personalet i anstalten mener, at bistandsværgefunktionen er af stor betydning for de forvaringsdømte. Det er derfor problematisk, hvis bistandsværgerne ikke lever op til opgaven på forsvarlig vis. Der er behov for oplæring, og fra anstaltens side efterlyser man, at der bliver holdt opsyn med, om bistandsværgerne passer deres hverv.

7.3 FORVARINGSDØMTE I GRØNLAND – DERES BEHOV FOR BISTANDSVÆRGE

For at få indblik i, hvordan forvaringsdømte i Grønland oplever bistandsværgeordningen, er der foretaget interview med to forvaringsdømte. Den ene har afsonet i mere end 20 år, først i Herstedvester, men er senere flyttet til videre afsoning i Grønland. Vedkommende har derfor erfaring med bistandsværgeordningen i Danmark, hvor der er en udvidet omsorgsfunktion. Den anden informant er dømt til forvaring i grønlandsk anstalt og har afsonet i knap 10 år. Begge de interviewede indsatte har været anbragt i flere forskellige af landets anstalter og har i øjeblikket bistandsværger. De har begge to haft flere forskellige bistandsværger i Grønland.

Hos de to informanter hersker der stor frustration over deres erfaringer med bistandsværger. Den ene har nu sin fjerde bistandsværge. Vedkommende har tidligere haft et familiemedlem som bistandsværge, hvilket fungerede dårligt. Den pårørende forstod ikke de mere formelle dele og indsattes rettigheder, derfor valgte den forvaringsdømte ikke at gøre brug af bistandsværgen. Samtidig var det svært at afvise et familiemedlem som bistandsværge. Da vedkommende blev flyttet til en anstalt i en anden by, blev der beskikket en ny bistandsværge, men den indsatte mødte aldrig sin bistandsværge og fik ikke kontakt til den pågældende. Det samme skete i en ny anstalt i ny by. Den nuværende bistandsværge har den forvaringsdømte selv ønsket at få beskikket, fordi vedkommende er inde i lovgivningen. Selvom det nu er en bistandsværge, som klienten ønsker, er der problemer med at få kontakt til værgen:

”Det er en kamp og få fat i ham og få den snak, som jeg har brug for. Det virker, som om han ikke rigtig har nogen interesse i det”.

Hos den tidligere herstedvesteranbragte er der også skuffelse at spore. Sammenlignet med sine erfaringer med bistandsværger i Danmark, føler den indsatte sig nu svigtet. Den nuværende bistandsværge kommer sjældent på besøg, og når det sker, er det kun for at drikke kaffe. Den forvaringsdømte savner en der kan ”hjælpe med at skrive breve” om forholdene i anstalten, og som kan støtte og deltage ved retsmøderne. Derudover taler bistandsværgen kun dansk. Selvom den indsatte har afsonet i Herstedvester og kan noget dansk, så foretrækker vedkommende at kunne tale med bistandsværgen på sit eget sprog.

Mens forvaringsdømte i Herstedvester afsoner under ens vilkår og er i behandlingsforløb hos psykolog eller psykiater, bliver de budt helt andre forhold i grønlandske anstalter. Her er ikke tilknyttet behandlingspersonale, der er få aktivitetsmuligheder, og til forskel fra deres medindsatte, der afsoner tidsbestemte domme, har de to informanter ikke mulighed for udgang. De kan få bevilget et antal ledsagede udgange. Det er derfor vigtigt at tilse, at de få rettigheder, de har, bliver overholdt. Begge informanter udtrykker dyb frustration over de forhold, de lever under i anstalten. Ingen aktiviteter, ingen udgang og ingen at tale med, har særligt for den enes vedkommende fremkaldt voldsomme angstanfald, tanker om selvmord og ”man er bange for at blive skør”. For at en foranstaltningsændring kan komme på tale, skal de forvaringsdømte udvise forbedring i deres levevis overfor retten. Da der ikke er behandlingsmuligheder i anstalten, er det begrænset, hvad de kan gøre for at vise bedre adfærd. Den ene informant har fået bevilget et antal ledsagede udgange og mulighed for at deltage i AA-møder i byen, men det har ikke kunnet gennemføres:

”Vi bliver meget dårligt behandlet. Vi bliver set ned på af de ansatte. Nogen gange siger de bare, at der er ikke nogen ledsager til dig. Det er blevet skrevet i dommen, at jeg skal have ledsager, når jeg skal på udgang. Det er også blevet skrevet, at jeg ikke ønsker at gå til AA-møder. Det passer ikke, det er jo fordi, jeg ikke kan få ledsager. Jeg skal have ledsager, når jeg skal til AA-møder. Det er ikke fordi, jeg ikke vil. Jeg har været glad for AA-møderne, hvor jeg kunne forberede mig til møderne. Når jeg så har forberedt mig, så viser det sig, at der ikke er en ledsager. Mange gange følger man ikke her i anstalten, det juristerne har skrevet”.

De forvaringsdømte oplever at deres rettigheder i anstalten bliver krænket. Og begge udtrykker de behov for at have en person, som kan tale deres sag. Men her har ingen af dem kunnet hente hjælp hos deres bistandsværger. Ligesom anstaltspersonalet, mener de forvaringsdømte heller ikke, at bistandsværgerne kender nok til opgaven eller engagerer sig tilstrækkeligt:

”Det er ikke pænt, at man siger ja til at være bistandsværge og så lader stå til. Man skal forstå det ansvar, man har. Som det er i dag, der virker det som om det bare er folk, man henter ind fra gaden uden at kende til deres forudsætning og forpligtelser”.

7.4 BISTANDSVÆRGERNE I GRØNLAND

Der er registreret 43 bistandsværger i Grønland hos politiet. Både de involverede myndigheder og domfældte har forventninger til, hvordan bistandsværgerne varetager funktionen, forventninger som tilsyneladende ikke altid bliver indfriet. Det er dog langt fra sikkert, at bistandsværgerne er givet de rette forudsætninger til at leve op til de forventninger og de opgaver, de stilles overfor. Bistandsværgerne i Grønland har ikke været i kontakt med en bistandsværgekoordinator, der har sat dem ind i hvervet før de startede. Der har ikke været personlig kontakt med dem, som har rekrutteret og beskikket dem, før de påtog sig opgaven, og ingen har forklaret dem, hvad det vil sige at arbejde som bistandsværge.

En bistandsværge gennem tre år fortæller om, hvordan det var at starte som bistandsværge:

”Jeg blev ringet op af en fra kommunen, der spurgte, om jeg ville være bistandsværge. Jeg synes det lød spændende, det kunne jeg godt tænke mig at prøve. Politiet lavede så en indstilling til retten, og så fik jeg et brev om, at jeg var beskikket. Jeg fik klientens navn, og hvor vedkommende boede. Så skulle jeg besøge klienten på institutionen, og så tog jeg ud og præsenterede mig, også for de ansatte”.

Bistandsværgen fik ingen bekendtgørelse eller andre oplysninger. Det var derfor lidt af en udfordring for den pågældende at orientere sig om, hvad bistandsværgefunktionen indebar:

”Jeg har efterlyst det overfor kommunen og rigsombudsmandens administration, hvorfor vi ikke fik en eller anden form for undervisning eller et kursus eller bare en redegørelse for, hvad der er vores arbejdsopgaver. Men jeg har ikke fået svar. Det er det, jeg ikke ved, hvem det er, vi skal snakke med, er det rigsombuddet eller retten? Til sidst søgte jeg lidt på nettet, der fandt jeg noget som gælder for bistandsværger i Danmark. Da jeg startede, så det ellers ud til, at der var et system til at tage sig af bistandsværgerne, så jeg blev lidt skuffet. Man må selv være på dupperne og finde bekendtgørelser i Danmark og læse, hvilke forventninger der er til bistandsværger”.

En anden bistandsværge har haft lignende oplevelse:

”Jeg har ikke fået nogen oplysninger, ikke en skid. Jeg er ikke bekendt med, hvad de er dømt for, og hvilken foranstaltning de er dømt. Jeg ved ikke, om jeg skal gå til politimesterembedet eller retten. Det er rent tilfældigt, hvordan man finder ud af det, man bliver selv nødt til at tænke, hvad er det, hvad er en bistandsværge”.

Bistandsværgerne må stort set selv opfinde opgaven. Det kan være vanskeligt at udføre et hverv tilfredsstillende, hvis man ikke er informeret om, hvilke rettigheder og pligter der følger med opgaven. Ligesom det har sine udfordringer at sikre, at de domfældtes rettigheder bliver overholdt, hvis man ikke i udgangspunktet er bekendt med de foranstaltninger, vedkommende er pålagt.

Hvordan forstår bistandsværgerne så deres opgave? Den ene forklarer, at bistandsværgens opgave er *”at skabe kontakt mellem klienten og de offentlige instanser, som kommune og Kriminalforsorgen”*. Den anden bistandsværge forklarer bistandsværgens rolle på følgende måde:

”Opgaven er, hvis personen kommer til mig og kæmper mod et system, det kan være kommunen, politiet, anstalt eller andre institutioner, så skal jeg hjælpe med at lave nogle skrivelser. Og så skal jeg indkalde de her personer, som jeg har med at gøre, og forklare dem, og hvis jeg kan se, at tingene ikke er som de er, så har jeg pligt til at sørge for, at der gribes ind”.

Ligesom bistandsværgerne i Danmark har de to interviewede bistandsværger også en vis modenhed, og begge er over 50 år. Hvad de mener, der skal lægges vægt på, når der udpeges bistandsværger, er stort set enslydende med bistandsværgerne i Danmark: De skal være dobbeltsprogede, kunne tale og skrive grønlandsk og dansk. De skal have interesse for området, være åbne og gode til at kommunikere, og så skal de ikke være for unge, helst over 30 år. *”Hvis man er for ung, kan det godt være risikabelt”,* siger den ene bistandsværge.

Begge interviewede er bistandsværge for flere personer. Den ene bistandsværge forklarer, at vedkommende mødes med de domfældte en til to gange om året, mens den anden har kontakt hver anden eller tredje måned.

På Psykiatrisk afdeling ved Dronning Ingrids Hospital udtrykker overlægen bekymring for, hvordan bistandsværger håndterer mødet med de retspsykiatriske patienter, ikke mindst af hensyn til bistandsværgernes sikkerhed. Begge interviewede er bistandsværger for retspsykiatriske patienter, og ingen af dem har en faglig forudsætning, der giver dem indsigt i dette møde. Det giver en vis usikkerhed:

”Det kræver virkelig ekstra, og det er nok også derfor, jeg ikke rigtig ønsker at være bistandsværge længere. Når de er så syge, så kan man godt blive bekymret. Man skal være meget, meget påpasselig. Meget på vagt, for vi ved ikke, hvordan de forstår samtalen”.

”Det er jo lidt fremmed for mig. Jeg ved jo, at de sommetider kan være udadreagerende, når de er psykotiske eller glemmer at tage deres medicin”.

De to bistandsværger mener, at der er stort behov for oplæring. De foreslår, at der bliver afholdt orienteringskurser om, hvad opgaven indebærer, og hvilke myndigheder de kan kontakte. Ligesom de ønsker, at der er mulighed for supervision, eller at der findes en instans at henvende sig til: *”Man kunne godt have behov for sådan noget lignende som med Det Grønlandske Hus”*. Særligt i forhold til samtaler med de psykisk syge patienter kan der være brug for at tale om sine oplevelser.

Det er et ensomt hverv at være bistandsværge i Grønland. Den ene bistandsværge har meldt sig ind i Landsforeningen for Patientrådgivere og Bistandsværger i Danmark, men hos den danske bistandsværgeforening har der heller ikke været nogen hjælp at hente, sandsynligvis på grund af, at bistandsværger for dansk dømte i Danmark er omfattet af en anden ordning. Derfor mener de interviewede bistandsværger også, at der er behov for et forum, hvor bistandsværgerne kan udveksle erfaringer. Og de ønsker, at der afholdes et årligt kursus i lighed med det som afholdes for de bistandsværger i Danmark.

Den ene af de to interviewede bistandsværger overvejer at stoppe, da det er for udmattende. Den anden bistandsværge kan midt i besværlighederne sagtens finde glæde ved hvervet: *”Jeg kan godt lide, når det lykkes. Så er det som om jeg får sådan et lille skulderklap”*.

De interviewede bistandsværger har ikke modtaget information om, hvad hvervet indebærer. Ud fra deres egen forståelse af opgaven har de formet deres roller. Det er sandsynligvis ikke alle 43 bistandsværger, der har grebet det an på samme måde. Hvis de ikke med beskikkelsesbrevet har fået bekendtgørelsen og er blevet gjort opmærksom på, at de umiddelbart efter beskikkelsen skal sætte sig i kontakt med klienten, hvor skal de så vide det fra? Måske antager nogle bistandsværger, at de blot er en person, som klienten kan rådføre sig med. Måske venter de på at blive kontaktet af Kriminalforsorgen, Psykiatrisk afdeling eller klienten selv. Den manglende introduktion til hvervet stiller bistandsværger – og i særdeleshed domfældte – i en urimelig situation.

7.5 OPSAMLING

Bistandsværgeordningen i Grønland er præget af ringe kommunikation og manglende overblik, både hvad angår de personer, som har krav på bistandsværger, ansvarsfordeling og selve bistandsværgerne. Domfældte og institutionspersonale udtrykker utilfredshed med den måde, hvorpå flere bistandsværger varetager deres opgaver, eller at de netop ikke varetager den. En kritik, der nok er på sin plads, men det er tvivlsomt, om man udelukkende kan rette den mod bistandsværgerne. De grønlandske bistandsværger er fuldstændigt overladt til sig selv, og det samme er deres klienter.

Hos kommuner og selvstyre, som er medansvarlige for fuldbyrdelse af foranstaltninger for psykisk syge, er der et mangelfuldt kendskab til, hvilke klienter der er i Grønland, og hvor de befinder sig. De kommunale myndigheder er kun i få tilfælde bevidste om, at de har ansvar for at indstille egnede bistandsværger til politiet, og de få som er, har et begrænset kendskab til bistandsværgeordningen.

Blandt de retlige instanser, politi og Retten i Grønland er der ikke helt samme opfattelse af, hvem der har ansvar for hvad, når det til eksempel vedrører *”matching af klient-bistandsværge”* og introduktion til opgaven. Eftersom bekendtgørelsen om bistandsværger ikke har taget højde for alle faktorer, opstår der gråzoner, hvor det bliver uklart, hvor ansvaret for de enkelte instanser ligger. Resultatet er, at bistandsværger i Grønland ikke modtager nogen former for introduktion til opgaven. De modtager begrænsede oplysninger, og eftersom bekendtgørelsen kun foreligger på dansk, udelukker det rent grønlandsksprogede bistandsværger fra at sætte sig ind i opgaven.

Fra stort set alle sider, særligt bistandsværgerne selv, påpeges behovet for oplæring og en kontaktinstans. I Grønland er der ikke, som i Danmark, et årligt kursus. Vejledningsfunktionen hos Retten i Grønland er ikke tydeliggjort for bistandsværgerne, og de mangler netværk. Ligesom både domfældte og institutionspersonale savner, at der er en instans, der kan holde opsyn med, at hvervet bliver varetaget tilfredsstillende.

I Grønland er der et stort rekrutteringsproblem af bistandsværger. Det er blandt andet blevet forklaret med, at der er få ressourcepersoner i forhold til eksempelvis i Danmark, og at der i Grønland er et større behov. Rent grønlandsktalende potentielle bistandsværger bliver udelukket, eftersom bekendtgørelsen kun er på dansk. De personer, der påtager sig opgaven, er overladt til sig selv: Ingen introduktion, ingen vejledning, ingen kontaktperson og intet tilsyn med, hvordan opgaven udføres.

Hvis bistandsværgeordningen i Grønland skal have mere end en symbolsk betydning, er det nødvendigt med en reel anerkendelse af funktionen, og hvad det indebærer at ruste bistandsværgerne til at udføre hvervet. De anbragte har stort behov for dygtige og engagerede bistandsværger. Som det fungerer i dag, er de store tabere dem, som virkelig har brug for bistandsværger.

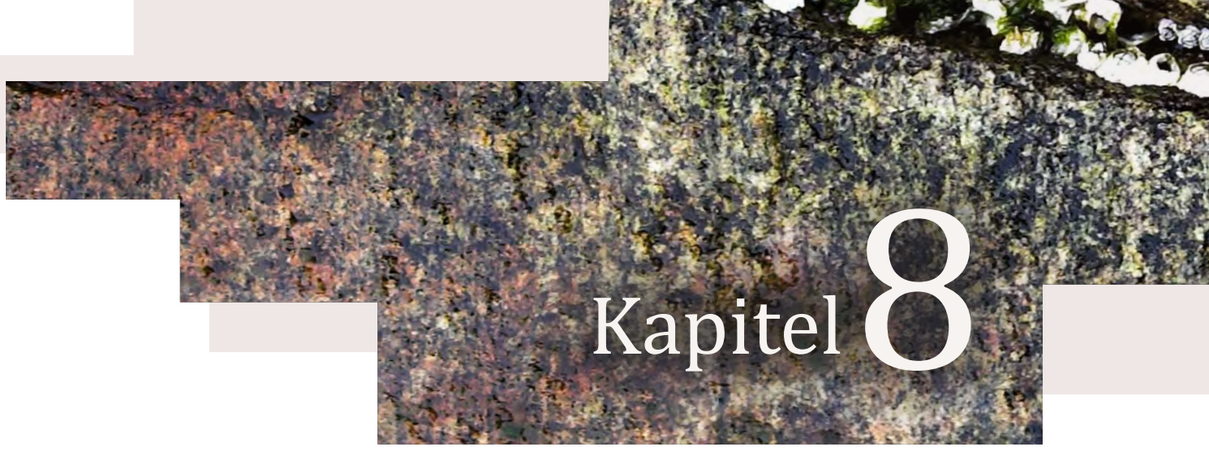

Kapitel 8

LUKKET ANSTALT I NUUK – FREMTIDENS BISTANDSVÆRGEORDNING

I 2019 er det planlagt, at Grønlands første lukkede anstalt tages i brug, hvor grønlandske forvaringsdømte fremover skal afsone. Den nye anstalt får i alt 76 pladser, heraf 40 pladser i en lukket afdeling, der skal huse både forvaringsdømte, disciplinært anbragte og tilbageholdte.

Med den nye anstalt ophører ordningen med at sende forvaringsdømte til Herstedvester Fængsel, og fremtidige forvaringsdømte skal herefter afsone i Grønland. Når anstalten tages i brug, kan de indsatte, der afsoner i Herstedvester vælge om de vil blive i Danmark og fortsætte deres afsoning i Herstedvester, eller om de ønsker at flytte til den nye grønlandske anstalt. De forvaringsdømte, som vælger at blive i Danmark, må dog fremover forvente at skulle afsone på lige vilkår med øvrige indsatte i Herstedvester, idet de ekstra privilegier, der er på den grønlandske afdeling, forventes udfaset i forbindelse med åbningen af den nye anstalt i Nuuk. I efteråret 2018 skal Folketinget behandle et ændringsforslag af Kriminallov og Retsplejelov for Grønland, der giver hjemmel til, at overførsel finder sted. På baggrund af anbefalinger fra blandt andre Grønlands Råd for Menneskerettigheder og Institut for Menneskerettigheder, har det grønlandske lovudvalg i Inatsisartut i deres betænkning til forslaget udtrykt ønske om, at der indskrives en såkaldt tilbagekaldelsesret i loven, så de forvaringsdømte, der flytter til den grønlandske anstalt, får mulighed for at fortryde deres valg. Denne tilbagekaldelsesret er ikke med i Justitsministeriets forslag.

8.1 UVIS FREMTID FOR DE INDSATTE I HERSTEDVESTER OG DERES BISTANDSVÆRGER

For bistandsværger og forvaringsdømte er der mange usikkerhedsmomenter. De ved endnu ikke, hvordan fremtiden vil forme sig, hvad end de vælger at blive i Danmark eller flytter til Nuuk. Og loven, der skal sikre en overførsel, er her knap et år, før anstalten tages i brug, endnu ikke vedtaget.

Som tidligere set i bistandsværgeordningens historie, så er der endnu ingen myndigheder, der har inddraget eller rådført sig med bistandsværger eller Det Grønlandske Hus. Det er derfor ikke muligt for bistandsværgerne at vejlede eller orientere deres klienter om, hvad deres valg vil indebære.

Ud af de 21 forvaringsdømte i Herstedvester, som deltog i undersøgelsen i maj 2018, svarede seks personer, at de ville flytte til den nye anstalt. En uddybede, at han tidligere havde sagt nej, fordi han var bange. Han havde nu skiftet mening fordi: *”Jeg hører hjemme i Grønland”*.

Ti af de adspurgte vil blive i Herstedvester. Her var begrundelsen, at de ikke havde mere familie tilbage i Grønland, at der var bedre fremtidsmuligheder i Danmark, eller de gav udtryk for en bitterhed over at være forvist fra hjemlandet og ikke længere var velkomne.

De sidste fem havde endnu ikke besluttet sig. I forbindelse med spørgsmålet om de ønskede at blive overflyttet til den nye anstalt, gav flere udtryk for, at de håbede og forventede, at der ville være bistandsværger i Grønland.

Ikke overraskende er det kun få af de forvaringsdømte i Herstedvester, der på nuværende tidspunkt siger ja til en overflytning. Flere af dem har tilbragt mere end 10 år i det danske fængsel. De har haft en hel tilværelse i fængslet med arbejdsplads, behandling, bistandsværge og måske opbygget lidt netværk udenfor muren. Alt vil de miste på samme tid, uden de ved, hvad der bliver stillet i stedet.

Chefen for fuldbyrdelse og sikkerhed fra Kriminalforsorgens hovedkontor i Nuuk forventer, at anstalten tages i brug til april 2019. Fra Kriminalforsorgen i Grønland er man begyndt at holde informationsmøder for de indsatte i Herstedvester om den nye anstalt i Nuuk. Om det forklarer han:

”I forhold til Herstedvester og åbning af den nye anstalt, så handler det om, at vi er på charmeoffensiv. Ikke forstået på den måde, at vi skal ud og hverve indsatte, men prøve at skabe klarhed om, hvad det er for en anstalt, vi bygger heroppe. Vi prøver at skabe klarhed over, hvad det er for nogle vilkår og rettigheder, hvad vi kan tilbyde, og hvad vi ved på nuværende tidspunkt. Men også, hvad vi ikke ved. Vi tror meget mere på at komme med en lille smule orientering af gangen og skabe noget tryghed om det. Der ligger noget samarbejde også med Herstedvester med på et tidspunkt at få inddraget bistandsværgerne. Men min forståelse af den opgave ligger primært hos Herstedvester. Vi kommer jo sådan set bare udefra og informerer om, hvad der kommer til at ske”.

Bistandsværgerne for de herstedvesteranbragte havde håbet på at blive inddraget i Kriminalforsorgens informationsmøder eller i det mindste at have modtaget de oplysninger, som blev givet til indsatte, så de kunne uddybe og forklare indholdet enkeltvis for deres klienter. I stedet må de høre fra deres klienter, hvad der skal ske, uden at de har mulighed for at udrede eventuelle misforståelser. Et emne, der har skabt frustrationer og fyldt en del på de seneste bistandsværgemøder, da de indsatte ikke helt har enslydende forklaringer. Bistandsværgekoordinatoren uddyber:

”Vi blev ellers informeret om, at når de skulle tale med de indsatte om flytning, så skulle bistandsværgerne med. Så fandt jeg lige pludselig ud af, at sådan et møde skulle finde sted. Jeg mailede så til Kriminalforsorgens direktør i Nuuk og spurgte, om bistandsværgerne ikke skulle indkaldes til mødet. Men det skulle vi ikke. Det har så givet rigtig mange problemer for bistandsværgerne. Alle de indsatte har siddet og hørt på det, og hver især hører de det, som de vil høre. Der er det jo svært som bistandsværge at finde ud af, hvad er hvad”.

Et andet område, som har skabt utryghed hos både indsatte og bistandsværger, er, hvad der skal ske med dem, som vælger at blive i Herstedvester. I et svar til Folketingets retsudvalg har Justitsministeriet oplyst, at den nuværende ordning for grønlænderne med særlige privilegier som besøgsrejser til og fra Grønland, grønlandsk proviant, en særlig tilknyttet pædagogisk assistent og tolk vil blive udfaset. Men hvordan ser det ud med bistandsværgeordningen? Ordningen, der i mere end 40 år er blevet koordineret fra Det Grønlandske Hus i København med henblik på, at der kunne beskikkes grønlandsktalende bistandsværger for grønlandskdømte i Danmark.

Det er endnu uvist, om bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus fortsat skal stå for koordineringen af bistandsværger til dem, der bliver i Herstedvester. Eftersom den nye anstalt i Nuuk ikke kommer til at berøre dem, som er dømt til foranstaltninger for psykisk syge, må man antage, at funktionen for den gruppe anbragte fortsætter. Men da størsteparten af de psykisk syge foranstaltningsdømte er anbragt i Jylland, kan det virke uhensigtsmæssigt, at koordinatoren er placeret i København. De forvaringsdømte, der bliver i Herstedvester, er fortsat grønlandsk dømte og vil derfor fortsat skulle have en beskikket bistandsværge, men kan de forvente at beholde den nuværende bistandsværge? Og i så fald skal bistandsværgerne koordineres fra Det Grønlandske Hus, eller skal de overføres til fortegnelsen over danske bistandsværger, der administreres af statsforvaltningen? Når Justitsministeriet skriver, at den nuværende ordning med særlige vilkår for grønlandske dømte vil blive udfaset, er det uklart, i hvilket omfang bistandsværgeordningen vil blive berørt heraf.

8.2 DEN DANSKE BISTANDSVÆRGEGRUPPES ANBEFALINGER TIL GRØNLAND

Fra stort set alle sider bliver det påpeget, at der er behov for oplæring af bistandsværgerne. De har brug for kendskab til regler og lovgivning, hvem der gør hvad i forhold til fuldbyrdelse af foranstaltninger, og hvilke rettigheder de anbragte har. Ligesom der også er behov for øget kendskab til samtaleteknik og psykiatriske diagnoser.

På seminaret for bistandsværgerne i Danmark i efteråret 2017 var anbefalinger til et kommende bistandsværgenetværk på dagsordenen. Bistandsværgegruppen i Danmark anbefaler en nytænkning af bistandsværgebekendtgørelsen, hvor det bliver klarlagt, hvem bistandsværgerne i Grønland skal høre under. Der bør oprettes en koordinatorfunktion i lighed med den, som Det Grønlandske Hus varetager i dag. I forhold til oprettelse af en koordinatorinstans er der uklarhed om, hvor den bør ligge. Det bliver blandt andet foreslået under rigsombuddet, under Inatsisartuts ombudsmand, i Selvstyrets regi eller som en uafhængig instans i stil med børnetalsmandsinstitutionen. Det foreslås at inddrage bistandsværgekoordinatoren fra Det Grønlandske Hus til oplæring af en kommende koordinator.

Ved antagelse af kommende bistandsværger anbefaler bistandsværgerne i Danmark, at der bliver defineret nogle krav til, hvilke personlige kompetencer bistandsværgerne skal have, ligesom bistandsværgernes opgaver skal tydeliggøres. Frem for at antage en stor flok bistandsværger, anbefaler de, at der lægges ud med at finde tre til fem ildsjæle, der får en grundig indføring og herefter er med til at oplære og opbygge et solidt bistandsværgenetværk. Her skal det tydeliggøres, at bistandsværgerne skal være familieerstatning, ligesom det frarådes at lade familiemedlemmer være bistandsværger. Der lægges vægt på, at der skal være en form for match af klient-bistandsværger, og så skal bistandsværgerne vejledes, ikke blot i de lovpligtige regler, men også de uskrevne regler.

Før nye bistandsværger starter, skal de kende klientens sag, og bistandsværgekoordinatoren skal deltage i det første besøg. Der bør stilles krav om deltagelse i bistandsværgemøder og kurser, og så foreslås det, at bistandsværgehvervet skal være borgerligt ombud.

Fra de erfarne bistandsværger anbefales det, at bistandsværgerne lærer at føre motiverende samtaler med indsatte, og at de får mulighed for supervision. De skal introduceres til institutionerne og gøres bekendt med de øvrige aktører. Og fra de øvrige instansers side er det vigtigt, at de får relevant materiale som domsudskrifter, handlingsplaner og øvrige relevante dokumenter.

I forhold til overførsel af de herstedvesteranbragte til Grønland foreslås det, at der beskikkes en bistandsværge før overførsel, så der kan skabes kontakt mellem den nuværende og kommende bistandsværge. Bistandsværgerne i Danmark er meget villige til at deltage i oplæring af nye bistandsværger og i samarbejdet om klienterne.

8.3 BEHOV FOR REVIDERING AF BISTANDSVÆRGEBEKENDTGØRELSEN

Da bekendtgørelse nr. 366 blev sat i kraft, var anstaltsbyggeriet til den lukkede anstalt i Nuuk i fuld gang. Det ser ikke ud til, at der ved udarbejdelse af bekendtgørelsen, er taget højde for, at med den nye anstalt vil flere forvaringsdømte blive overflyttet til Grønland.

I høringsbrevet til bekendtgørelsens udkast nævnes, at der er indarbejdet en række af de anbefalinger fremsat af Grønlands Hjemmestyres arbejdsgruppe i 2006, men væsentlige anbefalinger er dog udeladt. I den del af bekendtgørelsen, der vedrører bistandsværger i Grønland, ser det ud til, at der er set bort fra såvel arbejdsgruppens anbefalinger som det forhold, at der med den nye anstalt vil blive behov for et betydeligt større bistandsværgekorps med en større indsigt, end der findes i dag.

Bekendtgørelsen lægger fortsat op til, at nærmeste pårørende beskikkes som bistandsværge. Et forhold, som arbejdsgruppen netop frarådede, og som både institutionspersonale i både Grønland og Danmark og bistandsværger ligeledes finder uhensigtsmæssigt.

Den udvidede omsorgsdel gælder kun for anbragte i Danmark, selvom arbejdsgruppens forslag var at udvide omsorgsforpligtelser til dømte anbragt udenfor hjemkommunen i Grønland. De demografiske forhold i Grønland gør, at det samme behov for familieerstatning for alle andre end Nuuk-borgere vil gøre sig gældende, hvad end man afsoner i Nuuk eller Herstedvester. Dertil kommer, at en stor del af de anbragte ikke har de store ressourcer i deres netværk. Det vil derfor være mest hensigtsmæssigt at lade den udvidede omsorgsdel gælde for alle bistandsværger. De herstedvesteranbragte, der vælger at flytte til Nuuk, har en forventning om, hvordan bistandsværgehvervet udfyldes. Såfremt en overførsel til Nuuk skal ske så gnidningsfrit som muligt, vil netop omsorgsdelen af bistandsværgefunktionen være helt central.

Arbejdsgruppen anbefalede, at koordineringsansvaret i henholdsvis Grønland og Danmark skulle ligge under samme overordnede myndighed, hvor der var mulighed for juridisk vejledning, og at der i Grønland blev oprettet en bistandsværgekoordination i lighed med den funktion, som varetages i Det Grønlandske Hus. Dette er der ligeledes set bort fra, hvilket dog kunne have imødekommet mange af de udfordringer, som ordningen kæmper med i Grønland i dag. Den manglende koordination har medført, at bistandsværger i Grønland er helt overladt til sig selv.

Arbejdsgruppen anbefalede, at satsen for hver påbegyndte tredje måned, hvor den dømte er anbragt i henhold til dommen, også bør udbetales til bistandsværger for dømte, som ikke er anbragt udenfor eget hjem. En anbefaling der ligeledes er set bort fra i bekendtgørelsen. Det ville særligt være bistandsværger i Grønland, der ville kunne mærke et løft i honorar. Dette ville også lette sagsbehandlingen i udbetaling af honorar.

Endvidere er der fra såvel arbejdsgruppen som Den Grønlandske Retsvæsenskommission anbefalet bedre uddannelse af bistandsværgerne. Det sker i nogen grad i Danmark, men hverken introduktion, løbende vejledning eller uddannelse pågår for bistandsværgerne i Grønland. Dertil kommer, at bistandsværgebekendtgørelsen kun foreligger på dansk, hvilket gør det særdeles vanskeligt for rent grønlandssprogede bistandsværger at sætte sig ind i opgaverne. Set i lyset af det rekrutteringsproblem, der er i Grønland, vil det øge rekrutteringsgrundlaget, særligt ude på kysten, hvis dansk ikke var en forudsætning for varetagelse af hvervet.

Bekendtgørelse nr. 366 fremstår, som om den primært henvender sig til bistandsværger for grønlandske anbragte i Danmark, mens Grønland er blevet overset. De forbedringer, som bekendtgørelsen har medført, har stort set kun været til gavn for bistandsværgerne i Danmark. Det kan skyldes, at bistandsværgegruppen i Danmark har en fælles platform og derudfra har været bedre til at gøre opmærksom på deres forhold. Bistandsværger i Grønland har intet fælles forum,

og der har ikke været nogen til at tale deres sag.

Når den nye anstalt tages i brug, vil alt være nyt. Nyt personale, nyt regelgrundlag og nye indsatte, hvor der uundgåeligt vil ske begynderfejl. Af hensyn til de kommende indsattes retssikkerhed, er det nødvendigt, at der findes kvalificerede bistandsværger, der er med til at sikre, at de indsattes rettigheder overholdes. Ligesom de nuværende personer med krav på bistandsværger i Grønland har fortjent, at deres tages bedre hånd om deres forhold.

I såvel Grønland som i Danmark er der behov for, at samtlige instanser, der er i berøring med personer, der er omfattet af bistandsværgeordningen, bliver gjort bekendt med indholdet i bistandsværgebekendtgørelsen og dermed hvilket ansvar, der påhviler dem. Som det foregår i dag, er bistandsværgeordningen i alt for høj grad præget af manglende indsigt hos flere af de ansvarlige myndigheder. Det anbefales derfor, at bekendtgørelsen revideres, og at der i den forbindelse gøres en aktiv indsats for at oplyse alle involverede om deres forpligtelser.

Kapitel 9

AFSLUTNING

Bistandsværgeordningen er sat i værk for at sikre retssikkerheden for forvaringsdømte og retspsykiatriske patienter, samtidig med at der er indbygget en omsorgsforpligtelse i ordningen. Det ringe overblik over personkredsen, hvem der har krav på bistandsværge, og hvor de befinder sig, tydeliggør behovet for en sådan ordning.

Hvis bistandsværger som lægfolk skal udøve deres hverv på forsvarlig vis, indebærer det en introduktion og oplæring til opgaven. Ligesom der er behov for mulighed for løbende sparring og vejledning. Dertil kommer, at det er vigtigt, at der sker et match mellem bistandsværge og dømte. Det sker i nogen grad for bistandsværger for grønlandsk anbragte i Danmark via bistandsværgekoordinatoren i Det Grønlandske Hus. Det kan dog ikke forventes, at det alene påhviler koordinatoren at kunne mestre alle elementer til fulde. Der er særligt behov for løbende juridisk vejledning, og det vil være en fordel med en juridisk hotline, som bistandsværgerne kunne henvende sig til for at få afklaring på akutte spørgsmål.

Bistandsværgerne i Grønland er fuldstændig overladt til sig selv. Her er ingen koordinator, ingen oplæring, ingen introduktion, og de oplysninger, de får, er ofte mangelfulde. Hvis de modtager bistandsværgebekendtgørelsen, foreligger den kun på dansk. Bistandsværger i Grønland må mere eller mindre selv opfinde deres rolle. Eftersom der heller ingen opsyn er med værgerne, og de ikke er gjort bekendt med opgaven, er der risiko for, at flere klienter oplever udelukkende at have en bistandsværge beskikket på papiret.

Fra såvel bistandsværgerne selv som anbringelsesinstitutioner anbefales det, at der sker en bedre og løbende oplæring, hvilket i øvrigt også blev anbefalet af såvel Den Grønlandske Retsvæsenskommission som den af Hjemmestyret nedsatte arbejdsgruppe om værgeordninger.

Kommunikationen mellem de ansvarlige instanser i Grønland; politi, kommuner og Retten i Grønland er sparsom. Tredelingen af ansvaret gør, at der opstår gråzoner, hvor det hverken er entydigt, eller der er helt enighed om, hvor ansvaret til fulde ligger. Det virker uhensigtsmæssigt, at de forskellige instanser i en i forvejen travl hverdag pålægges ansvar for bistandsværgeordningen, der ligger udenfor deres hovedopgave. Som anbefalet fra flere sider, er der i Grønland tydeligvis behov for en instans i lighed med koordinatoren ved Det Grønlandske Hus, der har bistandsværgeområdet som hovedopgave.

I 2019 tages en ny lukket anstalt i brug, der fremover skal huse forvaringsdømte i Grønland, og også de forvaringsdømte fra Herstedvester, der måtte ønske at flytte. Dette forhold er ikke tænkt ind i den kun to år gamle bistandsværgebekendtgørelse. Bekendtgørelsen synes primært at have fokus på bistandsværgerne i Danmark. Der er ikke taget hensyn til bistandsværgerne i Grønland, hvor de fleste personer med krav på bistandsværge befinder sig, ligesom man ikke har gjort sig ulejlighed med at få bekendtgørelsen oversat til grønlandsk.

Tilbage i 2004 påpegede Den Grønlandske Retsvæsenskommission, at der var behov for en holdningsændring til bistandsværgerne, og at der skulle være bedre kommunikation og orientering fra de øvrige aktører. Et forhold, der fortsat opleves som aktuelt. Som lægfolk oplever bistandsværgerne, at det kan

være vanskeligt at trænge igennem, blive hørt og taget alvorligt hos de øvrige aktører. Bistandsværgerne giver udtryk for, at personalet på anbringelsesinstitutioner har svært ved at skelne mellem besøgsvenner og bistandsværger, hvor bistandsværgefunktionen ikke anerkendes.

I mere end 40 år har bistandsværger og Det Grønlandske Hus kæmpet for at være med til at få sat deres aftryk på det område, de om nogen er dem, der kender mest til. Og i alle årene har der tilsyneladende hersket en uvilje hos Justitsministeriet til at inddrage dem. Alligevel er det med et ukueligt engagement for de mest udsatte grønlændere lykkes at få deres holdninger frem, der har været medvirkende til at skabe forbedringer.

Den nye lukkede anstalt i Nuuk er en vigtig milepæl for grønlandsk retspolitik. Spørgsmålet er, om de, som kender mest til området, og som i alle årene har været de dømtes frontkæmpere, får lov at bidrage til en værdig overførsel fra Herstedvester til Grønland – eller om de blot skal se til fra sidelinjen?

BILAG

BILAG 1. INTERVIEWGUIDE BISTANDSVÆRGER

BAGGRUND

- Hvor længe har du været bistandsværge?
- Hvordan startede du, hvorfor fik du interesse for området?
- Hvor mange har du i årenes løb været bistandsværge for (Risskov, Herstedvester – andre steder)?
- Er der forskel på, hvad det kræves i forhold til de enkelte institutioner?

OM BV-HVERVET

Hvordan blev du introduceret/oplært til bistandsværge-hvervet?

Hvilke kompetencer skal en bistandsværge have?

Hvordan amatches" bistandsværge og klient?

Hvad er bistandsværgens vigtigste opgaver?

Hvordan foregår det typisk at være bistandsværge – hvordan griber du det, an "fortæl om et typisk forløb".

Har du skrevet klager for din klient? Til hvem – over hvad?

Hvilken relation har du til din/dine klienter, hvordan vil du beskrive den?

Har der været problematiske relationer (Fordomme, forelskelse o.a.)?

Hvor meget lukker du klienten ind i dit liv? – Og i dit hjem? (besøg ved udgang) – Problemer med det?

Udgangspunkt i de opgaver, som står i bistandsværgebekendtgørelsen – hvad skal der til, for kunne udfylde det?

Hvordan har hvervet udviklet sig?

BISTANDSVÆRGENETVÆRK, MØDER, KOORDINATOR, OPLÆRING

Hvilken rolle spiller bistandsværgekoordinatoren? – Hvor meget kontakt har du til koordinator?

HVILKE FORVENTNINGER HAR DU TIL

- Koordinator
- samarbejde med anbringelsesinstitution
- klienten

Bistandsværgemøderne: deltager du i møderne? (Hvorfor/hvorfor ikke)

Hvad bruges møderne til? Hvad synes du om møderne?

Hvilke relationer har du til de andre bistandsværger? Bruger I hinanden som sparringspartnere?

Har du fået tilstrækkelig oplæring til at udføre hvervet – er der noget du savner?

Supervision: Hvornår er ordningen begyndt, hvorfor, hvad er behovet? Gør du brug af tilbuddet om supervision? Er det godt/nødvendigt – hvorfor?

KONTAKT TIL MYNDIGHEDER

Hvilke myndigheder har du kontakt med i forhold til din klient? (Retten, anklagemyndighed, institution, kriminalforsorg o.a.)

Er der nogle særlige "officielle kontaktpunkter"? Samarbejde med institutionerne om klienten?

Hvordan foregår det, når en klient skal have genoptaget sin sag i retten – hvad er din opgave?

Fællesarrangementer med bistandsværger og indsatte: Jul, påske, familiebesøg – hvor mange fællesarrangementer er der, er det noget, som du deltager i?

TIL SLUT

Hvilken betydning har honararet?

Uheldige/voldelige episoder

Psykisk vold

Glæder og udfordringer.

Anbefalinger til Grønland.

Andet?

BILAG 2. SPØRGESKEMA OM BISTANDSVÆRGEORDNINGEN, HERSTEDVESTERINDSATTE

1. *Hvor lang tid har du været i Herstedvester?*	◯ 0-5 år ◯ 6-10 år ◯ Mere end 10 år
2. *Har du en bistandsværge?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
3. *Er det den samme bistandsværge, som du har haft hele tiden?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
4. *Hvis nej, hvorfor skiftede du bistandsværge:*	◯ Bistandsværge valgte at stoppe ◯ Jeg ønskede at stoppe samarbejdet ◯ Jeg ville have en anden bistandsværge ◯ Ved ikke
5. *Er det vigtigt, at man har en bistandsværge?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
6. *Er der nogen, som har fortalt dig om, hvad der er bistandsværgens opgaver?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
7. *Synes du, at din bistandsværge er godt nok oplært til at udføre sit arbejde?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
8. *Hvor ofte får du besøg af din bistandsværge?*	◯ Hver uge ◯ Et par gange om måneden ◯ Én gang om måneden ◯ Når jeg beder om det ◯ Ved ikke
9. *Har du bedt din bistandsværge klage over nogle forhold på Herstedvester?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
10. *Hvad synes du er bistandsværgens vigtigste opgaver?*	◯ At komme på besøg ◯ At hjælpe og være med, når jeg skal i retten ◯ At skrive klager ◯ Ved ikke
11. *Er du tilfreds med din bistandsværge?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke
12. *Vil du flytte til den nye lukkede anstalt i Nuuk, når den tages i brug i 2019?*	◯ Ja ◯ Nej ◯ Ved ikke

Hvis du har andre kommentarer til bistandsværgeordningen, er du velkommen til at uddybe det.

LITTERATUR

Bryld, Tine (1992): *De nederste i Herstedvester*, Gyldendal, København.

Bryld, Tine (1992): *Abel*, Gyldendal, København.

Frantzsen, Evy (2007): *Grønlandske Herstedvesterfanger – et arkivstudie*, Københavns Universitet, København.

Lauritsen, Annemette Nyborg (2018): "Uden udsigt? Forvaringsdømt i Grønland – i dag og fremover"; *Retfærd, Nordic Journal of Law and Justice*, 01/160 – 2018.

Lauritsen, Annemette Nyborg (2017): "Vis mig dine fanger…" – et indblik i Grønlands indsattepopulation; *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årgang 104, nr. 2.

Senholt, Leif (2010): *Den grønlandske kriminalret*, Favn forlag.

Love, bekendtgørelser, vejledninger, betænkninger:

Bekendtgørelse om bistandsværger beskikket i medfør af Kriminallov for Grønland (bekendtgørelse nr. 366 af 22. april 2016)

Beslutningsforslag B64/2004 (Folketinget): Om ophævelse af kriminallovens regel om anbringelse af grønlændere på ubestemt tid i lukket anstalt i Danmark.

Kriminallov for Grønland (Lovbekendtgørelse nr. 49 af 13. februar 1979 med senere ændringer)

Kriminallov for Grønland (Lov nr. 306 af 30. april 2008)

Betænkning 1442/2004: Betænkning om det grønlandske retsvæsen, København 2004.

Retsudvalget REU almindelig del, samling 2017-18, spørgsmål 141 og 144, www.ft.dk.

Betænkning afgivet af Lovudvalget vedr. EM 2017/22: Forslag til Inatsisartutbeslutning om ændring af Kriminallov for Grønland og Retsplejelov for Grønland (anbringelse af forvaringsdømte mv.)

Justitsministeriets vejledning af 17. juni 1998: Vejledning om bistandsværger beskikket efter den grønlandske kriminallov

Udkast til slutdokument afgivet af arbejdsgruppe vedr. bistandsværgeordningen og øvrige værgeordninger for frihedsberøvede, 2007 (Grønlands Hjemmestyre)